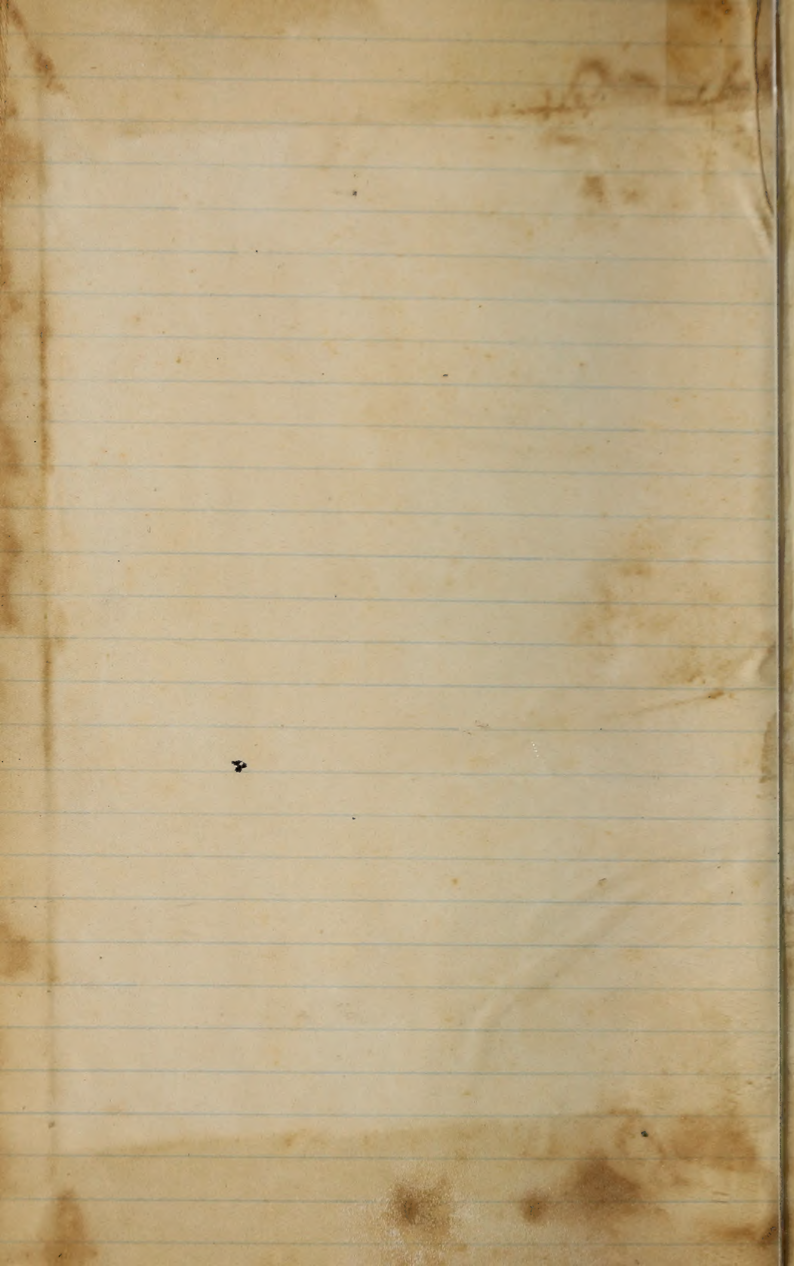

3 1761 08296867 8

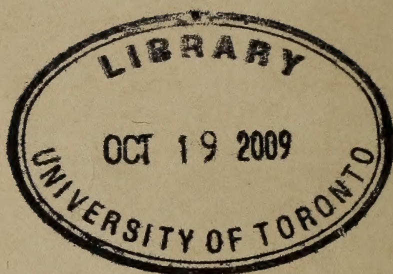
PO PRIEDANGA ŠVENTENYBĒS.

ISTORIŠKA APYSAKA.

Parašē E. Posteri.

Vertē K. J.

Spaudinta Odesoje,
1905 m.

LIBRARY
OCT 19 2009
UNIVERSITY OF TORONTO

SKYRIUS I.

Tamsi pavasario naktis nusileido ant Rymo. 1033 metuose šiltos kovo dienos staigiai paliko šaltos. Tiršti debesiai aptraukė visą dangų. Nuo Tibro[1]) paputė aštrus vėjas, pranašaudamas sniegą, nors ir dabar jau krito mažos sneigulės. Dvidešimt metų jaunikaitis, apsišarvojęs geležimis nuo galvos lig kojų, greitais žingsniais įėjo į brangų Kresencio rumą ir, nieko nepasiklausęs, atsidurė dideliame salione. Gale, prie lango, ant didelės kresės sėdėjo užsimislijusi jauna mergaitė, kuriai tik prasidėjo septyniolikti metai. Su viena ranka ji glostė mažą šunelį, meiliai šokinėjantį apie ją, o ant antros buvo parėmus savo jauną, gražią galvą. Degančios sidabriniuose liktoriuose žvakės metė savo šviesą ant jos veido; matėsi, kad ji kažin-ko nekantriai laukia. Primerkus akis tartum snaudė, bet nuo mažiausio bildesio ant gatvės kruptelėdavo ir, praplėtus dideles juodas akis, atidžiai klausėsi.

Kitame saliono gale už didelio, apkrauto popieriais stalo sėdėjo dar tvirtas penkiųdešimtų metų senis, sėdėjo paskendęs į gilias

1) Tibras — upė, ant kurios stovi Rymas.

mintis. Tai buvo žinomas Rymo patrijotas[1]) — Krešencio, kuriam neišpasakytai tikējo jo tautiečiai. Jaunystēj prisējo jam buti liudininku šiurkščios kovos ir nesutikimų; jo tēvas ant trumpo laiko buvo prikēlęs respubliką[2]), bet neilgai ji težydējo, greitai vēl pradējo vysti. Matē jaunas Krešenčio, kaip jo tēvas mirē ant kartuvių; ēmē jis tyrinēti myrio priežastį ir pasirodē jam, kad surado: „Teisybē, kalbējo jis sau, — mano tēvas nukentējo už tautos laisvę ir tiesas, jo siekis buvo didelis, norējo jis atgaivinti senovišką Rymo respubliką, vertējo už tą numirti, bet įrankius kovai jis išrinko suvis neatsakančius." Krešencio tēvas, kaip sprendē sunus, padarē dvi klaidas: sukēlē prieš save popiežių ir viską darē be daleidimo Germanijos ciesoriaus, pirmo įpēdinio Rymo viešpatybēs. Priaugęs jaunikaitis nusprendē eiti tēvo pēdomis tik viename dalyke — iš visų spēkų kovoti už respubliką, bet sykiu sakē, kad reikia guodoti bažnyčios galvą, popiežių ir klausyti Germanijos karaliaus. Vadinas, jis kartu buvo šalininku ir respublikos, ir popiežiaus, ir karaliaus, o po teisybei nenorējo buti nē tuo, nē kitu. Krešencio, dar budamas suvis jaunu, ačiu savo pragarsējusiam vardui, buvo vadu sukilusios liaudies. Judējimas tikrai butų nusidavęs, bet ant nelaimēs, Krešencio po-

---

1) Žmogus karštai mylintis savo tēvynę.

2) Respublika vadinasi tokia viešpatybē, kur vietoje karaliaus, valdo teip vadinamas prezidentas, kurį išrenka patys žmonēs ne ant viso amžiaus, bet ant nekurio laiko. Prezidentas nepasiklausęs liaudies balso nieko negali daryti.

litika[1]) buvo visai netikusi. Jo respublika, apie kokią jis mislijo, buvo sutverta iš svajonių; paėmęs už pavyzdį senovės Rymo surėdymą, manė jis, kad kartu gali viešpatauti ir karalius, ir popiežius, ir patįs žmonės. Pasekmės tokios politikos buvo labai skurdžios. Daugybė karštų tėvyniečių, Krešencio draugų, kartu ir jo tikras brolis, mirė ant kartuvių; jis pats pasiliko gyvas, ačiu tik dideliam pragarsėjimui savo vardo terp žmonių.

Krešencio — ir po tokio atsitikimo — neišsižadėjo savo nuomonių. Tuo tarpu nutilo jis, bet laukė progos, kad vėl stoti į eiles tautos.

Jo priešai nesnaudė, tykojo kaip įmanydami pražudyti liaudies numylėtinį, bet atvirai sukįlti prieš jį neišdrįso.

Vakare, kada prasideda šita apysaka, senis Krešencio tyrinėjo senovišką Rymo konstituciją[2]) ir galvojo kokiu budu sutaikyti tris valdžias — karaliaus, popiežiaus ir valstiečių — ir kad jos nekenktų viena kitai.

Mergaite, sėdinti antrame gale saliono, buvo vienatinė Krešencio duktė — Stefanija. Išgirdusi žingsnius, ji greitai atsikėlė ir priėjo prie apsišarvojusio jaunikaičio. Tai buvo Krešenčio brolvaikis, kurio tėvas pražuvo ant kartuvių. Pasiliko jis našlaičiu, pasiėmė jį dėdė pas save ir, augindamas, įkvėpė tam jaunikaičiui savo pažiuras ir persitikrinimus.

1) Politika — mokslas apie viešpatybę, arba mokslas valdyti viešpatybę.

2) Konstitucija — įstatymai.

Draugai ne kartą darodinējo jaunam Krešencio klaidingumą jo nuomonių, bet ką jam neprivedžiodavo, jis vis atsakydavo — teip sprendžia dēdē, žmogus, kurio reikia klausyti. Jaunikaitis skaitē už nusidējimą kitaip manyti: ginčijosi su kiekvienu, kuris sakē, kad popiežiaus valdžia kenkia respublikos labui, kad popiežiaus apvainikuotas karalius neturi jokios tiesos kištis į Rymo valstiečių reikalus. Bet tos priešingos politiškos pažiuros nē kiek jam nekenkē buti geru draugu: jis mēgo pakalbēti ir pasilinksminti su savo draugais, bet už vis meiliausia jam buvo Stefanijos draugystē, į kurią jau seniai karštai įsimylējo.

Geros širdies, drąsus, pilnas spēkų, jaunas Krešencio nesilenkē prieš įtekmę savo draugų — vis aklai tikējo į dēdēs neklaidingumą. Dabar jis išrodē labai sujudintas. Stefanija tuojaus tą patēmijo ir, su išmētinējimu, paduodama ranką, pasakē:

— Ilgai šiądien reikējo laukti.

— Aš to nenorējau, atsakē jis, bučiuodamas mergaitei į ranką — prasideda sunkųs laikai, aš nespējau jums pranešti liudnų žinių.

— Kuo blogesnēs žinios, tuo greičiau jas turi papasakoti, pertraukē jaunikaitį senis, — ar dažinojai ką apie rytojaus rinkimus?

— Teip, viskas jau prirengta.

— Kas?

— Tuskoli visus balsus papirko už grovą Toskonella.

— Grovą Toskonella! Negali buti! netikēdamas, su nusistebējimu sušuko Krešencio.

— Vienok teisybē.

— Bet Toskonellai dar nepasibaigē dvidešimt metų!?

— Tamista manai, kad tas gali ką kliudyti Tuskoliui?

— Užtenka plepēti niekus. Grovas Toskonella nepriēmē dar ir kunigybēs, o sakai, kad jį nori išrinkti į popiežius. Tuskoli nepadarys tokios kvailybēs.

— Tamista, dēde, užmiršti, kad Tuskoli paeina iš Morozijos ir Teodorijos[1]) padermēs.

— Aš nieko neužmirštu, mielas Bruto, — tik misliju, Tuskoli gerai žino, kad Krešencio vardas — tai spēka, lai aš tik prakalbēsiu ant susirinkimo, visa tauta, kaip vienas žmogus, tuojaus ims ginti senoviškus papročius respublikos.

— Bet nuo to laiko.... nedrąsiai užtēmijo jaunikaitis.

— Teip, tavo teisybē, nuo to laiko pralaimē pro pralaimei. Tavo tēvą, nelaimingą Antonio, paskyriau aš į Rymo valdininkus — jis pražuvo ant kartuvių, aš turējau užleisti savo vietą Alderiko ir Morozijos įpēdiniams, dabartiniams konsulams[2]). Bet aš dar galingas. Ar tu manai, kad jie išdrįs prieš mane sukįlti? Partijos vadovas, tik viską apsvarstęs, gali ką veikti.

---

1) Morozija su Teodorija tai buvo garsios paleistuvēs, su kuriomis paleistuvavo popiežiai.

2) Konsulai buvo augščiausi valdininkai Rymo respublikoj.

— Dieve duok, kad aš apsirikčiau, bet neužmiršk, dēde, apie auksą, kuris viską padaro.

— Rymo gyventoiai nēra ant tiek pasileidę, kad išrinktų į popiežius didžiausį ištvirkēlį viso miesto. Ne, pakol aš gyvas, buk ramus, vienas mano balsas pergalēs visus priešus.

— Aš tikiu į tamistos galybę, bet priešai ir tvirti. Visą liaudį jie papirko, už kiekvieną balsą užmokēdami grynais pinigais.

— Papirko! Tu tikrai žinai?

— Teip, papirko.

— Kaip tu dasižinojai apie tai?

— Tik ką ējau per Trojano rinką ir pats mačiau, kaip dvidešimts žmonių rieškučiomis barstē kriokiančiai iš džiaugsmo miniai pinigus. Girdējau, kaip Tuskolio agentas šaukē barstytojams. Nesišykštuokite, mano vaikučiai, keturių šimtų tukstančių užteks, išlaikysime dalyką! Nesigailēkite pinigų, rytoj ir vēl tiek gausim.

— Keturi šimtai tukstančių!?

— Teip, keturi šimtai tukstančių. Tas pats dedasi visuose miesto kampuose.

— Dieve, kaip sunku išgirsti, kad Rymo gyventojus galima ir nupirkti ir parduoti, kaip pulką avių. Man rodosi, kad tu perdedi. Iš kur jie ims tiek pinigų? Gal tu neįsiklausiai gerai?

— Man labai nesmagu, kad dēde man netiki, atsakē Bruto — vienok tas teisybē, ką aš sakau.

— Galbut. Bet aš jokiu budu negaliu daleisti, idant popiežiumi butų toks ištvirkęs žmogus ir dar ne dvasiška ypata. Teisybē, pinigai — didelē spēka. Kaip sau nori, męs tiems ištvirkēliams neužsileisime be kovos. Liaudis dar klauso mano balso. Kol aš gyvas, ar jie bus paveikti, ar mums pareis galas.

Tuo tarpu į salioną įējo augštas, nesenas dar vyras, su aiškiu veidu, apaugusiu ilga, juoda barzda. Ant kaktos ir skruosto matēsi du gilųs randai, užsilikę nuo paskutinio sukįlimo; jo pastova varē tulą įspudį baimēs, bet kartu ir vertē guodoti; kiekviename jo judējime matēsi nepergalima narsa ir tvirta spēka. Tai buvo žinomas kareivis, respublikonas — Fabricio; tokių vyrų mažai tesiranda; jis atsižįmējo tuo laiku, kada respublikos vadovu buvo ant kartuvių nukankintas Krešencio tēvas, kurio bijojo popiežiai ir karaliai; Fabricio lenkē galvą prieš tą drąsų vadą ir dabar, jei jis galētų jį iš numirusių prikelti, atiduotų jam savo gyvastį. Politiškos pažiuros Fabricio suvis skyrēsi nuo pažiurų Krešencio; tas drąsuolis visuomet kalbējo, kad Krešencio tēvas gal ir dabar tebegyventų, jei jis pas sienas Tiverijaus tvirtovēs butų sušaudęs visus lojančius ant jo šunis — teip tas kareivis vadino gyvenusius Ryme dvarponius. Jis negalējo kęsti galvojimų ir ginčų, nors kareiviai skaitē jį už gerą oratorių[1]); jis baisiai nekentē karalių ir popiežių, ir visuomet sakydavo — mažiaus žodžių, daugiaus darbo.

1) Žmogus, turintis gerą iškalbą.

Vienok Fabricio negalėjo nieko padaryti be Krešencio pagelbos; netikėjo jam liaudis, — tą teisingą vyrą ir drąsų kareivį liaudis laikė už beprotį, o tuo tarpu už Krešencio butų šokusi į ugnį ir vandenį.

Fabricio, prisiartinęs prie stalo, prie kurio sėdėjo dėdė su savo brolvaikiu, su išmėtinėjimu prakalbėjo:

— Jųs, beplepėdami, visuomet tik laiką ant niekų leidžiate, o tuo tarpu reikia dirbti. Tu, Krešencio, išsvajojai tokią liaudį, kokios visai nėra; tu misliji, kad tavo balsingi žodžiai apie respubliką, senatą ir laisvę, labiaus patiks gyvenančiai tik dėl pilvo liaudžiai, kaip Tuskolio auksas. Baisiai apsirikai. Kol jųs čia plepat, o tu, Bruto, meilaujiesi su savo pussesere, musų priešai rieškučiomis barsto auksą į visas šalis ir grovas Toskonella rytoj bus išrinktas į popiežius.

— Fabricio, perdaug tu karščiuoji, tarė Krešencio, rodydamas akimis ant dukters.

— Ką čia ant niekų atkreipti atidą, kad porytoj visos tavo svajonės išlakstys, kaip dulkės ir ant popiežiaus sosto bus išrinktas toks biaurybė, kokio dar nebuvo Ryme. Tu, nelaimingas Bruto, pridurė Fabricio, kreipdamasi prie jaunikaičio, — prisirengk po vestuvių pirmą naktį paaukauti savo pačią grovui Toskonellai!

— Susiturėk, nekalbėk teip! sušuko Krešencio.

— Ne laikas turėtis! Reikia veikti, mie-

las Krešencio, o neplepēti; laikas ant galo imtis už darbo.

— Už kokio darbo? — sausai paklausē Bruto, kurį labai sujudino Fabricio žodžiai apie jo sužieduotinę.

— Ką tu misliji daryti? paklausē Krešencio, liepęs dukteriai iš saliono išeiti.

Mergaitē išlēto atsikēlē ir, maloniai atsisveikinus su savo pusbroliu, išējo.

— Jųs manęs klausiate, ką daryti? Reikia tuojaus surinti kokią penkiasdešimts drąsuoliu, tokių kaip aš....

— O paskui?

— Paskui?! Rytoj pat įsiveržčiau aš ant susirinkimo ir išgainiočiau visus išgamas, Tuskolio papirktus, kurie turi dirbti ir vaisintis, o nesikišti į dalykus viešpatybēs.

— Bet tas be praliejimo kraujo neapseis!

— Musų priešai ar gailisi žmonių kraujo? — atkirto Fabricio karštai. — Męs rytoj praliesime kelis lašus, užtai ateityj gal neplųs kraujo upēs. Popiežius mirē. Męs neleisime išrinkti kitą, ir piktąs bus išrautas iš šaknių.

— O tikējimas? — aštriai paklausē Krešencio, — o didybē musų Rymo, kuris tuomet turētų atsisakyti nuo viešpatavimo ant visos pasaulēs?

— Ir tikējimas laimētų. O su savo sapaliojimais apie visuotiną viešpatavimą Rymo tu mane tik juokini. Kokiam velniui mums reikia tos didybēs, jei popiežiai smaugs žmones? Kaip gali valdyti visą pasaulę miestas,

kuris nevalioja suvaldyti vieno žmogaus ir parsiduoda pirmam susitikusiam?!

— Tu kaipo kareivis, nesupranti mano pažiurų. Bet ar Rymas kartą jau viešpatavo ant visos pasaulēs? tuomet jo ginklai buvo tvirti. Dabar jis negali turēti savo rankose kitų tautų, nes maža tēra kareivių, bet ar negeriau ir našiau valdyti visą pasaulę spēka tikējimo, kuris riša visus žmones?

— Tušti žodžiai ir daugiau nieko. Jei męs ir toliau tą darysime, tai naktis nueis ant niekų. Ar tu nori ką veikti, ar ne?

— Teisingu budu — sutinku.

— Kartu su tavo teisingumu kiti pasinaudos ir iš neteisybēs, Sudie ! pasakē Fabricio, išeidamas laukan.

— Palauk, Fabricio! — suturējo Krešencio kareivį, gerai suprazdamas, kad dabartiniame padējime drąsus kareivis gali buti labai naudingas.

— Sakyk greičiaus! — prakalbējo apsistojęs Fabricio! — aš laiko teturiu tik kelias valandas, reikia surinkti saują drąsuolių.

— Tamista, rodosi, užmiršai apse mane, įsikišo į kalbą Bruto, kuris ligšiol tylējo, mislydamas apie Fabricio pranašavimą busiančiai jo pačiai.

— Tu gali prisidēti tik kartu su dēde,-- šaltai atkirto Fabricio.

— Paskutinis žodis!— sušuko Krešencio.

— Gerai, bet kad jis tiktai butų paskutiniu.

— Išmēgink pirma spēką žodžio ir pertikrinimo, jei tas negelbēs, tąsyk ir aš imsiu ginklą su tavim.

Fabricio veidu praslinko ironiškas vypulys; truputį padumojęs ir apsvarstęs kokią spēką turi mylimo patricijaus vardas, jis tarē paduodamas jam ranką:

— Dabar nieko aš tau negaliu pasakyti. Man reikia pasimatyti su draugais. Jie netrukus susirinks pas mane ir pasirodavysime ką daryti. Ateik ir tu.

— Gerai, tuojaus użeisiu, — atsakē Krešencio, spauzdamas Fabricio ranką ir, atsikreipęs į jaunikaitį, pridurē: tu eisi su manim.

Fabricio, palenkęs galvą, pranyko už durių.

Krešencio su jaunikaičiu nuējo pas Stefaniją.

— Fabricio vyras! — kalbējo senis, — kad tokių żmonių butų koki šeši tukstančiai, tai tikrai galima butų sakyti, jog Rymas viešpatauja ant visos pasaulēs.

— Użleisti popieżiui pačią pirmą naktį — šnabždējo Bruto, — ar-gi jis išdrįs to reikalauti?.... O jei.... Na, tuomet jam reikēs perżengti per mano lavoną, kol jis dasilytēs Stefanijos. Bet tokiu budu pavojus artinasi netik jai ir man, bet ir visiems gyventojams, net ir pačiai respublikai.

Krešencio ēmē svarstyti kalbą, kurią jis norējo pasakyti susirinkusiems pas Fabricio. Jis norējo pertikrinti karštus tēvyniečius,

kad praliejimas kraujo neatneš jokios naudos, o kas svarbiausia — norējo darodyti, kad respublikos labui butinai reikalinga: popiežiaus garbē, kaipo galvos bažnyčios, ir karaliaus valdžia, kaipo sergētojo įstatymų.

Senis su jaunikaičiu nespējo prieiti prie Stefanijos kambario, kaip mergaitē pati išbēgo jiems priešai.

— Ar ištikro bus mums pavojus, jei grovą Toskonella išrinks į popiežius? — su baime paklausē mergaitē tēvo.

— Niekis, miela! tau tas tenerupi, atsakē senis; — senovēs Rymo gyventojai, kurie buvo kur-kas išmanesni už dabartinius, niekuomet neleido moterims kištis į reikalus visuomenēs.

— Vienok pavojus yra ir dar didelis, pridurē Bruto, — jei tas teisybē, ką Fabricio sakē; aš jam tikiu, ir dēlto mums visiems rupi dabartiniai dalykai.

— Ar-gi ant tavęs tokį įspudį padarē Fabricio žodžiai? nekantriai paklausē Krešencio. — Ar seniai tu jam aklai pradējai tikēti? Fabricio — kareivis. Jo pašaukimas — valdyti kardą, abelnai dabartiniai kareiviai — tai rankos be galvų.

— Vienok Fabricio kalbējo apie tokius dalykus, kurių reikia bijoti, nedrąsiai patēmijo Stefanija, — aš eidama į bažnyčią sutikau kelis kartus grovą Toskonella, jis visuomet teip keistai žiurējo į mane, net aš nežinojau, kur akys dēti.

— E, tai vis niekis, miela Stefanija, gyvas niekis! O tu ko nuleidai galvą? — šnekējo senis į jaunikaitį, kurio veidas persimainē nuo žodžių Stefanijos, — koks vaikas! Neužmiršk, kad aš tave užauginau respublikai. Tu turi buti tvirtas, kaip priguli Rymo gyventojui.

Bruto, matyt, visai nesiganēdino dēdēs privedžiojimais ir, kankinamas neramybēs, sušuko:

— O jei tamista, dēde, apsirinki!?

— Jei tą pasakytų koks svetimtautis, kuris nieko neišmano apie Rymo reikalus, tai dar butų daleistina, bet kada mano augintinis, brolvaikis netiki mano mintims, mano politikai, išmanymui — tai jau perdaug!

— Dēde, su nusižeminimu pradējo Bruto, — daleiskime, kad ištikro grovą Toskonella išrinks į popiežius ir jis suardis musų ramumą, kaip tuomet?

— Tu manai, kad jis išdrįs tą daryti? Kiek kartų reikēs tau atkartoti, jog kol Krešencio balsas skambēs ant susirinkimų, tol viešpatybē ir liaudis neprivalis nieko bijoti. Ar nori žinoti mano spēką? Aš liaudį vedu tik ant gero kelio. Aš iš visų spēkų stengiuosi mokinti ją mylēti respubliką, guodoti karalių ir bažnyčios galvą. Manyje įsikunijusi rēdytojo dvasia, aš vien tik gero tenoriu liaudžiai. Visi tie tuščiagalviai ir bepročiai anarchistai[1]) jau seniai butų panaikinę šventą surēdymą, jei butų žinoję, jog aš juos pagirsiu.

1) Žmogus nepripažįstantis jokios valdžios.

Žinok sykį ant visuomet — kol aš gyvas, bijoti nēra ko, ir jei tu seksi mane, tai tau lengva bus užimti mano vietą. Tik atmink vieną dalyką: nepakliuk po įtekme bepročių radikalų[1]), kurie nori viską apversti ragožiumi. Krešencio, pabaigęs savo pamokslą, nuējo apsirēdyti ir galutinai apsvarstyti kalbą.

Bruto ir Stefanija, pasilikę vieni, liuosai galējo kalbēti apie tą, kas juos apējo.

Mergaitē, kreipdamasi prie jaunikaičio, meiliai prakalbējo:

— Mano mielas, neliųsk! Tu girdējai, ką tēvas sakē; jam reikia tikēti; — vadinas pavojaus nē jokio negali buti.

— Žinoma, kad dēdē daugiau supranta už mane, liudnai atsakē jaunikaitis, — bet paskutiniame laike čia atsitinka tiek visokių baisenybių, kad nenoroms turiu viską daleisti.... kad kalba eitų tik apie mano gyvybę......

— Tu dēl manęs nerimastauji, mano mielas! Bet jei nēra pavojaus, tai kam be reikalo bijoti?

— Ar tu tiki, kad nēra pavojaus?

— Teip.

— Apsirinki, mano miela, kaip ir tavo tēvas.

— Aš nesuprantu, dēlko tu teip misliji?

— Dēlko? Aš tau pasakysiu. Tave matē grovas Toskonella?

---

1) Žmogus, kuris kuogreičiausiai stengiasi permainyti surēdymą viešpatybēs ar draugijos.

— Teip, matē. Ar-gi čia gali buti kas blogo?

— Ir kelis kartus matē?

— Sutikau aš jį.... Palauk.... Ot jau dvi savaitēs, kaip aš jį sutinku kas rytas.

— Ir tu užtēmijai, kad grovas žiurējo į tave su dideliu akylumu?

— Teip, aš jau apie tą sakiau.

— Ar jis tavęs nē kartą neužkalbino?

Ant šito klausimo Stefanija užraudo ir tyliai nuleido akis; matyt ji nenorējo išduoti visų smulkmenų apie sekiojimą grovo Toskonella paskui ją, nenorējo dar labiaus suvarginti savo sužieduotinį.

Bruto suprato tą ir prisakmiai atkartojo klausimą.

— Kalbējo su tavim Toskonella?

— Teip, jei butinai nori, idant aš tau pasakyčiau; bet nē aš, nē mano auklē jam nieko neatsakydavome.

— Vadinas, mano teisybē, sušuko Bruto, suraukęs kaktą. — Atsimink, ką jis tau kalbējo?

— Aš užmiršau, neatkreipiau jokios atidos ant jo žodžių. O ant galo, ko tu teip nerimastauji? Aš daugiaus nebeisiu į tą bažnyčią, kur sutikdavau Toskonella, — ir viskas pasibaigs.

— Tu misliji? Ne, jei vyras panašus ant grovo pasako jaunai mergaitei: kokia tu graži.... jis jug tau teip sakē, ar ne?

Mergaitē vēl užraudo, nuleido akis ir tylējo.

— Tikēk man, tęsē Bruto, — jei toks iš- tvirkęs žmogus, kaip Toskonella, sako mergaitei: tu graži, tai vis tiek, kas ji nebutų, be abejonēs pražudys ją.

— Dieve, sušuko, išsigandus Stefanija, — ar-gi to tēvas nežino?

— Tēvas nieko nenori žinoti, jis perdaug tiki į save.

— Ką męs dabar darysim?

— Pirmučiausiai reikia padaryti, kaip sakē Fabricio, nors aš abejoju, ar bus kas iš to. Kokiu nors budu reikia nedaleisti išrink- ti Toskonella į popiežius. Antra....

Čia jaunikaitis apsistojo, tartum nedrįs- damas toliau tęsti.

— O ką antra? paklausē Stefanija.

— Greičiaus apsivesti ir išvažiuoti iš Rymo, jei bus išrinktas grovas, nedrąsiai atsakē Bruto.

Nors Stefanija visuomet svajojo buti Bruto pačia, vienok nuo paskutinių jaunikio žodžių užkaito ir nežinojo, ką sakyti. Įsimy- lējusi mergaitē visuomet gēdydavosi, jei prie jos užliezdavo tą klausimą. Pergalējusi savo sumišimą, ji tyliai prakalbējo:

— Paprašysime tēvo. Jis toks geras, ti- krai sutiks.

— Mane dar labai vargina viena mintis.

— Dieve, kas, sakyk, Bruto.

— O ką, jei grovas Toskonella, palikęs popiežiu, padaris tą, ko visai nelaukia dēdē?

— Nusiramink; aš nē kojos iš namų ne- iškelsiu, nors viskas ant manęs suvirstų.

— To neužtenka. Nuo popiežiaus jokia lindynē visame mieste tavęs neišgelbēs.

— Ką daryti?

— Dabar aš suprantu, karštai sušuko Bruto, — kaip teisingi buvo mano draugai, su kuriais aš teip tankiai ginčijausi, užstodamas politiškus supratimus dēdēs; ne kartą jie man sakē, — ateis laikas, kad aš turēsęs išsižadēti įkvēptų dēdēs pažiurų; dabar matau — atējo laikas.

— Ką misliji daryti? nedrąsiai paklausē Stefanija.

— Musų giminēj jau buvo vienas baisus atsitikimas, mano miela. Tavo senutē....

Jų kalbą pertraukē įējęs Krešencio.

— Ekime, Bruto, laikas! pasakē senis ir, pabučiavęs dukterį, išējo kartu su brolvaikiu ant gatvēs.

— Bruto, tu minavojai apie mano motiną, prakalbējo Krešencio. — Aš tau užginu apie ją kalbēti prie Stefanijos. Nē vieno žodžio! rusčiai pasakē senis, matydamas, kad jaunikaitis nori kažin-ką jam prieštarauti. — Mano motina, gal ir gera buvo moteris, bet nunuodyti karalių!.... Jei jis liepē nužudyti mano tēvą, tai teisybę pasakius, jis to užsitarnavo. Jei karalius blogai pasielgē su našle, tai vis-gi, man rodosi, jai neišpuolē mislyti apie nužudymą jo didybēs. Nelaimē butų, jei kiekviena moteris imtų mislyti teip daryti, kaip darē mano motina. Ne, ne! neprieštarauk man. Tu dar jaunas ir tavo gyslose

teka perdaug karštas kraujas, bet pagyvenęs suprasi, kaip svarbus karaliaus vainikas, suprasi, kad prieš viešpatybę moteris tai niekis, vis tiek, ką smiltelē nešiojama nuo vienos vietos ant kitos.

— Bet nuplēšimas garbēs? pridurē Bruto.

— Garbē? kokios keistos mintys įlindo tau į galvą paskutiniame laike? Garbē tę, kur viešpatybēs labas!

— Vadinas, tamista apsidžiaugtum, jei popiežius subiaurotų tamistos pačią?

— Priešingai. Aš jausčiausi labai nelaimingu, vienok nusilenkčiau prieš tokį liudną atsitikimą. Atkartoju, kad atskira ypata — niekis prieš viešpatybę.

Aštrus šiaurinis vējas staiga paputē nuo upēs ir iš karto užšaldē Krešencio karštį; susisuko jis į ploščių ir nutilo. Bruto teipgi nenorējo prieštarauti, nors širdies gilumoj nesutiko su dēde. Jaunikaičio mintys buvo toli nuo politikos, labai gailējosi jis, kad dabar dar jau nebgali užvesti kalbos apie savo vestuves.

Bruto ant kito karto atidējo tą dalyką; jis tikējosi ant pagelbos Stefanijos, kurią teip karštai tēvas mylējo.

SKYRIUS II.

Tame laike, kurį aprašinėjome Krešencio namuose, kitoj vietoj, pylyje, kuri kitkart prigulėjo tai pačiai giminei, rengėsi prie labai svarbaus nusidavimo. Prisiartinsime prie pylies. Praējo dvidešimt penki metai nuo to laiko, kaip garsus tėvynietis, Stefanijos dėdė, prikėlęs Rymo respubliką, pabaigė savo amžių ant kartuvių kartu su kitomis aukomis Ottono III ir Grigaliaus V.

Po jo myrio patricijai puikaus namo vardą permainė į Tuskolio pylį.

Pylis, nors buvo pertaisyta naujai, vienok išrodė kaip rusti tvirtovė. Jos vidus suvis atsakė oro pusei; tamsųs koridoriai, dideli kambariai su žemomis lubomis, tartum ims ir prispaus kožną, kuris išdrįs tę įeiti; langai, per kuriuos vienus šviesa galėjo įsiveržti, išpinti geležimis — abelnai visas namas išrodė ant sklepo laidojimui numirėlių. Tuose kambariuose, rodėsi, reikėjo gyventi lavonams, bet ne gyviems žmonėms.

Vienok tas rustus namas buvo sostapyle konsulų ir patricijų[1]).

Viename puikiai išpuoštame urve, kuris išrodė ant turtingų namų saliono, dėjosi toksai dalykas. Už stalo apkrauto valgiais, sė-

1) Patricijai — Rymo didikai.

dējo trįs vyrai ir penkios moterys. Prieš kiekvieną stovējo stiklinē su šnypščiančiu vynu, bet niekas negērē ir tartum ko laukē. Vyrai buvo užsimetę tik ilgus ploščius, kurie nē kiek neuždengē jų kunų; jaunos ir gražios moterys apsisiautusios nuo galvos lig kojų permatomu muslinu, matyt, norējo papuošę šiteip savo nuogumą lig pačiam pasiutimui įerzinti gyvuliškus jausmus. Mergaitēs begēdiškai juokēsi ir gyrēsi viena kitai savo ištvirkimu; girti vyrai džiaugēsi ir koliojo merginas. Ant galo pats jauniausias vyras paēmē stiklinę ir pridējo prie lupų.

— Dabar išgersim ir užbaigsim musų pasilinksminimą. Vynas sustiprins spēkas. Jųs paukštelēs paskui apdovanosite mus savo meile!

Jaunikaičiui, kuris šitą sakē, vos pasibaigē aštuoniolika metų, bet ištvirkimas uždējo jau ant jo savo žymę. Oda ant veido, kaklo ir rankų buvo išblyškusi ir apiberta raudonais spuogais, — visas kunas biauriai smirdējo.

Draugai noriai sutiko su grovu Toskonella, busimu popiežiumi, visi staigu išgērē savo stiklines ir pasigirdo neprideranti juokai ir lapavimai.

— Męs trįs, prakalbējo Toskonella, — o mielų musų draugių penkios: aš imu sau dvi; jųs, kalbējo grovas į draugus, — traukite burtus, kuriam reiks pasiganēdinti viena,

— Aš, atsiliepē vienas vyras, — iš anksto sutinku ant blogesnēs dalies, bet tik su ta išlyga, kad galēčiau pasirinkti.

— Gerai, tarē Toskonella, — tik neimk Efrozijos ir Morozijos.

— Nereikia man nē tos, nē tos, užtikrinu tave.

— Gali rinktis, daleido Toskonella

Trįs moterys, kurias atstatē grovas Toskonella, apsiaupē savo laimingas drauges, bet staigu atsivērē durys ir į salioną įējo augšta, puikaus sudējimo moteris. Jai pasibaigē jau trįdešimt antri metai, bet iš pažiurējimo ji neišrodē daugiau, kaip dvidešimt penkių; teisingą puikų jos veidą puošē juodos, žibančios akys; plaukai supinti į smulkias kasas, gražiai dengē augštą jos kaktą. Veido jausmai tos gražios moters reiškē, kad ji apdovanota aniuolišku gražumu, bet drauge su tuo turi savyje paslēpus žalčio gudrybę; toki žmonēs numirę visuomet palieka ant žemēs apie save atminimą. Tai buvo Teodorija — grovienē Tuskoli, duktē garsiosios Morozijos, ištekējusi už vieno jos posunio, ir motina grovo Toskonella.

— Kokia begēdybē! Ar tau ne gēda daryti tokius pasilinksminimus su draugais, tarē grovienē, kreipdamasi į savo sunų! Truputį palukējus, matydama, kad jai nieko neatsako, pridure: — Man reikia su tavim pakalbēti apie labai svarbų dalyką, eime, svečiai lai sau linksminasi.

Jaunas grovas, matyt, buvo labai neužganēdintas pakvietimu, bet pasistengē tą jausmą paslēpti, nors iš pirmo jis norējo motiną išguiti iš saliono, kuri dar nē karta neužtik-

jo tokiame padējime. Kaip ne ištvirkęs buvo tas jaunikaitis, kurio gyvuliškus jausmus pati grovienē stengēsi visaip užganēdinti, bet ji pirmą kartą savo gyvenime pamatē, kad jo skruostai paraudonavo. Grovas sutiko ant užkvietimo, vienok širdyje prisiekē atkeršinti motinai atsitikus gerai progai.

Svečiai pasiliko vieni. Toskonella, išējęs iš saliono, kuriame paleistuvavo, priderančiai apsirēdē ir nuējo pas grovienę, kuri su nekantrumu jo laukē.

Pirma negu aprašinēsime kalbą grovienēs su sunumi, reikia apie tas dvi ypatas pasakyti kelis žodžius.

Grovienē Teodorija Tuskoli apart gražumo buvo dar apdovanota stebētinu protu. Jei ji butų buvusi gera moteris, tai tikrai ji savo paveikslu butų papuošusi vienuoliktą amžių. Ant nelaimēs Tuskoli giminēs sąnariai niekuomet negalējo pasigirti dora. Puikybēs nuodai nuo pat jaunybēs įsisiurbē į apdovanotos mergaitēs širdį. Dar kudikiu budama, ne kartą girdējo Teodorijos ir Morozijos istoriją; neišpasakytai džiaugēsi, kada pasakojo jai, jog tos dvi moterys per ilgus metus viešpatavo ant Rymo ir pagal savo norą mainē popiežius ir konsulus. Pamaži jauną grovaitę apēmē svajonēs buti tokia pat valdininke, kaip ir anos. Kaipo moteris, ji žinojo, kad tik su gražumu tegali pririšti prie savęs įtekmingus vyrus. Pasinaudojo ji iš to. Tokiu budu ne karštas budas pavertē ją į ištvirkēlę, bet apsiskaitymas.

Teodorija, ištekējusi už savo pusbrolio, grovo Tuskoli, Rymo konsulo, tik iki pusei teatsiekē savo svajones; puikybēs mintys tik tuomet buvo pilnai užganēdintos, kada ji paliko mylima popiežiaus Benedikto VIII. Tai buvo svarbus žingsnis linkui siekio. Bet ir čia moteris pilna puikybēs neilgai turējo valdžią savo rankose; jos draugai vieni išmirē, kiti niekur nesikišo, net ir pats grovas Tuskoli, kuriam pati paēdē širdį, suvis mažai rupinosi apie viešpatybēs reikalus. Noromsnenoroms grovienei prisiējo nusileisti nuo tos augštybēs, ant kurios svajojo užsiturēti visą amžių. Teodorija su pagelba aukso sumislijo pasodinti ant popiežiaus sosto savo sunų.

Papirkti rinkējus tuomet buvo teip pat lengva, kaip ir dabar, nors tame laike popiežiai dar neturējo svietiškos valdžios ir juos rinko visi gyventojai, o ne vieni kardinolai, kaip dabar.

Jaunas grovas, išauklētas motinos puikybēms, pilnai buvo atsakantis paskirtai jam rolei. Gerai išmokęs istoriją popiežių ir konsulų paskutinių laikų, jis ir svajojo anksčiau ar vēliau iškįlti į augštį.

Motina grovienē davē pilną laisvę lavintis gyvuliškoms užgaidoms sunaus; manē ji, kad ištvirkęs popiežius nenorēs ir neturēs laiko užsiimti respublikos reikalais ir tokiu budu visa valdžia pereis į jos rankas.

Išskaitymas buvo klaidingas. Toskonella buvo vertas savo motinos, po teisybei; jis geidē įgyti valdžią daugiausiai tik dēlto, kad

su Rymo gyventojų pačiomis, dukterimis ir turtais galėtų daryti, kaip jam patinka. Motina tuose dalykuose galėjo buti didele kliutim, bet grovas tvirtai nusprendė nepasiduoti jos įtekmei. Toskonella, žinodamas motinos mintis, labai slėpė nuo jos savo užmanymus, naudojosi iš visokių pasilinksminimų, kokius grovienė jam įtaisydavo ir niekuomet neparodė, jog supranta, dėlko jai reikalingas paaugštinimas sunaus. Vienok nuo to laiko grovienė užtėmijo jame kažin-kokią permainą; neramumas įsiskverbė į jos širdį, bijojo ji, kad sunus nesugriautų jos užmanymų. Dabar tikrai persitikrinus, kad grovą į popiežius išrinks, nusprendė prieš išrinkimą su sunumi pakalbėti, kad šį-tą dasižinoti apie savo ateitį.

Motina su sunumi kambryj buvo vienų vieni; likimas Rymo gyventojų prigulėjo nuo kalbos tų, kuriems ištvirkimas ir turtai buvo kur-kas brangesni, negu išmintis ir dora.

Jaunikaičiui pasirodžius salione, motina meiliai prasišypsojo, tartum terp jų nieko nė neatsitiko; pakilus žengė kelis žingsnius prie sunaus ir, matydama jo apsiniaukusį veidą, prakalbėjo:

— Susimildamas neimk prie širdies to, ką aš tau užtėmijau. Tai buvo iš mano pusės politiška gudrybė. Rytoj tu busi katalikybės galva ir, žinoma, turėsi užtektinai draugų.

— Ar yra viltis išlaimėti? — neramiai paklausė grovas.

— Tikriausia.

— Mano neramumas jau praėjo, tarė gro-

vas, išlengvo šypsodamasi, tartum ta naujiena suvis mažai jį teapējo. — Leisk pabučiuoti tamistos ranką — padēkavoti už tamistos rupestį apie mane, pridurē jis mandagiai.

— Pirma negu duosiu ranką, męs atvirai turime pasikalbēti.

— Sakyk. Motinos pamokinimas, o labiausiai tokios motinos, kaip tamista, sunui visuomet malonu išklausyti.

— Išrinkimas tavęs į popiežius kaštuos mums apie milijoną. Tu supranti, kad tau reikēs sugrąžinti mums tuos pinigus.

— Ar-gi tamista nežinai, kad popiežiui tiek pinigų — tai niekis?

— Man rodosi, kad ne niekis, jei teip gyvensi, kaip ligšiol.

— Kaip?

— Jei mētysi pinigus ant užganēdinimo geismų.

— Tamista manai, kad rytoj palikęs popiežiu aš teip ir gyvensiu?

— Aš tau rodyčiau permainyti savo papročius.

— Negalima.

— Tokiu budu?....

— Motina, yra kitoki šaltiniai turējimui pinigų. Popiežius turi didelę įtekmę Ryme, nors ir neturi svietiškos valdžios. Rytoj męs galime imti dykai tą, ką ligšiol pirkome už pinigus.

Bet tau, esant tokiame padējime, reikēs poniškai gyventi, kelti vaišes.... atrēmē

grovienē, norēdama ištraukti iš busimo popiežiaus visas jo mintis.

— Vietoje priešgyniavimo, aš primįsiu tamistai tokius dalykus, kuriuos, mama, rodosi, užmiršti, nors per paskutinius dvidešimts penkis metus popiežius tik ir terenka iš musų giminēs. Nesunku atrasti priežastį, kad pralotą ar kitą kokią ypatą paduoti po teismu, ar permainyti.

— Bet tas ne......

— Ne pinigai, norējai tamista pasakyti? Ne, tamista klysti, tai gryni pinigai: atsiras vietų ir galēsime jas parduoti tam, kas brangiau užmokēs.

— Gerai, mano sunau! Aš matau, kad tu labai panašus į savo tēvą.

— Į tēvą? Bet kiek aš žinau, jis niekuomet nebuvo popiežium.

— Tu šiądien ir tą paslaptį turi dažinoti. Grovienē tęsē toliau, tartum bijodama, kad kas neišgirstų: — laike Henriko III. apvainikavimo popiežius Benediktas VIII., amžiną atsilsį, atkreipē savo šventą atidą ant manęs. Patikau jam, kaipo moteris ir vaisiumi musų ryšio buvai tu.

— Tai konsulas, tamistos vyras, man ne tēvas? su nusistebējimu sušuko grovas.

— Žmonių akyse reikia jį vadinti tēvu; o antra konsulas visuomet tave laikē už sunų, arba tik teip nudavē.

— Tokiu budu aš drąsiai galiu....

— Ką gali?

— Ne, nieko, susigriebē pasitaisyti jaunas grovas, tartum gailēdamasi savo atvirumo, — man staigu įlindo į galvą viena mintis, gal ir keista, bet, kaip rodosi, išpildoma.

— Dēlko tave ta mintis gazdina?

— Priešingai, kaip aš išgirdau nuo tamistos, kad aš ne konsulo sunus, man rodosi, tas galimas daiktas.

— Pasakyk, kame dalykas? Busiančio popiežiaus užmanymai negali buti blogais.

— Tai suvis ir neužmanymas. Man rodosi, kad galima suvienyti abi valdžias — Rymo konsulo ir popiežiaus — į vienas rankas.

Grovienē suprato viską. Jos sunus — bažnyčios galva ir neaprubežiuotas Rymo valdytojas, priguli nuo jos įtekmēs. Nuo minčių apie tokią puikią ateitį sukēsi jai galva, neišturējo ji — puolē ir apkabino savo sunų.

— Dabar aš persitikrinau, sušuko ji, — kad mano ir Benedikto VIII kraujas teka tavo gyslose, mielas sunau! Bet męs turime elgtis atsargiai.

— Žinoma, atsargumas reikalingas, atsakē šypsodamasi jaunikaitis.

— Ne, ne, mano mielas. Atsargumas ir išmintis visuomet tokiuose dalykuose reikalingi. Daugumas žmonių nesupras tavo darbų ir paskaitis tą už nuodēmę.

— Nusiramink, motina. Žmonēs tiki į popiežiaus neklaidingumą. Jei jis duoda išrišimą kitiems, tai gali ir pats sau atleisti nuodēmes. Aš misliju, kad jei koks nors da-

lykas, kurį žmonēs vadina nuodēme, butų padarytas per prisakymą popiežiaus, tai paliktų ne tik geru, bet dar ir šventu ir tuomet nē žmonių, nē Dievo teismas neturi tiesos perkratinēti tuos dalykus.

— Vienok reikia buti labai atsargiu. Tu dar jaunas, reikalinga tau suprantančių žmonių roda.

— Aš manau, kad toki žmonēs man nereikalingi.

— Kaip, tu nori valdyti vienas? greitai sušuko grovienē, visa išbalus ir negalēdama paslēpti neramumo, ir tuomi išduodama visus savo užmanymus.

— Ne, motina, meiliai atsakē grovas.

— Aš tavęs nesuprantu.

Ironiškas vypulys pasirodē ant plonų lupų busiančio popiežiaus. Jis nuleido akis ir tarē:

— Turint tokią motiną, kaip tamista, man rodos, nereikia ieškoti pagelbininkų.

— Ačiu tau, iš gilumos krutinēs atsiduso grovienē, tartum išsigelbējusi nuo slegiančio pavojaus, — bet ir apart manęs gali atsirasti pagelbininkai....

Grovas galutinai suprato motinos puikybēs mintis. Jis matē aiškiai, kad reikēs su groviene pasidalinti valdžia ir kad be tos aukos jis negalēs prieiti prie užmanyto siekio. Širdies gilumoj ēmē jis svarstyti, kokiu budu galima atsikratyti nuo neprašytos pagelbininkēs, bet tuo tarpu reikējo tą slēpti.

— Jei mano motina atsisakis man padēti, nieks negalēs jos pakeisti, pridurē grovas.

Grovienē Teodorija nusiramino ir išpasakojo sunui, kaip ji viską prirengē rytojaus rinkimams. Čieli maišai aukso buvo išdalinti agentams papirkimui Rymo gyventojų.

Grovui ir iš savo pusēs reikējo prisidēti prie išlaimējimo; šią naktį reikējo atsisakyti nuo ištvirkusių pasilinksminimų ir biaurių orgijų, vienok jis sutiko ir atsisveikino su motina. Priējęs prie durių busintis popiežius kažin-ką staiga atsiminē ir, sugrįžęs atgal, gan greit prašančiu balsu prabilo:

— Perprašau, kad aš nuo šios dienos imsiu naudotis iš tamistos pagelbos. Aš noriu vieno daikto, ar busi tamista tokia gera padaryti?

Ant Teodorijos veido prasišvietē užganēdinimo šaipa, kurią užtēmijo ir sunus,

— Aš atiduočiau pusę amžiaus, kad tik nors ant vienos dienos prigulētų man Krešencio duktē.

— Neslēpsiu nuo tavęs, kad dabar tas gali buti labai pavojingu daiktu, rimtai atsakē grovienē.

— Dēlko? Ar-gi męs neatrasime budo nusikratymui numylētinio žmonių — Krešencio?

— Tas gali sugriauti visus musų užmanymus. Buk protingas ir pasistengk ant nekurio laiko numalšinti pageidimus, užmiršk ant kokios valandos apie Krešencio dukterį.

Pirma reikia pripratinti žmones, kad jie ant tokių dalykų žiurētų, kaip ant paprasto daikto, tuomet tau nębus ko bijoti.

— O lig to laiko?

— Kas tau brangesnis, ar popiežiaus sostas, ar kokia tę mergaitē?

— Ir tas, ir ta vienodai brangųs. Antra, aš negaliu laukti: Krešencio duktē išteka už savo pusbrolio.

— Na, čia galima pagelbēti. Aš pakalbēsiu su konsulu ir męs jaunikį kur-nors išsiųsime su reikalais.

— Tai yra, išsiųsite tę, iš kur jis gali negrįžti? velniškai nusišypsojo jaunikaitis.

— Tas nuo tavęs prigulēs! ironiškai atsakē grovienē — popiežiaus noras, tai vistiek, ką prisakymas.

— Puiku! dar kartą dēkavoju tamistai, miela mama,tarē grovas ir nusilenkē gudriai rodininkei.

Kalba pasibaigē. Grovas išējo.

Tamsi naktis pridengē tą baisią kalbą motinos ir sunaus, kurie parodē visą biaurumą savo dušių.

Grovienēs Tuskoli sumanymas nusidavē kuopuikiausiai. Ant rytojaus grovą Toskonella išrinko į popiežius po vardu Benedikto IX.

Tame laike, kada susirinkę svarstē apie išrinkimą popiežiaus, sauja drąsuolių vis-gi įsiveržē tę, bet be jokios naudos. Krešencio draugai vos-ne-vos valiojo pertikrinti susirin-

kusius išklausyti senio balso; bet nuo pirmų savo žodžių suprato jis, kad jo kalba nepadarys jokios įtekmės. Tik pradėjo kalbėti apie žmogaus dorą, kurį renka į popiežius, apie šventenybę, didybę ir svarbą tokios ypatos akyse visos pasaulės, — kaip Tuskolio šalininkai pertraukė jo kalbą šauksmu: „Čia ne vieta sakyti pamokslus! Pastok pirma į popiežius, tuomet galėsi bažnyčioj sau kalbėti." Emė švilpti ir kolioti. Daugumas gyventojų, nors ir papirkti grovienės, bet pripratę guodoti Krešencio, išklausė kalbos iki galui tylėdami. Krešencio pradrąsėjo ir ant galo paklausė: „Ką jųs mislijate išrinkti?"

Susirinkusiejie, nedavę jam nė kalbos pabaigti, sušuko: „Grovą Toskonella!" Ir per šitą neišpasakytą šauksmą nė girdėtis nesigirdėjo balso Krešencio šalininkų, kurie norėjo pasipriešinti išrinkimui. Fabricio ir jo draugai manė padaryti ką nors su spėka, bet ir tas nepasisekė. Grovienės agentai akylai dabojo burelį drąsuolių; minia pasistengė juos apsiaupti ir išblaškyti, jie net kardų iš makščių nespėjo ištraukti. Visi, kaipo ir pats Krešencio, nusiminę išsiskirstė po namus su tvirta mintim prie pirmos progos atvirai prieš popiežių sukįlti.

Fabricio, išsiveržęs iš minios kartu su keliais draugais, įsiutintas nepasisekimu užmanymo, piktai prakalbėjo:

—Sakiau aš jums, kad teip bus, jųs nenorėjote klausyti. Dabar patys matote, kokia nauda iš puikių žodžių ir galvojimų. Ne,

plepalai visuomet pasiliks plepalais ir jei aš kuomet betikēsiu saldiems žodžiams Krešencio, tai mane galēsite prie stulpo pririšę užmušti kaip išgamą.

SKYRIUS III.

Antrą dieną po rinkimų, Krešencio namuose buvo baisus sumišimas. Nuo anksto ryto visa šeimyna rengē Bruto į tolimą kelionę. Pats Krešencio žiurējo, kad jaunikaičiui nieko netruktų kelionēje. Tuose laikuose keleiviui daug daiktų nereikējo imti su savim: viena, geras apsiginklavimas, antra pora drabužių, tai buvo viskas, ko reikējo važiuojančiam į tolimą kelionę. Apart to, žinoma, reikējo kapšiuko su auksu, ir juo jis pilnesnis, juo geriaus.

Vakar vakare Bruto gavo paliepimą nuvykti pas pasiuntinį, išsiųstą į Konstantinopolį, kad tę kartu su juo atlikti tulus reikalus ir padaryti santaiką su rytų karaliumi.

Krešencio didžiavosi iš brolvaikio, kurį tokioj jaunystēj išrinko tarnauti respublikai. Senis, kaip vaikas, sveikino jaunikaitį su ta garbe ir sprendē, kad tą padarē jo vakarykštē kalba. ,,Matyt — manē sau Krešencio — Tuskoli patyrē, kad aš buvau priešingas išrinkimui Toskonellos į popiežius, dabar mat nori man pasigerinti — pakvietē mano brolvaikį ant tokios svarbios tarnybēs. Tas, ži-

noma, tik pirmas žingsnis; po jo bus antras, paskirs ir mane į kokius aukštus valdininkus. Matyti jie supranta dalykus ir elgiasi labai atsargiai. Tokiu budu, rodosi, aš galiu buti su jais geruoju. Grovas Toskonella tikrai jaunas, vējavaikis, bet turbut nēra toks blogas, kaip apie jį atsiliepia Fabricio ir Bruto; jie perdeda, jiems tikēti niekuomet negalima. Ant galo ir svarbumas vietos privers grovą Toskonella šalintis nuodēmių."

Teip galvodamas, senis rupinosi apie brolvaikio išvažiavimą ir per kiaurą naktį negalējo akių sumerkti. Iš ryto išējo jis į salioną, kur Bruto su Stefanija nekantriai jo laukē, norēdami pakalbēti apie vestuves; Krešencio, kreipdamasi prie brolvaikio, prabilo:

— Kokia laimē nusileido ant tavęs, kiek žmonių dabar tau pavydi!

— Aš su didžiausiu noru atiduočiau tą laimę kožnam, kuris tik norētų užimti mano vietą, šaltai atsakē Bruto.

— Kaip tu drįsti nesigadēdinti! Ir tu Stefanija, teipgi, pridurē senis, atsiliepdamas į dukterį, stovinčią ties langu su nuleista galva. — O, vaikai, vaikai! Jųs nesuprantate svarbumo šito paliepimo.

— Ko čia linksmintis, kad mums Dievas žino ant kiek laiko reikia atidēti vestuves, prie kurių męs jau teip seniai rengiamēsi! nekantriai atsiliepē Stefanija.

— Kad nors šliubą galētume paimti! Važiuoti tik gavus paliepimą ir beveik neatsi-

sveikinus su giminēmis ir pažįstamais! pridurē Bruto.

— Aš jums sakiau, kad jųs vaikai! sušuko Krešencio. — Stefanijos nuliudimas dar suprantamas: ji moteris — ir beveik dar kudikis, bet nuo tavęs, Bruto, to nelaukiau! Aš tikējau, kad tu pasirodysi suaugusiu vyru.

— Norēčiau aš žinoti, ką tamista ant mano vietos padarytumei?

— Tą, ką ir tau reikia daryti. Aš tuojaus išvažiuočiau.

— Bet kas rupinsis apie šitą nelaimingą mergaitę, kurią nori apsiausti begalinēmis žabangomis? — paklausē rusčiai Bruto, rodydamas ant Stefanijos.

— Na, ar aš nesakiau, kad tu tikras vaikas, atsakē juokdamasi Krešencio. Aš noriu tave persergēti, kad tu geriaus apsvarstytum savo žodžius: tēvui ir dar tokiam, kaip aš, užduoti klausimą, kas sergēs jo dukterį? Man gaila tavęs ir sakau tau ant tolesnio laiko buti atsargesniu.

Bruto susiprato, kad jis nuējo perdaug toli. Norēdamas atitaisyti savo klaidą, jis ēmē visokiais budais teisintis ir susipainiojo galutinai. Ar-gi jis galējo pasakyti dēdei, kad jo aklas tikējimas, ant nieko neparemtas, kad toks laukimas ir žiurējimas per pirštus prie dabartinių sanlygų visai netinka. Toki aiškinimai senį įvestų dar į didesnę nekantrybę. Stefanija, kaipo įsimylējusi moteris, suprato jaunikio padējimą ir pasiskubino jį gelbēti; meilydamasi prie tēvo, ji prakalbējo:

— Mielas tēte, neužsipulk ant jo teip aštriai, tu žinai, kaip jis mus visus myli.

— Aš jo už tai nekaltinu, meiliai atsakē senis, — tik norējau, idant mano brolvaikis daugiaus rupintųsi apie garbę musų šeimynos ir pats apie save.

Nuo tokių nužeminančių žodžių jaunikaitis visas užsidegē ir jau norējo pasakyti ką tokio aštraus, bet Stefanija pradējo vēl maloniai tēvą prikalbinēti.

— Nekalbēk teip, nevargink mųs daugiau, matai, kaip Bruto yra nelaimingas! Argi tamistai lengva bus, kada jis išvažiuos ant mųs supykęs?

Meilus Stefanijos meldimas iš karto užgesino karštį jaunikio; jis nebepyko ant dēdēs, tik persitikrino labiau, kad jis sužieduotinēs negali išgelbēti iš Toskonellos žabangų, kuris paliko galiunu ir gali pasinaudoti iš Bruto išvažiavimo, kad išpildyti savo baisius ir biaurius užmanymus. Šita mintis jaunikaičiui nedavē ramybēs.

— Stefanija, nustok mislyti apie mano išvažiavimą, pasakē jis ant galo tvirtai; — aš nevažiuosiu iš Rymo už jokius pinigus.

Tuo tarpu į kambarį greitai įējo Fabricio. Užmetęs akia ant visų, iš karto suprato, kad terp jų kas nors atsitiko ir dabar Stefanija stengiasi sutaikyti jaunikį su tēvu. Dasiprotējęs iš dalies apie priežastį susirēmimo ir, neslēpdamas savo neužkantos ant Krešencio, jis pareikalavo pasakyti, kame yra dalykas, norējo, mat, už jaunikį užsistoti. Išklausęs

viską Fabricio užpuolē ant senio Krešencio su visa spēka savo karštumo, kaltindamas jį už nesupratimą menkiausių dalykų; išmētinējo jam šykštumą ir neatleistiną apjakimą.

— Ar ilgai tu priešgyniausi, sušuko Fabricio su neapykanta. — Ar tu nematai, kokias žabangas stato popiežius tavo dukteriai? Ar tu teip ir pasiliksi apjakēliu iki myriui?

— Na, dar negalima žinoti, kurie iš mųsų labiau apjakę — aš, ar jųs, atkirto Krešencio. — Kokią tiesą turi tu mokyti mane atsargumo? Vienas — vaikas, nieko nesupranta visuomenēs reikalų, kitas kareivis — nieko nežino už rybų karēs. Aš bent supratimą turiu.

— Teip, męs vakar matēme, kiek tu laimējai su savo supratimu, ironiškai pridurē Fabricio, tuo tarpu, kaip Bruto ir Stefanija tyliai, su nuliudimu žiurējo viens į kitą. Ot tavo priešgynybēs vaisiai, pasidžiaugk, tęsē kareivis, rodydamas į jaunuosius. — Ar malonu tau bus, jei duktē tavo numirs nuo pasiilgimo, o brolvaikis paguldis savo kaulus svetimame krašte?

— Jei yra priedermē, tai širdį reikia atmesti. Żmogus paaukavęs save naudai respublikos, negali mislyti apie savo reikalus ir laimę; kiekviena tokia mintis, tai nedovanotinas egoizmas.

— Užmušk tuojaus tuos nelaimingus, kad tau niekas nekenktų paaukauti save labui respublikos, karaliaus ir švento tēvo. Argi ligšiol nesupranti, ar nenori suprasti, ko-

kias žabangas mums stato? Aš geriausiai persitikrinęs, kad netikētas Bruto išsiuntimas į Konstantinopolį yra ne kas kitas, kaip pelekaltai mums Tuskolio biaurybių.

— Ka, ka, ka! Ot, gudrųs politikai, sušuko Krešencio, nusijuokdamas, — jiems visur matosi žabangos, pelekaltai ir kam? man, Krešencio; ne, tas siuntimas brolvaikio, tai pirmas žingsnis prie susitaikymo su manim; be abejonēs greitai bus ir kitas, pašauks ir mane ant kokios svarbios tarnybēs.

Fabricio ēmē juoktis; matydamas, kad neperlauš senio, priējo prie jaunųjų pasirodavyti, ką reikia daryti prie dabartinių dalykų. Krešencio nedaleido.

— Vilkis į savo kazarmes, ar kur nori, o aš savo nusprendimo nemainysiu. Bruto gali daryti kaip sau nori. Bet jei atsisakis nuo konsulo paliepimo, lai nesvajoja apie apsivedimą su mano dukteria. Kiekvienas męs kitaip suprantame apie priderybę.

Veltui Stefanija, verkdama, prašē tēvo atidēti kaip nors Bruto važiavimą ant kelių dienų, kad butų laiko apsivesti; veltui Fabricio darodinējo teisingumą mergaitēs meldimo; senis buvo nepergalimas ir ant visų pertikrinimų atsakinējo, kad grovas Toskonella, nors tikrai butų ištvirkęs, tai palikęs popiežiumi butinai pasitaisys, Dievas visuomet atverčia ant gero kelio savo tarno protą ir širdį, o Bruto tuojaus turi išpildyti valdžios paliepimą.

Fabricio, matydamas, kad nepertikrins

Krešencio, atsikreipē į Bruto, kuris ryžosi važiuoti, kur tik kas panorētų, kad tik nenustoti Stefanijos.

— Ar tiki tu man, kad aš galiu rupintis apie tavo sužieduotinę ir sergēti ją teip, kaip ir tu pats? sušuko Fabricio.

— Tikiu, atsakē jaunikaitis.

— Važiuok laimingas! Aš saugosiu tuos biaurybes ir suardysiu visas jų žabangas. Grįžk greičiaus ir tą dieną, kada sugrįši, apsivesi su Stefanija. Ar neteisybē, Krešencio? atsiliepē Fabricio į senį.

Šis, žinoma, sutiko. Vakaras pasibaigē pasilinksminimu su didele iškilme, bet gana nelinksmai.

Ant rytojaus Bruto, gavęs popieras, išvažiavo iš Rymo; lydējo jį du apsiginklavę tarnai ir tikras draugas Fabricio; šis norējo suteikti jaunikaičiui keletą naudingų žinių apie atsargumą kurį reikia turēti kelyje, ir kaip reikia gintis, jei kas užpultų.

Už miesto jaunikaitis, atsisveikindamas su Fabricio, tik-tik neverkē, dar kartą drąsaus kareivio prašydamas žiurēti ir saugoti sužieduotinēs; draugas prisiekē viską padaryti.

SKYRIUS IV.

Praējo trįs metai, kaip grovą Toskonella išrinko į popiežius po vardu Benedikto IX, vienok Krešencio šeimyniško gyvenimo niekas nesuteršē. Ryme buvo didelēs permainos. Visoki sumišimai, vagystēs neaprubežiuotų valdininkų, ištvirkimas, visokios biaurybēs, — tai buvo paprastas dalykas Rymo gyventojams. Popiežiaus palociuje nuodijo vyskupus, pardavinējo jų vietas, gaudē moteris ir kišo į Vatikaną, kur popiežius savo ištvirkimu biaurojo ir niekino jų žmogiškas tiesas, išmintį ir dorą; visokios žmogžudystēs atsitikdavo kasdien, bet liaudis tartum miegodama, viską kentē kantriai.

Popiežius, vedamas atsargių motinos pamokinimų, neišdrįso dar išpildyti tik dviejų savo numylētų užmanymų. Kad pabaigti su Krešencio, reikējo suvis paimti į savo rankas liaudį, atimti nuo jos visas tiesas ir uždaryti jai burną, o ant to reikējo laiko. Popiežiaus šalininkai vienval pranešdavo jam, kad terp liaudies yra nesiganēdinimas jo valdžia ir, žinoma, jie stengēsi tą pavojų padidinti, idant butų proga naujoms žudynēms ir persekiojimams, už kuriuos visuomet mokējo gerus pinigus.

Numesti konsulą, teip vadinamą savo tēvą, ir sugrobti į savo rankas svietišką valdžią Benediktas IX ir dar nedrįso, nors tas buvo

jo karščiausiomis svajonēmis. Jis, žinoma, nelaukē jokio pasipriešinimo grovo Tuskolio ir nemislijo jo gailētis. Bet kaip žiurēs ant tokių permainų žmonēs ir Germanijos karaliai? Ot klausimas, ant kurio nenoroms reikējo apsistoti. Per tuos trejus metus viskas buvo prirengta toms permainoms ir dabar apysaka tęsis nuo to laiko, kada popiežius rengiasi uždoti paskutinį smugį savo priešams.

Popiežius buvo savo kambaryj, į kurį tegalēdavo eiti tik artimiausios ypatos; jis vaikščiojo neramiai, lyg kad ko laukdamas ir kartas nuo karto staigiai apsistojęs, sukeikē, matyt ant tų, kurių reikējo teip ilgai laukti; ne kartą balsu savęs klausē: ar-gi nenusidavē? Ir vēl ēmē žingsniuoti skersai ir išilgai, klausydamas su atida mažiausio subrozdimo.

Ant galo pasigirdo šlamējimas drabužių ir kažin-kas į duris lengvai subeldē. Popiežius atsisēdo ant kresēs, pasistengē nuduoti veidą ramiu ir rimtu ir paliepē įeiti. Durys atsivērē ir kambaryje pasirodē mums jau žinoma — groviene Teodorija.

Per trejus metus ji atsimainē ant gero; vietoje senti ji pajaunējo. Nors ant kaktos laikas išbriežē gilias raukšles, bet skaistumas veido, žibējimas juodų akių ir puiki stovyla — viskas puošē josios gražumą. Kiekvienas dabar pamatęs ją pirmą kartą tikrai butų pamislijęs: kaip jauna, graži ta moteris, ir kaip daug jau iškentējusi! Įspudis išveizdos buvo klaidingas. Grovienēs širdis nepažino kan-

čių. Nuovargio ir kančių prislēgta išžiura — tai pasekmē ištvirkusio gyvenimo, per kurį ji manē atsiekti savo mierį.

Šventas tēvas, pažiurējęs ant motinos, apsirēdžiusios juodais rubais, užtēmijo neišpasakytą jos gražumą; pajuto jis plakimą širdies — sukilo jo gyvuliški jausmai. Jis matē tankiai grovienę Tuskoli, bet niekuomet ji neišrodē jam teip puiki ir teip maloni uždegimui lytiškų geismų. Tikrai grovienē šiąndien buvo labai gyva; ji suprato, kad jos svajonēs likti neaprubežiuota Rymo valdininke jau visai arti tikrybēs. Tas supratimas teip atsimušē ant motinos gerai, kad ji iš naujo pražydo ir pajaunējo ant dešimtes metų. Įspudis, kokį ji padarē ant sunaus, nē kiek neužgavo tos moters, priešingai — pradžiugino. Žinojo ji, kad gražumas, tai stipriausias įrankis valdymui tokių žmonių, kaip jos sunus. Ištvirkusi moteris gerai žinojo, ko popiežius toje valandoje troško, vienok nudavē, buk ji nieko nesupranta; popiežius gi nerimastavo, laukdamas nuo jos žinių. Truputį palaukus, kol šventas tēvas suvaldo savo pageidimus, ji prakalbējo:

— Šventas tēve, gali buti ramus — Rymo konsulas rytoj jau nematys užtekančios saulēs.

Popiežius nusijuokē, negalēdamas užslēpti savo džiaugsmo.

— Nežinau aš, kaip tamistai bepadēkavoti, tarē jis. — Ačiu tik tamistai aš gavau popiežiaus vainiką; dabar duodi dar ir val-

džią ant viso Rymo. Leisk man šventu palaiminimu apvalyti tamistos sanžinę, lai tamistos dušia džiaugsis iš amžino gyvenimo linksmybių.

Šitą kalbēdamas, popiežius iškēlē ranką palaiminimui grovienēs.

— Prašau, šventas tēve, laiminimą atidēti ant patogesnio laiko, — permažai teužsitarnavau pas Tamistą, atsakē motina šalindamasi nuo laiminimo. — Pirmiausiai apsirupinsime apie įpēdinį Kristaus — popiežių, o paskui tik apie jo tarnaitę.

— Ar-gi tamista abejoji apie pajiegą nuodų? nekantriai paklausē popiežius, sumuštas motinos ironišku išsitarimu.

— Ne, nē kiek neabejoju, švenčiausias tēve, atsakē grovienē. — Pirma negu eiti į Vatikaną, aš pati savo rankomis užspaudžiau akis senam konsului.

— Tamista tiki, kad jis pasimirē?

— Kaip netikēti?

— Ko gi man dar nerimastauti?

— Bet, šventas tēve, rodosi turi ir kitus rupesčius.

— Daug yra darbo, Dievo tarnas nē valandos neturi liuosos, su pasididžiavimu atsakē popiežius, nenorēdamas leistis giliau į kalbą.

— Atidēsime tas ceremonijas, švenčiausias tēve, ramiai atsakē grovienē. — Aš tamistos pagelbininkē ir turiu rupintis apie sutvirtējimą popiežiaus sosto, o antra, kaipo

motina, turiu sergēti savo sunų nuo pavojaus.

— Ką reiškia tie žodžiai? paaiškink.

— Ar tamista liepiai pavogti Krešencio dukterį?

Nuo tokio netikēto klausimo popiežius kruptelējo. „Tad terpu ypatų, stovinčių arti manęs, yra išdavējai? Reikia juos prašalinti!” pamislijo pats sau, paskui balsu pridurē:

— Jei tamista jau žinai apie tai, neslēpsiu — stačiai pasakysiu: teisybē, liepiau.

— Šventas tēve, daleisk man atmainyti tą prisakymą.

— Dēlko?

— Šiądien labai greitai gali sukįlti žmonēs ir trejų metų darbas su viena valanda galētų nueiti ant niekų; Krešencio dar daug šalininkų turi.

Motinos kalba nieko nepagelbējo, priešingai, dar labiaus šventą tēvą sukurstē. Popiežius kentē trejus metus, bet anksčiau, ar vēliau Stefaniją tikējosi gauti. Naujos kliutys tik labiau suerzino jo gyvuliškus pageidimus. Abu tulą laiką tylējo; kambaryje buvo tyla, retkarčiais pertraukiama popiežiaus neramiu atsidusimu. Ant galo jis paēmē viršų ant savęs ir prakalbējo:

— Aš negaliu atsisakyti nuo tamistos atsargios rodos, bet už tai reikalauju nuo tamistos vieno dalyko.

— Sakyk, šventas tēve, klausau.

— Ne kožna moteris verta viena kitos; kad užmiršti tuo tarpu apie Krešencio dukterį, tai reikia gauti į jos vietą kitą, vertesnę.

Teodorija pašoko iš džiaugsmo. Grovienē seniai laukē tos valandos, bet bijodama, kad nežųtų jos užmanymai, pasistengē greitai paslēpti ganēdinimosi jausmą ir nudavē nesuprantančią popiežiaus žodžių.

— Kuomi tamistai, šventas tēve, galiu aš pagelbēti?

Popiežius Benediktas IX, norēdamas išsiliuosuoti iš sunkaus padējimo, tarē drąsiai:

— Tamista tik viena pas mane tegali užimti Stefanijos vietą.

— Kokiu budu? paklausē grovienē, tartum nusistebējusi.

— Buti mano mylima, prakalbējo popiežius, alsuodamas sunkiai ir keldamasi nuo kresēs.

Grovienē neva pasijautē sunkiai užgauta ir nužeminta popiežiaus prašymu, pridengē rankomis veidą ir atsitraukē atgal.

— Dēlko tamista teip išsigandai? — tęsē šventas tēvas, — jug dangaus raktai mano rankose, mano šventas palaiminimas gali atidaryti tamistai rojaus vartus. Man rodosi, kad mųsų susinešimas negali tamistos gązdinti — ir priējo prie motinos.

— Apsistok, šventas tēve! sušuko ji, su ranka stumdama sunų. — Atsimink, kad aš tamistos motina. Aš galiu su tamista pasidalinti valdžia, bet niekuomet nenusižeminsiu iki to, kad turēti su tamista lytiškus ryšius, kartu su kitomis tamistos mylimomis.

— Tamista užmiršti: mano rankose vis-

kas; aš panorēsiu ir tamista viena teviešpatausi mano širdies šventybēje, — atsakē popiežius, neabejodamas jau apie motinos ištvirkimą.

— Kuomi aš galiu buti pertikrinta?

— Jei nori — užmigdysiu, kaip tamista konsulą, visas moteris, apie kurias tamista tik ką minējai. Ką reiškia mirtis kelių moterų akyvaizdoje popiežiaus laimēs?

— Šventas tēve, užmiršti, kad terp jų yra tamistos tikra sesuo.

— Nuo Kristaus man visos moterys yra seserys; dvasiški ryšiai yra kur-kas svarbesni už lytišką giminybę.

Grovienē vis laikē uždengusi rankomis veidą ir velniškai šypsojosi. Ji gardžiavosi, kad nuo šios dienos turēs valdžią ant Rymo, kaip ir jos numylētos moterys — Teodorija ir Morozija; su plakančia širdžia ji laukē galo popiežiaus kalbos.

— Vakare — tęsē sųnus — Vatikane nebus nē vienos mano mylimos, kuomet tamista mane užtai apdovanosi?

— Kada žinosiu, jog nē viena moteris apart manęs, neturi vietos tamistos širdyj, atsakē grovienē.

— Lauksiu aš tamistos šį vakarą, dabar gali eiti, tarē Benediktas, apmislydamas naują žudynę.

Teodorija išējo; popiežius apsvaigęs nuo pasisekimo ir laimējimo, sušuko, kraipydamas galvą:

— Kvaila moteris! Nori mane valdyti, o tuo tarpu pati šokinėja pagal mano norą.

Popiežius dar kartą sudavė su kujaliu į varinę lentelę, pasigirdo ilgas, aštrus užimas ir į kambarį įėjo žmogus, apsiginklavęs nuo kojų iki galvos, su popiežiškais gerbais ant ginklų; žemai nusilenkė jis šventam tėvui.

— Kur Zembo? paklausė popiežius:

— Stovi ant kertės šale Krešencio namo.

— Dar duoti jam keturis pagelbininkus ir pasakyti, idant rytoj butų mergaitė pristatyta į Vatikaną! Kapitonas Zembo atsako savo galva už išpildymą šito paliepimo.

— Tamistos noras tuojaus bus išpildytas, tarė išeidamas sbiras[1]) ir vėl nusilenkdamas iki žemei.

Kelias valandėles popiežius užsimislijęs vaikščiojo po kambarį skersai ir išilgai; ant galo prakalbėjo:

— Tai vienatinis budas ją nusikratyti!

Vėl sudavė tris kartus į lentelę. Pasirodė kitas sbiras, teip pat nusilenkė ir laukė popiežiaus paliepimo.

— Šiąnakt tu sergėsi prie durių mano kambario; vidurnaktyj išeis iš čia moteris, užspausk jai drutai burną, pasistengk gerai įsmeigti peilį, o paskui įmesk į Tibrą.

Sbiras tyliai linktelėjo.

— Kas šiądien bus ant sargybos prie didžiojo palociaus vartų? paklausė popiežius.

---

1) Popiežiaus tarnas, policijantas.

— Kapitonas Franciškus, šventas tēve.

— Susikalbēk su juo, kad niekas nematytų, kaip nešite maišą su lavonu iš Vatikano.

— Viskas bus padaryta gerai, šventasis tēve.

— Gali eiti. Rytoj tau duosiu šimtą, pridurē maloningai popiežius.

Sbiras dar sykį žemai nusilenkē ir išējo, manydamas sau: ,,Šimtas! Turbut ne mažas koks daiktas. Po teisybei man vis tiek."

— Na, dabar reikia eiti atlikti pareigas popiežiaus, tarē Benediktas IX, pasilikęs vienas. — Šiądien diena dēl manęs prasidējo labai laimingai.

Už valandos žmonēs, dievobaingai klupodami ēmē to ,,švento tēvo" palaiminimą. Visi žinojo jo biaurų gyvenimą, bet toli ne visi žinojo baisias nuodēmes ir žmogžudystēs, kurios gulējo ant to žmogaus sanžinēs, ir tik nedaugelis teabejojo apie jojo šventumą ar jo palaiminimo vertę. Vakar vakare jis liepē nunuodinti konsulą, savo motinos vyrą, šį rytą nusprendē išžudyti visas Rymo moteris augštos kilmēs, savo mylimas, gyvenančias Vatikane, terp jų ir savo tikrą seserį; kelios valandēlēs atgal prieš priēmimą švenčiausio sakramento ir laiminimą žmonių užmanē jis dar tris pasiutybes: lytišką susinešimą su savo tikra motina, paskui josios užmušimą ir pavogimą nekaltos mergaitēs! Toksai buvo popiežius Benediktas IX, Kristaus įpēdinis, Dievo tarnas, katalikybēs galva!

SKYRIUS V.

Tą pačią dieną Ryme išsiplatino žinios, kurios sujudino liaudį, nors daugybē netikējo visoms toms kalboms ir pasakojimams, žinoma, perdaug perdētiems, nes ējo per burnų burnas. Žinia apie konsulo myrį, kaip žaibas pasklido po visą miestą su visokiais priedais ir paaiškinimais. Vieni kalbējo, buk konsulą nunuodijo, kiti tvirtino, kad papiovē; kaskin kas kalbējo, buk jam pasirodē konsulo paveikslas su juodu brukšniu nuo virvēs apie kaklą. Abelnai girdējosi daug visokių baisių žinių. Vienas savo akimis matęs, kaip du šešēliai, išēję iš kokių tai durių, užpuolē ant praeinančio, čia pat ant gatvēs papiovē ir įmetē į Tibrą; kitas girdējo iš tikros versmēs, kad trįs žvejotojai su tinklais ištraukē iš Tibro ant karto penkis lavonus, ir kaip tik jie papasakojo apie tą atsitikimą kitiems, visi trįs staiga pražuvo ir nuo to laiko nieko apie juos negirdēti; trečias pats buvo liudininku, kaip sbirai nakčia vilko dvi moteris užrištomis akimis į Vatikaną, kur jas uždarē. Žodžiu sakant, kiekvienas valstietis pasakojo ką nors baisaus; kalbant apie tuos atsitikimus visi vienu balsu, nors ir šnibždoms minavojo vardą švento tēvo Benedikto IX.

Retkarčiais ant gatvių rinkosi minios

žmonių ir atskiros ypatos kurstē sukįlti, bet valstiečiai tankiausiai nenoroms klausēsi tų kalbų ir skubino išsiskirstyti po namus. Griaustinis ēmē griauti, bet dar tolumoj; rodosi reikējo tik vienos kibirkštēlēs, kad gaisras išsiplēstų. Bet nieks nenorējo tos kibirkšties mesti. Neužganēdinti murmējo patyloms suējime artimų ir ištikimų žmonių.

Vakare pasklido gandas, kad Vatikane užmušē kelias moteris; liaudis nenorējo tikēti; manē: jei tos žinios butų teisingos, tai patricijai tikrai sukiltų atkeršinti už savo giminaites. Patričijai gi tylējo. Jie buvo pripratę prie tokių atsitikimų, nes už dukterų, seserų ir pačių paleistuvavimą ir ištvirkimą prie Vatikano gaudavo geras vietas, valdydavo didžiausius dvarus. Patricijai susitaikē su tomis baisiomis užmušystēmis, nes iš anksto už tas aukas priēmē užmokestį.

Pažiurēsime, ką daro senas musų pažįstamas Krešencio ir jo duktē; pažiurēsime, kaip sbirai puikiai išpildē popiežiaus prisakymą pristatyti Stefaniją į Vatikaną.

Temstant minios žmonių ant gatvių ēmē mažēti; neužilgo gatvēs aptuštējo ir kartu su tamsa Ryme užviešpatavo tyla.

Ties kerte Krešencio namo, prie sienų prisispaudę, kaip stovylos, be judējimo stovējo keturi žmonēs, kurių tamsoje nē kiek negalējai matyt; patylomis jie kalbējosi terp savęs.

— Kaip tamista manai, kapitone Zembo, ar ne laikas pradēti? paklausē vienas šnekindamas kitą, matyt vadovą.

Šis, neatsiliepęs ant klausimo, pasitraukē nuo sienos, paēējo į vidurį gatvēs ir pažiurējęs į augštą, sugrįžo vēl ir tarē.

— Dar žiburiai neužgesinti. Palauksime, kol tarnai užmigs, tuomet imsimēsi už darbo.

Tuo tarpu Krešencio namuose nē mislyti nieks nemislijo, kad teip arti pavojus. Stefanija daug iškentējo per tuos trejus metus; gražus jos veidas išblyško ir sublogo; akys nebežibējo teip, kaip pirma — užgeso nuo karčių ašarų. Nežiurint ant to Stefanija išrodē kur kas gražesnē negu treji metai atgal. Gilus, tylus nuliudimas atmuše ant jos kokį tai keistą gražumą. Senis Krešencio nē kiek nepersimainē. Jis vis tikējosi ant ateities ir ta viltis padējo jam ramiai pergyventi visus baisius atsitikimus paskutinių laikų. Salione viskas buvo po senovei; tik mažas Stefanijos šunelis nusprogo; mergaitē nenorējo imti kito, sakē, kad jis nepažins brangaus Bruto, nebēgs pasitikti jam parvažiavus. Stefanija be paliovos laukē sugrįžtant savo jaunikio, — kad sutrumpinti laiką, vienval užsiiminējo ukininkiste.

— Vyduryj ateinančio mēnesio bus lygiai trįs metai, kaip išvažiavo Bruto, atsiduso sunkiai Stefanija, — kaip tamista misliji, ar jis sugrįš? pridurē mergaitē, matydama, kad ant pirmų jos žodžių, tēvas neatkreipē atidos.

— Aš tikiu, atsakē Krešencio, kuriam sunku buvo veizēti ant nuliudusios dukters, — aš misliju.

— Tamista misliji? Vienok praējo jau trįs metai, kaip išvažiavo Bruto, o męs vis raminame save su ta vilčia. Nē kokių žinių nēra apie jį; kad nors kam lieptų apie save pranešti, kad neužmiršo apie mus.

— Iš Konstantinopolio į Rymą mano miela, ne teip lengva duoti kokią žinią.

— Ar ilgai dar jis tę bus?

— Man rodosi, kad ilgai, atsakē Krešencio, išmuštas iš vēžių klausimais dukters.

— Gerai tamistai mislyti ir laukti. Tamistos tas nē kiek nevargina.

— Tu misliji, kad jis tavęs nebmyli?

— Ne, kaip aš imsiu abējoti apie Bruto meilę, tai nustosiu jį mylēti, tvirtai atsakē Stefanija.

— Kamgi tu vargini save visokiais niekais?

— O jei jį užmušē? Jis perilgai neparvažiuoja! turbut, kas nors su juo atsitiko.

— Užmuše? ne, negalimas daiktas.... Męs dasižinotume apie tokį atsitikimą.

— Bet pasiuntinys, prie kurio buvo siųstas Bruto, jau sugrįžo į Rymą?

Paskutinis klausimas, visai apsuko seniui galvą. Pasiuntinys tikrai sugrįžo į Rymą; Krešencio pirmutinis nuējo pas jį dažinoti ką nors apie brolvaikį, bet nieko aiškaus negalējo dasiteirauti. Pasiuntinys matyt nē nematē Bruto — veltui palaukęs iš Rymo paliepimų, užbaigē visus reikalus be jo. Ot viskas, ką jam pasakē pasiuntinys

ir tai buvo gryna tesybē, nes Bruto nē iš Valakų žemēs neišvažiavo.

Žinoma, seniui buvo sunku ką atsakyti dukteriai. Pasakyti jai gryną teisybę? ne, ji visai nustotų tikēti į pasimatymą su Bruto ir dar baisiaus kentētų.

Senis, sukdamasi, atsakē:

— Teip pasiuntinys sugrįžo, ir aš pats negaliu suprasti, dēlko neparvažiuoja Bruto. Turbut jis paēmē tolimesnį kelią....

— Ne! sušuko Stefanija, — priešingai, Bruto išrinktų artimiausią. Prisipažink, tēveli, tamista ir imi nerimastauti! pridurē ji.

— Vargšē Stefanija! liudnai tarē Krešencio.

— Širdis man jau seniai sako, kad aš nebesimatysiu su savo mielu Bruto, tęsē mergaitē. — Tēvel, tēvel, jei butum tuomet sutikęs, nereiktų mums dabar teip baisiai kentēti.

Senis atsistojo ir, apkabindamas dukterį, tyliai prakalbējo.

— O jei iš tikro nesugrįš?

— Jei nesugrįš, verkē Stefanija, — tuomet.... tuomet man tepaliksi tamista viennas.... Ant tamistos krutinēs aš galiu apverkti savo nelaimę.

Su tais žodžiais nelaiminga mergaitē, verkdama, padējo galvą ant tēvo peties. Senis ir negalējo išsiturēti nuo ašarų, matydamas dukters kančias, kietai prispaudęs prie krutinēs mergaitę, norējo sumažinti apleistos jaunosios kančias.

Tulą laiką abu sēdējo teip apsikabinę, nekalbēdami nē žodžio, paskendę liudnose mintyse. Gylią tylą didžiojo saliono retkarčiais pertraukē Stefanijos verksmas ir liudni tēvo žodžiai.

Staigu mergaitē baisiai sušuko ir drūčiai įsikabino į tēvą. Šis kruptelējo iš baimēs; norējo atsižiurēti į užpakalį, bet negalējo.

Kietos rankos sugriebē jį, tartum į spaustuvus, ir smarkiai jį atitraukē nuo dukters. Vienoj valandoj seniui užkišo burną skara ir, surišę rankas ir kojas, pametē ant grindų. Kiti du sbirai sučiupo Stefaniją, nors ji niekaip nenorējo pasiduoti. Nelaimingas tēvas matē, kaip surišo dukterį, jo vienatinį turtą, ir išnešē iš namų, o jis negalējo nē pasijudinti, nē šaukti. ,,Ot kuomi atsimokējo man respublika, už mano teisingą tarnystę!'' perējo mintis per Krešencio galvą.

Kaip viskas pasibaigē ir sbirai pranyko, jis veltui uždavinējo sau klausimus, kas galējo padaryti panašią piktenybę, kas galējo žinoti apie jo dukterį, kuri per trejis metus nē kojos iš namų neiškēlē? Kas kaltininkas? Senis, truputį atsikvošējęs, bandē prišliaužti prie kito kambario, kur buvo jo ginklai, kad kaip nors perpiauti virves, bet durys buvo uždarytos; pašaukti tarnų su užrišta burna teipgi negalējo. Kasžin kiek laiko nelaimingas senis raitēsi ant grinkų, perkratinēdamas atsitikimą; staigu ant gatvēs pasigirdo keistas trenksmas. Iš pirmo jam rodēsi,

kad joja kariumenē, bet paskui išgirdo žingsnius burio kareivių. Staiga pasigirdo koksai bildesis, tartum toli kur bildantis griaustinis. Prie palociaus bildesis nutilo, tik kažin kas neaiškiai užē. „Ką tai reiškia? mislijo sau Krešencio, — argi ant manęs vieno, surišto senio, siunčia burį kareivių? Negalimas daiktas. Bet dēlko manęs anksčiaus nesugriebē!" Trenksmas vis nenutilo, kažin kas ēmē lipti ant viršaus. „Kas tai, ar draugai ar priešai? Ar nesapnuoju aš?"

Tuo tarpu kada Krešencio laužē sau galvą ant išrišimo tų klausimų, ties jo palociaus durimis buvo tokis dalykas, kuris išaiškino viską. Jis neapsiriko, tę tikrai stovējo minia žmonių, apie šeši šimtai, apsiginklavusių kuomi kam papuolē. Keturi žmonēs atsiskyrē nuo burio. Vienas iš jų augšto ugio ir tvirto sudējimo buvo Fabricio. Palypējęs laipyne jis tarē savo draugams:

— Atminkite! Kaip atsidaris langas, tuojaus turite duoti ženklą. Reikēs prispirti, jei Krešencio nesutiks geruoju. Jo vardo užtenka, kad sukelti visą liaudį.

Klausantiejie nulenkē galvas — sutiko. Fabricio norējo belsti, bet pamatęs atdaras duris, nusistebējo:

— Kas velnias yra! sušuko jis, toks vēlus laikas ir atdara! Krešencio tarnai niekam netikę.

Fabricio su trimis draugais užlipo ant viršaus ir įējo į salioną, kur teipgi nieko nebuvo. Norējo pašaukti tarnus, bet kitame

gale išgirdo keistą šlamējimą, tartum kas norējo atsikelti ir negalējo. Fabricio puolē ant šlamējimo ir pamatē surištą Krešencio. Persitikrinęs, kad senis nesužeistas, greitai supiauste virves ir sušuko.

— Suprantu! Tai grovo Toskonella darbas! sakyk greičiaus, kas čia atsitiko? Turbut tu ant galo persitikrinai, kad visas Rymas rankose žmogžudžių šaikos, tęsē Fabricio. — Nenusimink! Męs atējome gelbēti tave ir atkeršinti. Ar prisirengęs tu?

Krešencio žiurējo ant savo draugo, nieko nesuprazdamas; viskas kas atsitiko šiądie vakare, jam rodēsi baisiu sunkiu sapnu. Jo protas maišēsi ir jis niekaip negalējo atsipeikēti.

— Išgelbēti mane? prakalbējo Krešencio, — ne mane reikia gelbēti, bet mano nelaimingą dukterį!

— Tavo dukterį? Kur ji? sakyk greičiaus! męs tuojaus bēgam jai į pagelbą. Aš prisiekiau Bruto saugoti jo sužieduotinę ir nors dabar nēra ką tikētis į jo sugrįžimą, vienok aš išturēsiu žodį, nors prisieitų uždegti ir patį Vatikaną. Kur ji?

— Argi tu nežinai? tu atējai man pagelbēti!

— Žinoma, męs prisirengę ant visko, tik sakyk greičiaus, kur Stefanija, męs ir teip daug darbo turime.

— Kur ji? Aš apie tą tiek težinau, kiek ir tu. Keturi sbirai surišo mane ir dukterį

ir palikę mane ant grindų, išnešē ją kažin kur. Tai ir viskas ką aš žinau.

— Dasiprotēti nesunku. Tavo duktē Vatikane.

— Vatikane?!

— Teip.

— Tu misliji, kad popiežius gali....

— Koks tę popiežius. Rymionys daugiaus nenori turēti popiežių. Tavo duktē grovo Toskonella rankose. Čia, prie tavo namų šeši šimtai žmonių, viską padarysime. Ar nori eiti su mumis?

— Kur? Kam?

— Išgelbēti tavo dukterį, jei dar galima.

— Ir tiek?

— Ne, reikia padaryti, idant ir ant ateinančio laiko nieks neišdrįstų ją biauroti.

— Kitaip sakant, tu nori numesti popiežių nuo sosto?

— Išgauiti tą budelį iš Rymo — teip. Jei to męs nepadarysime šią naktį, tai rytoj Toskonella prispirs išrinkti save į konsulus ir visai užviešpataus ant viso miesto.

— Tu sakai, kad jusų šeši šitai žmonių, bet ar tai bus visuomenēs noras ir nuomonē?

— Vēl jis savo! Jei eisi su mumis, tai už dviejų valandų mųs bus šeši tukstančiai, o rytoj prie musų prisidēs visi valstiečiai ir respublika bus išgelbēta.

— Sakai, mano duktē popiežiaus rankose, ar tu tame tikras esi?

— Galiu galvą guldyti!

— O liaudis ar prijaus musų darbui?

— Be abējonēs, jei tu to panorēsi.

— Ar neperżengsime męs viešpatystēs įstatymų tą darydami? Ar pagirs tą dalyką karalius?

— Kas karaliui rupi apie Rymą? Jis toli ir, żinoma, prijaus mums, kaip dażinos, kas atsitiko. Ar eini su mumis ar ne?

— Einam!

Krešencio ēmē kabintis kardą, mislydamas: ,,Rytoj reikia išrinti kitą popieżių. Fabricio visuomet buvo karštakošis. Rymas negali buti be popieżiaus. Jo valdżia reikalinga. Jei vienas popieżius nevertas to sosto, tai dar tas nieko nereiškia. Liaudis tiki į Dievą, nori turēti jo įpēdinį ant żemēs. Be tikējimo liaudis negali apsieiti. Respublika turi buti, bet anarchija[1]).... ne! ne! aš niekuomet nebusiu šalininku respublikos be popieżiaus ir karaliaus prieglaudos.

Fabricio draugams liepē atidaryti langą. Tuojaus pasigirdo balsingas šauksmas visos minios, stovinčios prie palociaus: ,,Tegyvuoja Krešencio! Tegyvuoja Rymo išgelbētojas!" Visi tie šeši šimtai, kurie iš vietos nepasijudintų dēl Fabricio arba ko kito, su mielu noru numirtų uż Krešencio, grażų patricijų, kuris įvedē Ryme respublikos surēdymą. Tokia tai spēka liaudies prisirišimo. Tokia tai spēka tankiai ir esti prieżastimi nepasisekimo daugybēs revoliucijų.

1) Nepripażinimas valdżios.

Bet kas surinko tą minią? kas galējo įkvēpti jai drąsą padaryti tokį žingsnį?

Fabricijo per trejus metus nepraleido nē vienos dienos, be kurstymo liaudies prieš Benedikto IX žmogžudystēs. Visokios biaurybēs, neapsakomas ištvirkimas — tas viskas iššaukē gyventojų neapykantą ant popiežiaus ir ko geriausiai padējo kurstyti. Visi, kurie norējo numesti nuo sosto popiežių, klausē savęs — ar prisidēs prie to Krešencio? Fabricio juos pertikrino, kad prisidēs, nors pats tikrai nežinojo. Šį vakarą Fabricio surinko visus savo šalininkus, dar nežinodamas, ar pasiseks prikalbēti senį buti vadovu, bet Stefanijos pavogimas, kogeriausiai padējo teisingo Fabricio užmanymams. Krešencio nužemintas tokiu popiežiaus pasielgimu be didelio prikalbinējimo sutiko buti vadu.

Kaip tik Krešencio su Fabricio ir jo draugais pasirodē ant laipynēs, visa minia vēl ēmē šaukti: „Tegyvuoja Krešencio! Tegyvuoja Rymo išgelbetojas!" Minia ējo, sukilusių skaitlius vis augo. Daugybē apsiginklavusių valstiečių skubino stoti į eiles, vedē anuos Krešencio. Tame baisiame laike Ryme sunku buvo atrasti šeimyną, kurios šventas tēvas Benediktas IX nebutų subiaurojęs. Vieni norējo atkeršinti jam už moterų pavogimą, kiti už šeimynos sąnarių nužudymą, ar už pavogtus turtus, žodžiu, laikas revoliucijai buvo kuogeriausias.

Gale vienos gatvēs vienas jaunas žmogus

pamatęs Krešencio ir Fabricio, staigu atsistojo ir su šauksmu, kuriame buvo tiek pat linksmybēs kiek ir nusistebējimo, puolē prie jų. Tai buvo Bruto.

Trumpai jam papasakojo, kas atsitiko per tą laiką jo nebuvimo Ryme; jaunikaitis tartum ant sparnų lēkē, aplenkdamas visus — jis ko greičiausiai norējo pasiekti Vatikaną. Fabricio ir Krešencio apipylē jį klausimais, ant kurių jis nenoroms atsakinējo; visos jo mintys buvo tę, kur kankinosi nelaiminga Stefanija.

— Aš prižadējau sergēti tavo sužieduotinę, prižadējau tau atiduoti sveiką ir nesuteptą, — kartas nuo karto kartojo Fabricio, kalbēdamas į Bruto, — bet pats matai, kad viskas atsitiko teip netikētai. Nusiramink, už trijų valandų męs tau sugražįsime Stefaniją.

Kol minia artinosi prie Vatikano, papasakosiu skaitytojui, kaip Bruto teip netikētai atsirado ant Rymo gatvių.

SKYRIUS VI.

Persiskyręs su savo draugu Fabricio už Rymo, Bruto, lydimas dviejų apsiginklavusių tarnų, nujojo keliu ant Amalfi, ten jam buvo sakyta, lauks jo laivas tolimesnei kelionei. Tarnai, matydami nuliudimą pono, neišdrįso pertraukti tylą ir jojo truputį atsilikę.

Už dviejų valandų jojējai pamatē kokį tai keleivį, ateinantį nuo šunkelio ant vieškelio. Prisiartinęs prie jų, palaimino ir prašēsi daleidimo keliauti drauge, nes tos vietos buvo labai neramios. Bruto keleiviui nelabai įtikējo, vienok sutiko ant prašymo; nepažįstamasis ējo greta su tarnais ir stengēsi juos prakalbinti; žinoma, jis greitai išgavo visas smulkmenas keleivystēs ir Bruto šeimyniško padējimo.

Netrukus ištolo pasirodē konsulo pylis; čia jojējai mislijo duoti arkliams atsikvēpti, nes jau nujojo daugiaus kaip penkiąsdešimtis mylių. Keleivis, viską iškvotęs ko jam reikējo, prisiartino vēl prie Bruto ir paprašē jo, leisti jam vargšui kartu su jais pasilsēti pas pylies valdytoją, pridurdamas— aš tamistą vusuomet priminsiu savo maldose.

— Aš neturiu jokios tiesos prie tos pylies, atsakē Bruto, — mane įleis, kaip respublikos pasiuntinį. Galēsiu pakalbēti ir apie tamistą.

Bruto teip atsakęs sukirto arklį ir nujojo. Atsidurē jis pas pylį ir pasakē, kad jis konsulo pusiuntinys; vartai tuojaus atsidarē ir visi jojējai sujojo į kiemą, paskui juos įšliaužē ir nepažįstamas keleivis.

Arklius nuvedē į stainią, nubalnojo ir pašērē. Patys keleiviai susēdo pasilsēti ant kiemo.

Vienas tarnas užtēmijo, jog keleivis kur tai pražuvo ir Bruto tuojaus išreiškē savo abejonę apie naują pažįstamą; jaunikaitis,

paskendęs liųdnose mintyse neatkreipē ant to mažiausios atidos ir apie atsargumą nē mislyti nemislijo. Nekurį laiką viskas buvo tylu; staiga pasigirdo baisus bildējimas — aštuoni kareiviai, terp jų pirmutinis naujas pažįstamas iš užpakalio puolē ant Bruto tarnų; šie nesuspēję ir kardų iš makščių ištraukti; pavertē juos ant žemes, surišo ir nuvedē į tamsų urvą.

Viskas atsitiko teip greitai, kad Bruto nieko negalējo suprasti, jautē tiktai į kokias žabangas jis pakliuvo. Tuo tarpu keleivis šaukē sbirams:

— Tuos du įkiškite kur giliaus ir apkalkite geležimis, kad nemislytų bēgti; o su tamista, tęsē jis, atsiliepdamas į Bruto, — tai visai kitoniškas dalykas; grovienē Teodorija, kurios paliepimu aš padariau tamistai mažą nesmagumą, liepē man apsieiti su tamista kuogeriausiai. Tamista čia turēsi gerą gyvenimą ir valgį teip, kaip pats grovienēs sąnaris. Išeiti galēsi tik su laiku, o tuo tarpu aš už tamistą atsakau savo gyvasčia. Meldžiu nepykti ant manęs; tikēk man, aš tarnausiu tamistai visame, kas tik nesipriešįs grovienēs paliepimams.

Bruto nieko neatsakē, toj valandoj jis buvo labai sujudintas. Jaunikaitį nuvedē į didelį salioną, čia vēl naujas pažįstamas persiprašinējo ir be paliovos teisinosi, kad jis daro tik tą, ką jam griovienē prisakē; atēmęs visus ginklus nuo Bruto, žemai nusilenkē ir išējo. Nenoroms reikējo sutikti su vis-

kuo. Bruto, pasilikęs vienas, ēmē apžiurinēti savo gyvenimą. Jam buvo paskirti keli kambariai viduryj pylies; langai visur buvo išpinti geležimis, durys užrakintos su stipriomis jutrinomis. Żodžiu, tas puikus kalējimas teip gerai buvo padarytas, kad apie ištrukimą ir mislyti neužsimokējo. Apart to Bruto visuomet sergējo kelios nematomos akys.

Liudnos ir ilgos dienos mainēsi viena po kitai; jaunikaitis sēdējo vienui vienas, be oro, beveik be šviesos, be užsiēmimo. Nors naujas pažįstamas ir priminē Bruto apie išsiliuosavimą, vienok tam prižadējimui nelabai buvo galima tikēti.

Teip praējo metai, antri, treti, o Bruto vis sēdējo puikiame kalējime; ant galo suvis nustojęs vilties pamatyti pasaulę, nusprendē, kad jau jam teip ir reikēs baigti savo liudnas dienas toj atskiroj pylyj.

Grovienē Teodorija vienok neužmiršo apie belaisvį, sergējo jį, kaipo gerą įrankį iš kurio atsitikus reikalui galima pasinaudoti ir kurį lengva sunaikinti, jei nebus tokio reikalo. Skaitytojas, žinoma, atsimena kalbą grovienēs su popiežiu apie savo vyro nunuodyjima. Tuomet Teodorija persitikrino, kad Benediktas IX, po konsulo myrio, įgavęs į savo rankas svietišką valdžią duos pilną valią savo pasiutimui ir tokiu budu suvis sukels prieš save Krešencio, kurio grovienē bijojo, nors gerai jo ir nepažino. Ta gudri moteris jautē, kad jos sunus savo pasielgimu

gali viską sugriauti, ką ji išgavo su tokia sunkenybe, ir visuomet visaip stengesi prašalinti pavojų.

Dabar ji norējo išgelbēti Stefaniją, kad nē Krešencio, nē jo brolvaikis neturētų ypatiškos neapikantos ant popiežiaus.

Su tuo siekiu papirko ji kapitoną Zembo ir per jį dažinojo apie antrą prisakymą pavogti Stefaniją. Grovienē matydama, kad dabar nieko nepadarys, tuojaus išsiuntē žmogų į pylį išliuosuoti Bruto ir liepē paduoti jam raštelį tokios įtalpos. „Važiuok, kuogreičiausiai į Rymą, jei nori išgelbēti Stefaniją. Pasisekimas priguli nuo tamistos. Neužmiršk, kad vienatinis budas neleisti vēl pavogti tamistos sužieduotinę, tai suvis išvažiuoti iš Rymo ir niekuomet negrįžti atgal."

Bruto, perskaitęs laiškelį, tik-tik galējo pastovēti ant kojų. Žinia apie Stefanijos pavogimą, kaip griaustinis trenkē į jį — baisiai nusiminē. Ar pribusiu ant laiko? klausinējo savęs. Jei pasivēlįsiu? Ant laimēs toj valandoj atvedē jam pabalnotą arklį. Bruto užšoko ir, kaip beprotis, nulēkē linkui Rymo. Arklys lēkē kiek įkabina, bet raičiui vis rodēsi, kad vos kruta; čvanijo jis gyvulį be perstojimo. Ant nelaimēs toks skubinimas tik blēdį atnešē. Brēkštant dar už kelių mylių nuo miesto, pavargęs arklys ēmē bēgti pamažiau ir ant galo suvis parvirto ant žemēs.

Bruto nežinojo ką bedaryti. Lig Rymo dar toli; pirkti kitą arklį ner už ką, iš grei-

tųjų užmiršo pasiimti pinigus, kuriuos atēmē nuo jo uždaraut į kalējimą. Keikdamas savo beprotystę, nuējo jis pēsčias; nors labai skubino, vienok mieste atsidurē jau nakčia. Rašiau, kad Bruto į Ryma atkeliavo per vēlai; Krešencio su Fabricio jau vedē savo eiles ant Vatikano. Jaunikaitis, mažiau plakdamas arklį ir palengviau jodamas, butų radęs Stefaniją dar namie ir butu galējęs ją išgelbēti nuo popiežiaus sbirų.

SKYRIUS VII.

Grįžkime vēl prie Fabricio ir jo draugų, kurie jau netoli Vatikano. Šios dienos kraujuotos pasekmēs ant visuomet pasiliks istorijoje popiežijos. Šventas tēvas Benediktas IX atlaikęs mišias, liepē surinkti į salioną visas savo mylimas, gyvenančias Vatikane; turējo buti neva balius, tai yra biauriausias paleistuviavimas, kur girtuoklystē ir ištvirkimas daeidavo lig neapsakomos begēdystēs.

Visos Vatikano belaisvēs prigulējo prie geriausių patricijų šeimynų ir buvo kuogražiausios moterys Valakų žemēj. Pažiurējus ant tų mergaičių, nenoroms sudrebētum iš baimēs; už kelių valandų visas tas aukas praris biaurus užmanymas ir begalinis ištvirkimas švento tēvo. Vienok popiežius Benediktas IX neapsakomai ramiai žiurējo į nelaimingas moteris, net neatsiduso, gero žo-

džio nepasakē, o jug nēra nieko lengvesnio, kaip išreikšti tokį pasigailējimą: šaltai jis žiurējo, kaip pylē nuodus į vyną ir kiekvienai aukai davē užnuodintą stiklą; mergaitēs, žinoma, toj valandoj nē mislyti nemislijo apie mirtį, o Benediktas IX klausēsi jų linksmo juoko ir meilių šauksmų.

Už dviejų valandų, net patys papirkti žmogžudžiai išsigando; šventas tēvas gi, pamatęs nelaimingų moterų veidus aptrauktus myrio išblyškimu, davē joms savo apaštališką palaiminimą ir atleidimą nuodēmių.

Lavonus prisakē išnešti kuogreičiausiai, dar prieš vakarą.

Naktyj atsitiko kita žmogžudystē, apmislita popiežiaus dar iš ryto.

Pačiam vidurnaktyj, Teodorija ant galo persitikrinus, kad nuo šios valandos turēs neaprubežiuotą valdžią ant sunaus, išējo iš popiežiaus kambario; papirktas galvažudys įsmeigē jai peilį tiesiai į širdį. Smugis buvo teip teisingas, kad grovienē nespējo ištarti žodžio ir tartum griaustinio nutrenkta pavirto ant budelio rankų; sbiras lavoną skubinai išnešē iš popiežiaus rumo, nē lašelis kraujo nenukrito ir švento tēvo gyvenime nepasiliko nē žymēs tos biaurios nuodēmēs.

Netrukus į kambarį, kur tik ką atsitiko ta baisi žmogžudystē, įējo Benediktas IX, ir pamatęs, kad viskas jau pabaigta, liepē pašaukti tarną.

— Zembo sugrįžo? paklausē popiežius.

— Jau kokia valanda, kaip sugrįžo, laukia švento tēvo prisakymo, atsakē tarnas.

— Lai tuojaus ateina išduoti rokundą iš mano paliepimų.

Popiežius vēl sugrįžo į savo kambarį ir staigu išgirdo trukšmą, kuris nuo gatvēs veržēsi į palocių. Tai artinosi prie Vatikano valstiečiai, kuriuos vedē Fabricio. Popiežius nē mislyti nemislijo, kad dabar Ryme galētų užsidegti revoliucija; šventas tēvas iš žingeidumo atidarē langą, bet nieko negalējo permanyti; — langas buvo ne nuo gatvēs, bet nuo kiemo. Popiežius norējo jau šaukti tarną, bet toj valandoj ant slenksčio pasirodē Zembo, vesdamas Stefaniją.

— Tamistos prisakymą išpildžiau, tarē kapitonas, rodydamas į verkiančią mergaitę.

— Gerai, rytoj užmokēsiu.

Zembo nusilenkē ir norējo išeiti, bet popiežius suturējo jį ir paklausē:

— Ar girdi bildesį ant gatvēs?

— Girdžiu, šventasis tēve.

— Ką tai reiškia?

— Nežinau. Jei šventas tēvas nori, aš galiu dasižinoti.

— Dasižinok.

Popiežius pradējo nerimastauti iš tikrų. Mergaitē, kurios popiežius tiek metų geidē, buvo čia, šale jo, bet koks tai balsas pranašaujantis pavojų, gerai atšaldē jo gyvuliškus jausmus.

Stefanija, dasiprotējusi, kur ji pakliuvo,

stengēsi nustoti verkus. Ji norējo šaukti tēvą, reikalauti, idant ją paleistų namon, bet neišdrįso to padaryti, gerai suprazdama, kas jos laukia, prisirengē ant baisaus pasipriešinimo, kokio, žinoma, Benediktas IX nelaukē.

Zembo vis negrįžo. Šventam tēvui pasirodē, kad trukšmas ant gatvēs visai nutilo. Nusiramino jis ir, priējęs prie mergaitēs, norējo pakelti augštyn jos nuleistą galvą.

— Kam tamista slepi savo gražų veidelį? tarē popiežius. — Greičiaus parodyk jį, leisk pažiurēti į tamistą; nieks blogo tamistai nenori daryti. Nusiramink, lai vietoje ašarų pasirodo linksmybē ir juoksmas.

— Negalima, verkdama atsakē mergaitē.

— Ant šios ašarų pakalnēs viskas galima, mano gražus kvietkeli; ar-gi tamista nežinai, kad esi rankose tokio žmogaus, kuris ne tik ant žemēs, bet ir danguje gali viską padaryti ir valdyti, kaip nori?

— Ar-gi! vaikiškai paklausē mergaitē.

— Tamista abejoji?

— Ne.... gal but tas ir teisybē, bet....

— Ką tamista padarytum, jei butų teisybē?

— Aš prašyčiau....

— Ne, tamistai nereikia prašyti, tamista čia karalienē; sakyk ir aš išpildysiu.

Su tais žodžiais popiežius vēl norējo paimti Stefaniją už smakro, kaip staigu į kambarį įbēgo Zambo ir sušuko:

— Šventas tēve, bēgk, kol yra laikas!

— Kas atsitiko? kas?

— Apsiginklavę valstiečiai apsupo palocių.

— Apsiginklavę?!

— Vartus jau išlaužē, liaudis įsiveržē į Vatikaną; girdi, kaip lipa laipyne?

Popiežius išblyškęs nuo gyvuliškų pageidimų ir išgąščio, nežinojo ką daryti; atsistojo šaly Stefanijos, norējo išsitraukti peilį, bet kapitonas Zembo su visu vieku nustumē popiežių į slaptą urvą, kuriuo šventas tēvas tik ir tegalējo išsigelbēti; kitas išeigas jau užēmē sukįlēliai.

Żmonēs įsiveržē į popiežiaus kambarį, tuo tarpu Benediktas IX tekinas bēgo slaptu urvu, prisimįdamas sau visas savo biaurybes ir nuodēmes, už kurias jam butų sunkiai atmokēję, jei butų pakliuvęs į rankas priešų. Ant galo Benediktas IX atsidurē už miesto; čia nereikējo bijoti pavojaus, — baimē persimainē į pasiutimą ir tvirtą norą išnaujo sugriebti popiežiaus sostą atgal, kad be pasigailējimo atkeršinti rymionams už tokį nužeminimą. Benediktas IX nusprendē tuo tarpu keliauti į savo dvarus, surinkti tęn kuodaugiausiai kareivių ir su jų pagelba vēl užsidēti ant savo galvos popiežiaus vainiką. Stefanija pasilikusi viena popiežiaus kambaryje, iš baimēs nieko negalējo suprasti, pritruko jai spēkų; atsisēdus ant kresēs ir uždengus rankomis veidą — apalpo.

Už kelių valandų Krešencio ir Bruto spaudē mergaitę prie savo krutinių.

SKYRIUS VIII.

Ant rytojaus dar prieš saulēs užtekējimą visi Rymo valstiečiai buvo jau ant gatvių. Gandas apie pradžią revoliucijos ir išbēgimą popiežiaus, kaip žaibas, pasklido ne tik po miestą, bet ir po jo aplinkines. Visi minavojo vardą Krešencio. Vadino jį garbingiausiu valstiečiu ir vienintēliu liaudies išgelbētoju nuo baisaus budelio, popiežiaus Benedikto IX.

Tame laike, jei budavo koks svarbus atsitikimas, tai liaudis susirinkdavo ant didelio pleciaus, vadinamo Foro Romano, dabar perkrikštyto ant Campo Vaccino.

Nakties atsitikimas buvo teip svarbus ir teip aštriai užgavo liaudies reikalus, kad visi valstiečiai nuo mažo iki didelio, vyrai, moterys, kartu ir nesuaugę vaikai, skubino ant Foro Romano pasikalbēti, ką daryti.

Rymo valstiečiai ant tiek dar mokējo savistoviai kariauti už savo tiesas ir rupintis apie savo reikalus, kad susirinko patys, be garsinimo ir įsikišimo valdžios. Valstiečiai vienas kitam balsu šaukē: ,,Ant Foro, ant Foro!" ir kiekvienas skubino ant to didelio pleciaus, kur kadaisia gimdavo ar mirdavo svarbiausi ir didžiausi nusidavimai Rymo istorijos. Žmonēs plaukē ant pleciaus.

Prie Kapitoliaus, atsigręžę į susirinkusius

žmones, sēdējo senatoriai[1]), šale jų stovējo tribuna[2]), ant kurios kalbēdavo oratoriai[3]), aiškindami susirinkusiems svarbumą paduotų klausimų.

Pirmučiausiai buvo kalba apie konsulo ir patricijaus išrinkimą, kuris tuomet užimdavo tokią vietą, kaip dabartinis respublikos prezidentas; kalbējo teipgi ir apie popiežių. Pirmo klausimo liaudis neleido nē balsuoti; visi vienu balsu į konsulus išrinko Krešencio. Antras gi klausimas iššaukē karštus ir rimtus ginčus. Fabricio ir Bruto buvo priešingi — darodinējo jie, kad popiežiaus daugiau nebereikia. Liaudis svyravo ir, rodosi, jau norējo sutikti su jų nuomone, bet toj valandoj ant tribunos užlipo Krešencio, kad apie tą dalyką išreikšti savo pažiuras.

Minia, pamačiusi savo numylētinį, ēmē jį sveikinti; plojimas rankų ilgai, ilgai nesiliovē. Ant galo įvyko tvarka — Krešencio galējo pradēti kalbą.

— Valstiečiai! — pratarē jis, — aš tik ką girdējau nuomonę, kurią jųs netrukus apsvarstysite; aš išsitarčiau prieš ją; jųs, žinoma nepakaltinsite manęs vienpusybēje. Nors tą klausimą pagyrē mano geriausias draugas Fabricio ir brolvaikis Bruto, jaunikis mano dukters, žmonēs, kuriems aš viską atiduočiau, kas tik man brangu, net ir pačią gyvastį, — vienok aš kalbēsiu priešingai jiems. Rymo garbē, respublikos didybē man kur-kas yra

1) senato sąnarys; 2) vieta, kur kalbēdavo oratoriai; 3) žmogus turintis gerą iškalbą.

brangesnēs už ypatišką prisirišimą. Išklausykite manęs su atida! Ar-gi galima ką nekęsti daugiau už tautą be jokio tikējimo? Jųs patys, jei jums tektų susitikti su tokia tauta, šalintumetēs nuo jos; tokia tauta tikrai susideda iš vagių, žmogžudžių, paniekinančių draugijos švenčiausius įstatymus, žmonių aršesnių už pagonis. Bet jųs rymionys! Kas iš jųsų daleis, kad mųsų garsus miestas, nors vieną valandą gali pasilikti be tikro tikējimo, kuris turi viešpatauti ant visos pasaulēs nuo vieno žemēs krašto iki kitam? Kas butų su mųsų tikējimu be bažnyčios galvos, įpēdinio Išganytojo? Jei jųs neišrinktumete švento tēvo, nemislykite, kad Dievas kęs tokį peržengimą bažnyčios tiesų, ne! Augščiausias vis tiek atsiųs mums savo tarną! Rymas — sostapylis visos pasaulēs — tą šventą pašaukimą davē jums pats Dievas ant amžių. Kokiam tikslui? Idant jųs platintumete tikrą tikējimą, idant Ryme visuomet gyventų tas, kurio valdžia augštesnē už visus sostus ir tvirtesnē už viską, kas tik ant žemēs yra. Jųs vieni turite tokią laimę matyti, kaip jųsų išrinktam bažnyčios galvai lenkiasi visi karaliai. Ar jųs norite atsisakyti nuo tos garbēs? Ir ar turite tiesą tą padaryti?

— Ne, ne! sušuko minia, smarkiai plodama rankomis.

Kalbētojas, užganēdintas pasisekimu kalbos, tęsē:

— Nemislykite, karaliai nedaleis, idant rymionys atimtų bažnyčios galvą nuo kitų

tautų ir kad sostas Kristaus ant visuomet pasiliktų neužimtas! Ne, teip nebus! Jie atsiųs savo kariumenę sugriauti Rymą iki pamatų; sugriaus, be abejonės, biaurios ir begėdiškos tautos lizdą! Ar-gi jums malonu užsitraukti ant savęs tokį pavojų?

— Ne, ne! vienu balsu sušuko minia.

— Gerai! Klausykite, ką aš jums pasakysiu. Benediktą IX išrinko ne Rymo gyventojai, bet auksas. Dėlto jis buvo blogas popiežius. Dievas jį nubaudė: atėmė nuo jo sostą, jam prisiėjo iš Rymo bėgti. Mums, kurie dabar norime išrinkti popiežių, tai baisus, vienok naudingas pamokinimas. Išrinkime dabar naują popiežių, kuris tikrai butų vertas užimti Kristaus sostą ant žemės, tik atminkime, jog męs laisvi valstiečiai ir gerai suprantame svarbą dalyko; pats Dievas mums padės!

— Lai gyvuoja Krešencio! Męs norime popiežiaus! šaukė minia, plodama oratoriui, kuris, nulipęs nuo tribunos, atsisėdo terp kitų oratorių.

Po Krešencio kalbai jau niekas neišdrįso prieštarauti popiežiaus išrinkimui. Minia buvo apsvaigusi; reikėjo tik pasakyti, kad tokį ir tokį rinkti ant vietos Benedikto IX, o tikrai visi vienu balsu butų sutikę. Dvylika senatorių, buvusių ant susirinkimo, aiškiai matė, kad sumušti Krešencio nuomonę nėra jokios vilties ir, visi tylėdami, sutiko su jo darodinėjimais.

Nors Krešencio kalba, teisybę pasakius,

ir nebuvo teip daili, bet tame laike ji galėjo buti už pavyzdį ir, be abejonės, ant susirinkusių padarė didelį įspudį. Klausimas apie išrinkimą naujo popiežiaus buvo galutinai nuspręstas, bet staiga ant tribunos užėjo naujas oratorius. Savo augštu ugiu, puikia išveizda ir žērinčiomis akimis iš karto atkreipė ant savęs atidą minios. Tai buvo Fabricio. Vienok minia nelabai tenorėjo jo klausyti. Fabricio matė tą, bet nenustojo drąsos ir pradėjo:

— Aš noriu parodyti klaidingumą Kresencio nuomonių; jųs nė vienas nenorėjote jam prieštarauti. Leiskite man atvirai ir tiesiai pasakyti, dėlko aš nesutinku su jo nurodymais.

Tokia įžanga visai nepatiko miniai; prie pačios tribunos pasigirdo balsai: „Jei tu nemoki kalbėti, tai ko kišiesi? Geriaus tylėtum, męs imtume balsuoti!"

— Aš netikiu, tęsė Fabricio, — kad žmonėms reikalingas popiežius, idant jie gyventų dorai, butų teisingais ir gerais.

Minia ėmė judėti. Reikėjo turėti daug drąsos, kad teip atvirai ir stačiai eiti prieš nuomonę visos liaudies. Iš visur pasigirdo nesiganėdinimo balsai. Senatoriai kraipė galvas; minioj pasigirdo švilpimas ir šauksmas: „Šalin, bedievi! Męs norime turėti popiežių! Lai gyvuoja Krešencio!"

— Kol mano gyslose nors vienas lašelis kraujo bus, aš nesijudinsiu iš šitos vietos. Leiskite man baigti! drąsiai ištarė Fabricio.

Oratoriaus drąsa truputį apramdē minią; Fabricio kalbējo toliau:

— Aš niekuomet nebuvau nē vagim, nē žmogžudžiu, o terp jųsų dvasiškų tokių išgamų yra tiek, kad ir suskaityti negalētume; aš nieko nepavogiau ir neužmušiau, nieko nesužagiau. Dēlko? Tokius darbus aš skaitau už blogus ir biaurius. Jei terp jųsų yra žmonēs, kurie nedaro to vien iš baimēs papulti į pragarą, ar bijodami popiežiaus, tai jie yra biaurybēs ir išgamos, bet ne aš. Tikras tikējimas ot kur! sušuko kalbētojas, suduodamas sau į krutinę — Ne prisakymai popiežiaus priverčia mus gyventi teisingai, bet sanžinē! Jųs norite viešpatauti ant visos pasaulēs; bet kaip galima valdyti kitus, neturint spēkų suvaldyti save? Jųs atrasite tas spēkas tikējime — pasakē Krešencio? Kokiu budu? Kokiose sanlygose? Vietoje valdyti kitus, reikēs patiems lenkti sprandus! Kam jųs norite išrinkti popiezių? — Bijote, kad su prievarta nepriverstų jus išrinkti? Tokiu budu jųs nusilenkiate pašalinei valdžiai. Gal pas jus pačius yra ta spēka? Parodykite ją. Sunaudokite ją išsiliuosavimui nuo tų galingų užtarytojų. Jei jie nori, kad jų pačios, dukterys, seserys butų subiaurotos, kad jų pavaldiniai mirtų nuo papirktų žmogžudžių peilių, lai savo miestuose laiko popiežius. Jųs rymionys! Patys apie save turite rupintis, patys turite valdyti savo respubliką....

Čia įsikarščiavusio oratoriaus kalbą staigu pertraukē pašēlęs šauksmas aršiausių Krešencio šalininkų.

— Męs norime, kad Rymas valdytų ir viešpatautų ant visos pasaulēs. Rinkime popiežių! šaukē jie, nors paskutinēse eilēse dauguꞌmas stengēsi sulaikyti klykiančius, norējo išklausyti iki galui oratoriaus privedžiojimus.

Fabricio, matydamas, kaip minia linksta į jo pusę, nusprendē išreikšti viską:

— Teip, tęsē jis, — ir aš noriu, kad Ryme butų tvirta valdžia, bet tik neištvirkimo ir biaurybēs valdžia. Jųs norite viešpatauti su tikējimo spēka, bet tuomet tas jųsų tikējimas pavirsta į įrankį. Jųs netikite patys, negodojate tikējimo, tik naudojatēs juomi kaipo įrankiu.

Oratoriaus kalbą pertraukē vēl.

Audra sukilo prieš jį. Ir patys šaltiejie, išgirdę teip kalbant apie jų tikējimą, prisidējo prie fanatikų[1]).

— Šalin bedievi! sušuko minia, — šalin liaudies nužemintojau!

Tie šauksmai nepergązdino drąsaus Fabricio; stovējo jis ant tribunos, laukdamas, kol nutils audra. Minia pradējo leisti į jį akmenis; judējimas apēmē visus susirinkusius. Liaudis puolē prie tribunos Fabricio užmušti: „Mirtis tikējimo ir Rymo gyventojų nužemintojui!" siuto minia. Senas kareivis nē akimis nemirktelējo ramiai stovējo ant tribunos, sergēdamas savo galvą su kardo rankena. Bruto ir jo draugai puolē į pa-

1) Žmogus aklai įtikējęs į ką nors.

gelbą Fabricio, pamatę, kaip labiausiai įsiutę jau lipo ant tribunos. Krešencio, matydamas, kad Fabriciui artinasi didelis pavojus, stengēti įsiutusią minią numalšinti.

— Apsistokite! šaukē jis. — Jųs norite užmušti žmogų, kuris buvo pirmutiniu jųsų išgelbētoju!

Tie žodžiai padarē įtekmę tik ant arčiaus stovinčių; kiti suvis negirdējo tų žodžių ir šurmuliavo toliau: ,,Ko jųs bijote, šaukē iš toliaus stovintiems arti tribunos, — ar vieno žmogaus išsigandote? pirmyn!" Vienas iš didžiausių fanatikų, stovēdamas gana toli nuo tribunos ir negalēdamas prisiartinti, paēmē didelį akmenį ir iš visos spēkos paleido į Fabricio; nelaimingas oratorius, sunkiai sužeistas į maumenį, nuvirto nuo tribunos, apsipilęs krauju; minioj pasigirdo pagyrimo balsai. Visi susirinkusiejie, tartum baisi banga, puolē prie tribunos. Pats Krešencio, veltui besistengdamas suturēti įsiutusią minią, su vargu išsiveržē iš jos tarpo. Bruto, pamuštą po kojų, smarkiai sužeidē; minia, puolanti prie tribunos, tikrai butų jį sutrypus, bet vienas žmogus, žinodamas, kad tai konsulo brolvaikis, ištraukē jį iš po kojų ir nunešē ant senatorių suolo.

Fabricio gulējo visas kraujuose, bet ant jo veido, kaip ir pirma, matēsi nepergalima tvirtybē. Apsvaigę fanatikai pribaigē nelaimingąjį; pas tribuną jau gulējo šaltas subiaurotas lavonas. Tuomi nepasibaigē ta baisi žmogžudystē. Negyvą Fabricio nuvil-

ko už kojų pas Tibrą ir įmetė į upę. Štai iki kokių pasiutimų daeina liaudis, kurstoma fanatikų, jei ji vietoj tikro ir teisingo tikėjimo, gyvena tik burtais ir aklai tiki į juos.

SKYRIUS IX.

Tuo tarpu kaip Krešencio ilsėjosi ant garbės laurų, svajodamas surėdyti respubliką teip, kad valdžia pusiau butų padalinta terp busiančio popiežiaus ir Germanijos karaliaus, vargšas Bruto, tik ką išsiliuosavęs iš trejų metų nelaisvės, vėl turėjo užsidaryti kambaryj ir gulėti lovoj, kol neužgis žaizda, kurią jis gavo laike nelaimingo Fabricio užmušimo. Jaunikaičio padėjimas buvo nelabai smagus — reikėjo atidėti vestuves ant neaprubežiuoto laiko.

Stefanija, žinoma, neatsitraukė nuo jaunikio lovos. Ji jau kokį tukstantį kartų privertė Bruto išpasakoti visas smulkmenas nelaisvės ir gyvenimą grovo Tuskoli pylyje. Jaunikis iš savo pusės klausinėjo sužieduotinės apie kančias, kurios naikino mergaitę per tą visą laiką,o ypač apie nunešimą į Vatikaną; Stefanija niekuomet negalėjo priderančiai papasakoti apie tą atsitikimą: gėdijos,raudo, pynėsi ir suvis atsisakydavo pasakyti, ką jai kalbėjo šventas tėvas, pakėlęs jos galvą.

Prie tų kalbų kartais budavo ir pats Krešencio.

— Mieli vaikai! kalbēdavo jis, — negerai kaltinti augštas ypatas. Tikrai daug blogo jums buvo padaryta, bet ir popiežiai žmonēs; juos reikia guodoti ir klausyti, nes dangus juos apdovanojo tokia valdžia. O antra, audra jau pasibaigē. Apie kit-ką aš pasirupinsiu.

Senis nekartą užtēmijo, kad jo darodymai apie respublikos sutvarkymą su popiežiaus ir Germanijos karaliaus pagelba išrodo Stefanijai ir Bruto tik tuščiais žodžiais; Krešencio nustojo pasakoti jiems savo užmanymus; jei kalba prasidēdavo apie politiką, jis tuojaus, prisidengęs svarbiais reikalais šalindavosi nuo tų balandžių, kaip senis vadino savo dukterį ir jos jaunikį.

Teip praējo dvi savaitēs. Bruto truputį pasveiko, galējo jau atsikelti iš lovos. Nors begalinē Stefanijos priežiura ir suteikē jam laimę per tą visą laiką, bet mintis apie nelaimingą galą Fabricio nedavē jam ramybēs. Primįdamas visas smulkmenas to atsitikimo, Bruto drebēte drebējo iš baimēs, — suprato, kad jo sprendimas buvo baisiai klaidingas ne tik apie Krešencio, bet ir apie pačia liaudį, kurios apiakimą senis dar vis didino savo kalbomis. Ko galējai laukti nuo tokių žmonių, kurie sutinka užsidēti ant savęs jungą vien tik dēl puikybēs, dēl kokio tai viešpatavimo ant pasaulēs.

Vieną vakarą Krešencio sugrįžo namon suvis nesmagus. Iš jo surukusios išveizdos, bēgiojančių akių ir nesirišančios kalbos jau-

niejie tuojaus suprato, kad atsitiko kas nors negero. Stefanija ir Bruto apipylē jį klausimais.

— Nieko, nieko, atsakē Krešencio, — Dievas malonus. Atrasime vaistus....

— Jei reikalingi vaistai, tai yra ir liga, nesiliovē Bruto.

— Pasakyk kas yra? meldē Stefanija.

— Po teisybei tai svarbus dalykas, atsakē Krešencio. Senas popiežius, arba geriaus sakant jaunas, kuris pirma buvo, grovas Toskonella prisiartino jau prie Rymo.

— Ir tamista leidai jam įeiti į miestą! sušuko nekantriai Bruto, pašokęs nuo kresēs, nors po ligai dar silpnai stovējo ant kojų.

— Įeiti!.... ne! bet jei terp musų nebus susitaikymo, ko žinoma sunku yra laukti, tai, jis panorēs įsiveržti per nevalią, kuomi męs jį sulaikysime?

— Kuomi? o Rymo gyventojai? ar jau jie negali užsistoti už save? Ar-gi jie tik ir temoka užmušti teisingus žmones, kurie drąsiai stato savo krutinę kovoj už laisvę ir tiesas Rymo gyventojų?

— Tu kalbi apie nelaimingą Fabricio, atsakē senis, — teisybē tai buvo biauri žmogžudystē! Ką padaryti! Aš nekaltas; aš tik išpildžiau savo priedermes. Dabar mieste sumišimas labai didelis nēra ką nē mislyti apie apsigynimą.

— Tai popiežius vēl sugrįš į Vatikaną? paklause Stefanija.

— Aš tą jaučiu! neramiai pridurē Bruto.

— Nustok šēlti, nieko nematydamas. Argi man, seniui, reikēs jus raminti! Velnias niekuomet nēra teip baisus, kaip jį piešia.

— Man užtenka ką aš mačiau! drąsiai atsiliepē mergaitē, atmetus savo susiturējimą.

— Aš jug dar nesakiau, kad jau popiežius Ryme, pertraukē juos Krešencio, — priešingai, aš tikiu....

Toj valandoj į salioną įējo tarnas ir pasakē, kad atējo pasiuntinys ir nori atiduoti konsului kokius tai popierius.

— Lai įeina! atsiliepē senis.

Perskaitęs dokumentus, Krešencio paprašē pasiuntinio pranešti, kad jis tuojaus bus Kapitoliuje.

— Aš jums sakau, linksmai prabilo Krešencio išējus pasiuntiniui, miestas išgelbētas, męs galime buti ramųs; Toskonellos užmanymas neišsipildys.

— Kokiu budu? paklausē Bruto.

— Susitaikē.

— Ar galima žinoti ant kokių išlygų?

— Popiežius Grigalius VI, kurį męs išrinkome, užmoka Benediktui IX penkis šimtus tukstančių ir šis atsisako nuo visko.

— Ar tai ne biaurybēs! sušuko su neapikanta Bruto, peržvelgdamas dokumentus, kuriuose buvo surašytos išlygos susitaikymo.

— Lai jie sau pirktų ir parduotų Kristaus sostą; čia, terp kit-ko pasakyta, kad miestas Benediktui IX pavedē penkias dešimt žmonių — Rymo gyventojų, kuriuos popiežius sukišo į kalējimus. Ką tas reiškia?

— Ką męs padarysimē? jei jie pakliuvo į popiežiaus rankas, tai nelengva juos išgelbēti.

— Čia tik santaika su žmogžudžiais ir daugiau nieko! Pažiurēk, tęsē Bruto, kreipdamasi į Stefaniją, — šitai vardai: Romula, Tibula, Antonio.... visi, visi musiškiai, visi, kurie buvo pirmutiniais tą naktį, kurie padējo mums išgelbēti tavę. Ar supranti tamista tą? paklause jis dēdēs.

— Ko čia nesuprasti! Ar tu misliji, kad man širdis nesprogsta iš skausmo. Ką tu padarytum ant mano vietos?

— Aš parodyčiau, ką reikia daryti, kad bučiau sveikas ir galēčiau valdyti kardą! karštai atkirto jaunikaitis.

Stefanija, išgirdus tuos žodžius, puolē prie Bruto ir, apkabinus jį tartum norējo sulaikyti, kad jos sužieduotinis iš naujo nemislytų pakliuti į nelaisvę. Su tyliu prašymu žiurējo ant jaunikio ir ašaros be maža ko neišsiliejo iš jos akių.

— Vaikas esi ir tiek! pasakē Krešencio, — velyt greičiaus pagyk, apie ką kitą leisk man rupintis. Jei butų galima ką nors padaryti su spēka, argi tu abejoji, — aš pirmas stočiau į kovą! Bet jei negalima pasipriešinti, tai reikia pasiduoti.

Senis, nutildęs save tokiais žodžiais, išėjo į Kapitolių, kur laukē jo senatoriai.

Ant nelaimes Krešencio kalbējo teisybę. Kol Ryme laikas buvo leidžiamas ant tuščių ginčų, ar reikia išrinkti popiežių ir ką reikia išrinkti, Benediktas IX, sušaukęs visus savo vasalus[1]), apginklavo juos nuo galvos iki kojų.

Po nunuodijimui teip vadinamo savo tēvo ir nužudymui motinos, Benediktas IX paliko ponu daugybēs pylių ir didžiausių dvarų. Nenorēdamas susitaikyti su pražaidimu popiežiško sosto, jis, surinkęs kariumenę, atējo pas Rymą; mieste gyventojai neišpasakytai išsigando.

Tie patys ukēsai, kurie keletą dienų atgal butų paaukavę kažin-ką, kad tik išsiliuosuoti nuo tokio popiežiaus, kaip Benedikto IX, išgirdę apie artinimąsi švento tēvo kariumenēs, užsidarē savo namuose ir, bijodami persekiojimų, keikē tą valandą, kurioje leido save pertikrinti išrinkti įpēdinį Benediktui IX; ant šauksmo kelių drąsuolių apsiginkluoti prieš popiežių nebuvo jokio atbalsio. Mieste sumišimas truputį aptilo, kada naujas popiežius sutiko atpirkti nuo senojo karuną. Tas dalykas be ginčių daug pagelbējo išrišti klausimą. Benediktas IX buvo labai užganēdintas iš to — gaus didelę kruvą pinigų, kurių jam teip reikējo, nes jis dar nespējo surasti paslēptų motinos gerybių, o iš Vatikano, skubinai bēgdamas, negalējo

1) Beveik tas pats, kaip ir baudžiauninkas.

nieko pasigriebti. Buvusis popiežius sutiko nuvesti nuo Rymo kariumenę, bet tvirtas noras užimti vēl popiežiaus sostą, atsitikus gerai progai, pas jį neišnyko.

Iš popiežių pašnekos pasirodē gana keistas dalykas: išrinktas iš dvasiškųjų, naujas popiežius Grigalius VI, nemokējo nē savo vardo pasirašyti.

Nors tuose laikuose apšvietimas buvo išsiplatinęs labai silpnai net terp augštesniųjų luomų, nors daugybē grovų ir didikų nemokējo paimti į ranką plunksnos, bet nemokantis rašyti popiežius buvo negirdētu atsitikimu, prieštaraujantis sveikam sanprotavimui. Senatoriams rimtai reikējo pamislyti apie prašalinimą to dalyko.

Nieks nenorējo pakelti klausimo, kokiu budu nemokantis rašyti — galējo pakliuti į popiežius? Matyt ir čia dalyvavo papirkimas. Kaip tik pasibaigē santaika su Benediktu IX, Grigaliui nusprendē duoti pagelbininką. Tokiu budu Ryme atsirado du tikri Kritaus įpēdiniai.

Bruto skubino su vestuvēmis, nenorēdamas ilgiaus pasilikti Krešencio namuose, kurio politiški sanprotavimai vis labiaus ir labiaus rodēsi netikusiais. Jaunikaitis nusprendē, apsivedęs, kartu su pačia išvažiuoti iš Rymo ir apsigyventi kitame mieste, kur labiaus guodoja žmogaus vertę, negu jo tēvynēj.

Praējo penki mēnesiai nuo Benedikto IX pabēgimo. Teip neišpasakytai laukia-

mos vestuvēs buvo paskirtos. Įsimylėję su nekantrumu laukē valandos, kurioj prieš Dievą ir žmones prisieks ant viso amžiaus pasišvęsti vienas antram.

Krešencio namuose buvo rengiama su atsakančia iškilme pakelti patricijaus dukters vestuves, tuo tarpu keliose myliose nuo Rymo atsitiko dalykas beveik negirdētas istorijoj.

Benediktas IX savo pyles atrado ne teip puikiame padējime, kad sutikti su išgujimu iš Rymo; apart to, jo vasalų dukterys negalējo susilyginti gražumu su paskutine Rymo nelaisve, kaip jis pats sakē, o jam dar ne kartą prisiējo naudoti žaginimą. Popiežiaus turtai teipgi labai sumažējo; išaikvojo jis visus pinigus, kuriuos gavo už atsisakymą nuo katalikiškos vadovystēs; kad išsiliuosuoti iš tokio padējimo Benediktas IX pasinaudojo paprastu įrankiu — spēka. Gyvenimo pamokintas, prie to įrankio dar pridurē atsargumą budelių — tai yra nusprendē išžudyti visus, kurie stovējo jam ant kelio prie sustiprinimo valdžios. Du Rymo popiežiai — buvo didele kliučia, nors ir čia jis išgalvojo pasinaudoti iš jų savo siekiams.

Benediktas IX, iš naujo surinkęs savo vasalus, vēl atējo pas Rymą ir pradējo kalbą su Grigalium VI ir Silvestru III apie valdžios pasidalinimą terp visų trijų.

Tą pačią dieną, kaip išguitas Benediktas IX atsidurē pas Rymo sienas, visi trįs popiežiai susirinko už miesto į mažą namelį pasi-

rodavijimui, kuris tęsēsi visą naktį. Kalbējo apie pasidalinimą tiesų ir pareigų. Ant galo Grigalius VI ir Silvestras III norējo jau eiti, bet Benediktas IX pasakē:

— Dabar, mieli draugai, dar mums pasilieka apsvarstyti du dalyku, tuomet męs galēsime pasirašyti po musų švenčiausia sankalba.

Popiežius Grigalius, mislydamas, kad kalba eina apie pasirašymą ant santaikos, atsakē:

— Apie tą pasirupįs mano draugas, šventas tēvas, popiežius Silvestras.

Šis, aštriai pažiurējęs į Grigalių, pasakē, kad jo užtēmijimas ne vietoj ir prispirē jį susiturēti.

— Šventas tēve, atsiliepē Silvestras, kreipdamasi į Benediktą IX, — gali tamista buti tikras, kad aš su savo draugu Grigalium prijaučiame tamistos užmanymams.

— Ačiu už tokį gerą prilankumą, pasakē Benediktas, — aš noriu paaiškinti savo užmanymus. Pirmučiausiai, man rodos, butų labai naudinga bažnyčios garbei ir mums, jos perdētiniams — padidinti viešpatystę; ar gi teisinga bus dalintis terp trijų tą, ką pirma valdē vienas.

— Puiku! tikrai ko užteko vienam, nepakaks trims, sušuko Grigalius, negalēdamas paslēpti savo užganēdinimo, nors jo pagelbininkas ir mētē ant švento tēvo aštrius žvilgterējimus.

— Šventas tēvas kalbi labai protingai, pridurē Silvestras. Bet.... kaip?

— Jei tamistos daleisite, aš su mielu noru paaiškinsiu. Esant popiežium neišpasakytai lengva suvienyti į švento tēvo rankas dvasišką ir svietišką valdžia. Tuomet visas Rymas prigulētų mums, o su laiku mųsų įpēdiniai ir su vis galētų prisisavinti, kaipo teisingiausią savastį.

— Teisinga kalba! sušuko Silvestras, — męs nuo visos širdies sutinkame su švento tēvo nuomone.

— Dar reikia pamislyti apie praplatinimą popiežiaus viešpatystēs ir ne Ryme. Męs negalime buti biednesni už karalius.

— Žinoma, žinoma. Męs Kristaus įpēdiniai augščiaus stovime už visus žemēs valdininkus! sušuko nemokantis rašyti, pilnas puikybēs Grigalius.

— Bet kaip šventas tēvas misliji prie to prieiti? paklausē Silvestras.

— Įrankius, perkirto Grigalius, — męs lengvai atrasime. Musų guodotinas draugas Benediktas IX turi nemažai narsių kareivių; męs busime vadovais ir su iškilme eisime ant tvirtynių ir pylių. Geruoju mums nenorēs pasiduoti, išnaikinsim su ugnia ir kardu.... Tokiu budu per kelias dienas....

— Tamistos užmanymas, patēmijo Benediktas, pertraukdamas drąsų popiežių, — butų labai puikus karaliams, bet ne mums, Dievo tarnams. Man rodos yra kitas budas. Yra padavimas, kad Konstantinas ir Karo-

lius Didysis padovanojo bažnyčiai kelis miestus, męs galime pareikalauti jų, kaipo savasties.

— Šventas tēve, užmiršti, kad dokumentų, patvirtinančių tą dalyką nēra, pridurē Silvestras, — ir teisingumą to padavimo darodyti bus nelengva, ypač dabar, kada bedievystē plētojasi kas diena.

— Man rodos, perkirto Benediktas, — jei šventi tēvai sutiksite su mano nuomonēmis, tai tokius dokumentus labai lengva padirbti. Daugiaus septynių šimtmečių praējo nuo Konstantino myrio ir du amžiai nuo apsivainikavimo Karoliaus Didžiojo. Šio dinastija pasibaigē jau keturiasdešimts metų atgal; kas-gi gali darodyti neteisingumą dokumentų!

— Užmanymas labai puikus, patvirtino Silvestras, —reikia tik surasti žmogų, kuris galētų teip rašyti, kaip šv. Petras.

— Paskui apsvarstysime kitą mano užmanymą, kalbējo Benediktas IX į savo guodotinus draugus, — jei tamistos norēsite manęs išklausyti. Musų viešpatystē, kaip ji didele nebutų, joje musų viešpatavimas tol nebus tikras ir tvirtas, kol neramųs žmonēs, priešai tvarkos ir paklusnumo, turēs savo rankose valdžią ir balsavimo tiesą.

— Suvis teisingai, pridurē Grigalius.

— Ir ką tamista misliji daryti? — paklausē Silvestras.

— Aš misliju gerai pamokinti visus

tvarkos priešus. Išsiliuosavę nuo konsulo, nugalabiję pačius vadovus sukįlimo ir įmetę į kalējimus kurstytojus, męs ant visuomet sutvirtinsime popiežiaus sostą, o katalikišką tikējimą apdovanosime didžiausia garbe.

— Nieko męs prieš tą neturime, atsiliepē Grigalius.

— Jei tamistos šventi tēvai norēsite, tęsē Benediktas, — aš paimsiu ant savęs tą sunkią pareigą ir išpildysiu kogeriausiai.

Guodotini draugai ir ant to meilaus Benedikto užmanymo išreiškē savo sutikimą.

— Pirma negu persiskirti, nutarkime, kaip gyvensime Ryme, kalbējo Benediktas: mieli draugai, nuo šios dienos laukite mano sugrįžimo, tik nemislykite, kad nuo to persimainys jusų gyvenimas. Šventas tēvas Grigalius VI gyvens Vatikane, aš San Giovanici Loterano, o draugas Silvestras Santa Marija Maggiore.

Ant to sutiko abu popiežiai ir sugrįžo sau į Rymą, trečiasis gi nuējo pas savo kariumenę.

Neilgai tereikējo laukti pasekmių to pasimatymo. Už dviejų valandų, per visus Rymo vartus ējo į miestą Benedikto IX kareiviai. Vieną pulką kapitonas Zembo nuvedē pas Krešenčio namą.

Bruto ir Stefanija ką tik sugrįžo iš bažnyčios susišliubavę. Daugybē svečių patiko jaunuosius, sveikino ir linkējo jiems laimēs. Tame pačiame laike popiežiaus kareiviai įsi-

laužē į kambarį; užpuolimas buvo teip ne lauktinas, kad pasipriešinti nieks ir mislyti negalējo. Krešenčio, Bruto, Stefaniją ir visus jų šalininkus areštavo ir nuvedē į kalējimo šv. Aniuolo urvus. Kiti kareiviai išsisklaidē po miestą ir gaudē labiaus įtekmingus valstiečius.

Kartu su kareiviais sugrįžo į Rymą ir pats šventas tēvas popiežius Benediktas IX, be jokios iškilmēs ir ceremonijos, paprastai, kaip karalius nuo medžioklēs ar iš netolimos kelionēs. Šiuo kartu jis jautē po kojų tvirtą pamatą. Valstiečiai, išsigandę popiežiaus sugrįžimo ir begalinių areštų, neišdrįso nē prieštarauti, nē priešintis. Kai-kurie, teisybē, atsiminē grovo Toskonello išrinkimą į popiežius, visas jo biaurybes, nelaimingo Fabricio myrį, bet nē vienas per tuos atsitikimus neišdrįso kovoti su piktu, nē pas vieną neatsirado tvirto noro numesti neapkenčiamą jungą, visi tyla atsidavē popiežiui ant valios; ramino save, sakydami, kad popiežiaus valdžia reikalinga sustiprinimui Rymo galybēs ant visų tautų, išpažįstančių katalikišką tikējimą. Tik tie tesuprato sunkų respublikos padējimą, kuriuos sumetē į baisius kalējimus. Bet kažin ar tie nelaimingi numanē, kad jie patys prapuldē respubliką ir savo rankomis iškasē sau duobę? Vargiai! Kas, kas, bet Krešencio visgi dar nepersitikrino tame!

SKYRIUS X.

Baisios ir neapsakomos žmogžudystēs tos nakties,tai vienas iš labiausiai kruvinų lapų istorijoje popiežijos. Benediktas IX labai gerai atminē savo nužeminimą, jo širdis buvo šalta, kaip akmuo, be gailesčio. Apart to reikalai popiežijos troško daugybēs aukų. Ir iš tiesų, ką reiškia mirtis kelių maištininkų sulyginant su puikia užduote suteikti naują žibējimą popiežiaus valdžiai ir naują garbę katalikiškam tikējimui? Neapsimoka nē misltyti apie pražutį saujos menkų aukų, jei dalykas eina apie puikybę ir garbę Kristaus įpēdinio! Żmogžudiška politika ir visokia prievarta ,,vardan Dievo" buvo varoma jau kelis amžius.

Iš įmestų į baisius kalējimo urvus dagyveno lig rytojaus tik trįs: Krešencio, Bruto ir Stefanija.

Šventas tēvas Benediktas IX kartu su savo draugais Grigalium VI ir Silvestru III buvo ant tiek mielaširdingi, kad pratęsē ant valandos trijų aukų gyvastį.

Senis Krešencio, atsiradęs kalējime, suprato, kas jo laukia, vienok ir čia pasiliko teisingas savo nuomonēms ir sutiko ant visko!

— Vienodumas terp svietiškos ir dvasiškos valdžios truputį pagedo, kalbējo jis draugams kalējimo, — bet tas Rymui, musų

tēvynei išeis ant gero. Popiežius geriaus mokēs praplatinti po visą pasaulę šventą Kristaus mokslą; męs,menki vabalai išdrįsom sukįlti prieš paties Dievo įpēdinį, už tą sulaukēme nuo sutvertojaus bausmę. Aš, tęsē senis, — numirsiu ramiai, persitikrinęs, kad tik ačiu popiežių valdžiai Rymas su laiku pasidarys katalikystēs sostapyle.

Pavakaryj į kalējimą pas Krešencio ir jo draugus atējo popiežiaus budeliai ir čia pat po senio akių ēmē nerti kilpas paeiliui ant kaklų nelaimingiems areštantams. Buvusis konsulas veikiai pasijuto eilēje vienuolikos pakartų žmonių. Prisiējo jam buti liudytoju paskutinēs kovos su gyvasčia,klausyti baisių vaitojimų, sklystančių į palubes baisaus kalējimo urvo. Budelių lakstymas po ankštą koridorių ir bildesis atsidarančių ir užsidarančių durių kituose urvuose skelbē kad ir kiti kaliniai sulaukē to paties.

Krešencio sudrebējo. Ir nestebētina,jei reikējo išgyventi naktį terp vienuolikos subiauriotų lavonų. Dokumentuose tų laikų pasakyta, buk senis visą naktį neatmerkē akių, vienok sunku tam įtikēti. Galbut jis kietai miegojo, sapnuodamas apie geradējystes, suteikiamas žmonijai popiežiaus valdžios?!

Tuo tarpu kaip Krešencio sēdējo šv. Aniuolo urvuose, Bruto su Stefanija nuvedē į San Giovanici Loterano, naują sostapylę švento tēvo Benedikto IX.

Bruto iš piktumo ir kančių negalējo at-

gauti dvasios; nuvedē jį į atskirą kambarį, pririšo prie stulpo ir įspraudē į burną kaladēlę, kad nemaišytų savo šauksmu. Nelaimingas jaunikaitis ką tik alsavo, vienok viską matē kas darēsi apie jį. Tame pačiame kambaryj gulējo jo pati pririšta prie lovos teip dručiai, kad negalējo nē pasijudinti. Stefanijos burna buvo liuosa, galējo kalbēti kiek norējo. Jauna moteris, užtēmijus, kad ir Bruto čia pat, kelis kartus kreipēsi prie jo su klausimais, bet nesulaukē atsakymo, nežinojo, kad jam į burna įkišta kaladēlē; pamislijo, kad vyras nebkenčia jos ir sušuko apsipilus ašaromis:

— Pasigailēk mano kančių, jei nenori su manim kalbēti, nors pasakyk kaip atkeršijo už subiauriojimą mano senutē. Tu daug kartų prižadējai, nors dabar išpildyk savo prižadus; senutēs paveikslas gal man parodys kelią išsiliuosuoti iš to baisaus padējimo.

Atsakymo nebuvo. Stefanija, verkdama, tampēsi ant lovos neišpasakytame pasibaisējime. Toj valandoj atsidarē durys ir pasirodē šventas tēvas Benediktas IX. Priējęs prie Stefanijos, tarē:

— Nusiramink, mano gražioji, aš tau pats papasakosiu apie tavo senutę. Jos likimas truputį panašus į tavo. Tik ji išrodē, buk prijaučia Ottono III geismams, nudavē esant jam prilanki. Tokiu budu jai pasisekē atkeršyti už save ir už savo vyrą, nunuodijus Ottoną III; ar užganēdinta tu dabar? Šiuo kartu męs busimē atsargesni, nedaleisi-

me jos giminaitei — Stefanijai susibiauroti tokia žmogžudyste, nors mano rankose valdžia yra duoti tau išrišimą nuodēmių ir atidaryti dangaus vartus.

Stefanija, išgirdus tuos žodžius, visa pastiro iš baimēs. Suprato kas jos laukia, vienok savyje pajautē tiek spēkų, kad susiturējo nuo ašarų; jos padējime pasiliko tik vienas dalykas: su paniekinimu atsakyti ant nužeminimo, kuriam pasipriešinti neturējo spēkų. Popiežius, trumpai papasakodamas apie senutę, norējo tokiu budu Stefaniją davesti lig didžiausio pabugio; tikējosi jis kad moteris nuo tokių aštrių kankinimų, ims jo maldauti, verkti; bet jis apsiriko: auka nē sujudēti nesujudējo — gulējo, kaip stovyla ir — šalta, kaip ledas. O Bruto? Jis viską matē, viską girdējo. Paskutinis laikas tartum išplēšē iš jo visus jausmus, pasirodē nejautriu.

Neaprašinēsiu, kaip šventas tēvas Benediktas subiauriojo ir išnervojo silpną Stefaniją po akių jos vyro; plunksna krinta iš rankų aprašinējant tokią žvērišką prievartą ir žaginimą. Ir be reikalo butų: vistiek skaitytojas negalēs perstatyti sau visų biaurybių tos nakties.

Ant rytojaus anksti jau buvo pastatytos kartuvēs; Rymo gyventojai kaip pulkas avinų apstojo jas. Užtekējo saulē; ant atskiro augštyn iškelto tilčiuko pasirodē šventas tēvas Benediktas IX, apsirēdęs popiežiaus rubais; mat jis ir norējo pasidžiaugti iš regi-

nio kankinimo savo priešų. Tik buris kareivių tegalējo sulaikyti žmonēs — visi grudosi gauti švento tēvo apaštališką palaiminimą. Čion pasirodē baisi procesija. Viduriu popiežiaus sbirų palengva ējo prie kartuvių iš vienos puses Bruto, iš antros — Krešenčio. Jų rankos buvo surištos, burnos užkimštos; dēdē susitiko su brolvaikiu; pažiurējo viens į kitą ir tame tyliame žvilgyje išsireiškē jų jausmai. Brolvaikio akyse matēsi didžiausias paniekinimas ir neapikanta, o dēdē tartum prašē pasigailējimo ir rodosi norējo pasakyti: sunkus musų likimas, bet aš atsiduodu ant valios sustiprinimui popiežiaus valdžios ir Rymo didybēs.

Paskui senis atsižvelgē ant minios ir.... oi tu baisybe! čia pat prie kartuvių pamatē jis surištą savo dukterį; iš jos veido, atsimušančio kančiomis, jis iš karto suprato kokį nužeminimą, begēdystę ir paniekinimą prisiējo jai iškentēti. Krešenciui nebužteko kantrybēs, pravirko, kaip mažas vaikas.

Žvēriškas Benedikto biaurumas negalējo užsiganēdinti kartuvēmis; nelaimingiems kankintiniams nukapojo rankas ir kojas ir teip subiaurotus vežiojo po miestą kol suvis neišbēgo kraujas ir nepasimire.

Stefanija nuo pirmo užsimojimo su kirviu sušuko ir nebesijudino: sprogo širdis ir pasibaigē kančios nelaimingos doros moteriškēs. Ant Stefanijos šauksmo popiežius sau užtēmijo: „Ant galo vis-gi pasisekē sujudinti tą šaltą gražų kvietkelį!" Tas žudy-

mas aukų ant minios teipgi parē įspudį; Benediktas IX, kad išgainioti jį, ēmē visiems dalyti savo šventą palaiminimą.

UŽBAIGA.

Čia pasibaigia pirma apysaka. Aš dar pridēsiu kelias smulkmenas, paimtas tiesiok iš Rymo istorijos. Su nužudymu Krešencio Benediktas IX išnaikino ir visas tiesas Rymo gyventojų; padarē iš jų tikrus vergus. Mirus Benediktui, popiežius rinko jau tik Rymo dvasiškija, kuriuos, paskui apvilkę į ypatingus rubus, pavadino kardinolais.

Po Krešenčio nugalabinimo jau nieks neišdrįso kalbēti apie konsulą ir senatorius. Miestą valdē trįs draugai, kurie vadino save „Kristaus įpēdiniais"; po jų myrio svietiška valdžia ant Rymo perējo ir į kitų popiežių rankas. Aklas likimas matyti prisidējo prie išsiplatinimo popiežiaus įtekmēs. Žmonēs įtikējo kunigų tvirtinimui, buk popiežiai buvo, bus ir turi buti pilnais valdininkais pasaulēs, nes pats Dievas buk paskyrē juos į savo „įpēdinius".

Rymo gyventojai, visai nustoję savistovystēs per Krešencio išvedžiojimus, ramino save tuomi, kad Rymas su katalikystēs pagelba įgaus valdžią ant visos pasaulēs.

Popiežiai prie Rymo prijungē kai-kuriuos miestus ir žemēs plotus, darodinēdami, buk tuos plotus šventai bažnyčiai dovanojo Konstantinas su Karoliu. Valdininkams,

kurie nenorėjo sutikti su pavogimu jų turtų, parodė netikrus dokumentus, padirbtus, kaip žino skaitytojas, iš Grigaliaus VI paliepimo. Ilgai tie dokumentai skaitėsi už teisingus ir tiktai keturioliktame amžiuje garsus tirinėtojas Lorenco Valla darodė jų netikrumą. Paskui ir bažnytiniai rašėjai ir popiežiai turėjo sutikti su Valla nuomonėmis; tuos dokumentus pavadino: ,,Netikri dekretai Izidoriaus", turbut nuo vardo jų rašytojo, kuris išpildė Grigaliaus VI paliepimą.

Vienok ir prie Benedikto IX buvo toki, kurie kalbėjo apie dokumentų neteisingumą ir netikėjo, kad jų gērybes Konstantinas su Karoliu butų dovanoję bažnyčiai, bet dēl pertikrinimo tų netikēlių pas tą ,,šventą tēvą" visuomet buvo nepergalimi darodymai: peilis ir nuodai.

Benediktas IX viešpatavo ant popiežiaus sosto lig 1045 metų. Tuose metuose Genrichas III atvyko iš Germanijos į Italiją ir reikalavo numetimo trijų popiežių: Benedikto, Grigaliaus ir Silvestro ir ant jų vietos išrinkimo vieno.

Benediktas IX, užsiganēdinęs neaprubežiuota valdžia ant Rymo, nukeliavo į savo dvarus, kur ramiai pabaigē savo gyvenimą, persitikrinęs, jog sustiprinta popiežiaus galybē yra tikrai labai dievobaimingas darbas. Ir tikrai ji pasirodē teip tvirta, kad nesvyruodama turisi ir iki šių laikų[1]) ir žinoma

*) Autorius tą knygą rašē dar prieš atēmimą nuo popiežių svietiškos valdžios, kuri buvo panaikinta tiktai 1870 metuose. Vertējas.

pasiliks iki tol, kol terp katalikų bus fanatikai, panašųs į Krešencio, apsukanti žmonēms galvas savo išvedžiojimais apie Rymo viešpatavimą ant visos pasaulēs.

Ant galo tulus atsitikimus aš noriu patvirtinti istoriškomis žiniomis, kad skaitytojai neabējotų apie jų teisingumą. Štai ką sako popiežius Viktoras III apie Benediktą IX, praējus tik 40 metų nuo jo viešpatavimo ant popiežiaus sosto: „Su pasibaisējimu aš imu aprašinēti Benedikto IX gyvenimą, teip jis buvo biaurus, ištvirkęs, žmogžudiškas.... Savo vagystēmis, žmogžudystēmis, visokioms prievartomis ir žaginimais Benediktas su visu sukēlē prieš save Rymo gyventojus, visai išvedē juos iš kantrybēs — sukilo jie, numetē jį nuo popiežiaus sosto ir išginē laukan iš Rymo, bet už tulo laiko tas žmogžudis ir ištvirkēlis, nevertas popiežiaus vardo, vēl sugrįžo atgal į miestą ir vēl darē visokias baisybes, biauriodamas savo augštą pašaukimą ir visą dvasiškiją.” Ir tas eilutes rašē popiežius!

Luitprando, Kremonezo diakonas, pasakoja savo užrašuose, kaip vienas karalius, šaukdamas Benediktą IX ant dvasiškijos susirinkimo dēl išsiteisinimo iš tulų pasielgimų, rašo apie tą teip: „Mums pasakojo apie tamistą tokius dalykus, jei teip butų kalbama apie kokį nors valkatą, tai ir jis paraudonuotų iš gēdos. Man gerai žinomos tamistos biaurybēs, aš čia priminsiu tik nekurias, aprašinēti-gi visas tamistos žmogžudystes ir

biaurybes neužtektų ir visos dienos. Žinok tamista, kad visi, netik svietiškos ypatos, bet ir dvasiškos kaltina tamistą žmogžudystēse, peržengime prisiegos, biauriojime šventų sakramentų, lytiškame susinešime su dviems artymiausiomis tamistos giminaitēmis ir tt., ir tt."

Socijalisto Knygynēlis, No. 9.

Darbininkai visų šalių, vienykitēs!
Jųs nieko neturite pralaimēt, tik retēžius.

Krikščionybē ir Socijalizmas

Pagal kitus autorius
Sutaisē K. RUTKUS

Išleista lēšomis Amerikos lietuvių darbininkų

KAINA 15c

CHICAGO, ILL.

Spauda J. K. Vasiliausko & Co., 2515 Kensington Avenue

1908

TURINYS:

I.

Kristus, Apaštalai ir Socijalizmas.

(Pagal J. A. Wayland, iš "Appeal - to - Reason").

RODOSI nereikētų daug nē kalbēt apie Kristaus ir apaštalų mokslą, kadangi męs šiandien girdim kiekvienas, kas mielą dieną pasakojant kunigus, kurie tikrina kokiais jie buvo, ką skelbē ir kokį pēdsaką jų mokslas mums nuskarusiems vargo žmonēms paliko.

Svarbiausia komēdija yra tame, kad kunigai sako "Socijalizmas tai yra badievystē! pagonų susivienyjimas! prie jo daugiausiai priguli žydų ir kitokių bevierių, netikēlių. Socijalistų mokslo reikią sergētis, kaip ugnies, kad neužkrēstų mųsų krikščioniško tikējimo, tikslo ir bažnyčios kunigų prisakymus".

Matydamas tokią skelbiamą denuncijanciją tarpe vargstančių luomo, krikščionių darbininkų, pagal jų pačių teises sumaniau išaiškint plačiau, parodant skirtumą tarpe mokslų Kristaus ir socijalizmo.

Šitas ištyrinējimas yra katalikiškojo mokintojaus (Prof.,) Fransenko, katalikiškojo universiteto iš Naupolēs, Italijoje. Jo raštų svarbiausia knyga jau yra sutaisyta ir angliškoj kalboj, kiekvienas norintis gal ją apturēt "Macmillan Co.," New York, N. Y. Toj knygoj aiškiai ir plačiai išreikšta, ką kalbējo Kristus, ką darē po jo mirties apaštalai, ką manē tos gadynēs žydiški kunigai kryžavodami Kristų ir aiškiai parodyta, koks skirtumas tarpe "Krikščionybēs ir Socijalizmo". Tenai yra sakoma:

Prabēgo jau daugiau kaip 1900 metų, kada gyveno Kristus ant žemēs. Praeities laikų testamentai ir istorija liudija, kad jis užgimęs arklių kutēje ir kad paējęs iš biednųjų luomo; tą prirodo ir tas, kad jis buvo dailida (staliorius). Nereikia stebētis kad tokioj vietoj užgimē, nes ir šiandien matome neščias moteris dirbant prie sunkių darbų darbvietēse iki pagimdant kudikį (Tai nera jokis dyvas, kas tēmija tai mato ir persitikrina; labai tankiai taip jau atsikartoja ir Lietuvoje, po grynu dangum, visai be pastogēs, ar tai raujant grikus, ar piaunant kviečius).

Yra sakoma: "Paugējęs Kristus mokinosi tos gadynēs mokslo šakose daildarystēs, dar jaunuose metuose buvo sugabus kiekvienoj mokslo dalyj. Susiējęs su mokiniais, jis jiems užduodavo tokius klausimus, kurių anie niekaip negalējo suprast. Turēdamas jau 30 metų senumo, dideliai pamylējo biednųjų luomą, darbininkus, prie kurių ir jisai pats save prisiskaitē. Nors jisai nuolat skelbē savo pamoksluose atkartodams "artymo meilę", vienok neskelbē tos meilēs link turtingųjų ponų ir žydiškų kunigų, kurie išnaudojo minias varguolių darbininkų, tai aiškiai buvo matoma, kad jis patsai turčių luomo nemylējo. Reikia atsimint, kad anuose laikuose žydiški kunigai ir prekējai buvo sugabiausiais šalies turto valdovais, ir visur stengēsi varyt prekybą. Matome naujam testamente: "Kristus išvaikē visus prekējus iš Jaruzolimos bažnyčios, pardavinējančius visokius šventus mažmožius". Sakydams: "Namai mano pastatyti garbinimui Dievo, o ne pardavinējimui šventų mažmožių!" Bet kunigai kaip dabar, taip ir anuose laikuose visur stengēsi

ir norējo turēt pirmybę: vienaip kalbējo ir veikē, antraip mislijo ir darē; kaip tiktai sumanē kuožvēriškiausiai nepaklusnius torturavo, smaugē, vergē ir visaip kankino; tai buvo venatinē užduotis jųjų. Viską tą matydamas Kristus stojo pusēj kankinamųjų. Pirmučiausiai jis susišaukęs mokinius (studentus) jiems pasakojo, paprastojo darbininkų gyvenimo "filozofiją", neskirstydams darbininkų nē į kokias luomas, jis pripažino lygias tiesas kiekvienam žmogui, kad kiekvienas tur turēt laimę ir gerovę. Prie progos aiškiai parodē tvirtindamas: "Mano pasekējai negal but joki turčiai!" "Kas yra Dievo, tas yra mano ir visų žmonių gyvenančių ant žemēs!" ir t.t. Ir kas gal turēt tiesą pardavinēt dangiško Dievo skarbus mainant ant žemiškų gamtos turtų vien tik savo ypatiškai naudai?" Jungtinių Amerikos Valstybių kongresas patsai tvirtina, kad Rockefelleris, naudojasi kas vieną valandą dešimt tukstančių dolerių visuomenēs turto. Dēlto ar jisai gal but Kristaus pasekējum, "krikščionim"? Galima sakyt, kad ne! Nepaisant, kad jisai ir bilijonus dolerių paaukautų statymui katalikiškų bažnyčių, vien dēl to kad jisai šiandien permato aiškiai, kad bažnyčios palaiko žmonių nesusipratimą, kvailumą, tamsybę, nežinę. 19-to šimtmečio sąskaita praneša, kad kiekvieno darbininko dienos uždarbis siekē $ 8.16 per dieną. Bet kapitalistai darbininkui atidavē tiktai tiek, kad nenusprogtų iš bado, tai yra $1.46 centus. Likusioji dalis nugarmējo į kešenes milijonierių: Rockefellerio, Morgano, Carnegies, Shwabo ir kitų. Taip biauriai ir barbariškai elgdamiesi, vogdami varguolių darbininkų turtą jie sulaužo doros mokslą ir sumina

po kojomis "Kristaus prisakymus". Ir iš tikro jie pasisavino darbavietes su darbo įrankiais, jie pardavinėja tuos pačius produktus jų sutvertojams trylika sykių brangiau, negu verta, ir dar jie nesigėdi vadintis krikščionimis. Ištikro, jie yra didžiausiai kriminalistai šiame krašte! Kristus yra sakęs: "Mano prisakymas tai yra doros mokslas. Nedorėliai, vagįs ir kitų išnaudotojai negal but mano pasėkejais!"

Tokią tai idėją skelbė Kristus. Turčiams ir žydų kunigų luomai labai nepatiko, ir jie grumojo jam gyvastį atimt. — Pagavę jį įmetė į kalėjimą, vėliaus nukankino ant kryžiaus; manė, kad užmušdami jį, užmuš ir jo mokslo pasėkmes iš tarpo varguolių minios! Bet visai ne taip buvo, po jo mirties iš tarpo mokintesnių jų atsirado karštų pasekėjų, kurie tuom laik vadinosi "apaštalais". Pirmasai apaštalų susidraugavimas buvo Pentecoste, Palestinoj, su tikslu sutvert apaštališką draugystę, ką liudija jų istorija žemiaus. Taisydami įstatus draugijai tikėjo, šaukdami vienu balsu, kad ant žemės gamtos turtai yra išdirbami varguolių žmonių, kurių tris kart didėsnis skaitlius, negu dykaduonių luomos. Kaip Kristus, taip apaštalai skelbė kad: "turtai tur but visuomenės nuosavybėj." Valstybė tur šelpt, kiekvieną reikalaujantį maisto, suteikt darbą, pastogę nakties laike, susirgus – dykai priežiurą, daktarą ir vaistus; numirus – dykai palaiduoti.

Šitoji organizacija gyvavo per tris šimtus metų (Acts – 4 – 32 – 34 ir 35). Apaštalų liudijimas:

Šv. Povilas, net susigraudinęs tarė: " kiekvienas bagočius yra kaip kokis parazitas; tas kurs nenori dirbt

netur tiesos ir valgyt!"

Šv. Tertulijonas; "Viskas tur but visų bendru reikalu šioje pasaulėje, išskyrus moteris."

Šv. Justinas: "Męs vargšai nešame didžiausias sunkenybes, per mųsų rankų darbą viskas šiam sviete stojosi!"

Šv. Ambraziejus: "Balsas lygybēs žmonijoje jau buvo pakeltas ir pirmiaus, kad ne vieni bagočiai tur tiesą naudotis gamtos turtais, bet ir tie, kurie sunkiai dirbdami, puslētomis rankomis juos sutveria."

Šv. Klemensas: "Abelnai gyvybēs užlaikymas tai yra artymiausiu kiekvieno žmogaus reikalu ir tasai susipratimas yra prigimtu visiems šios pasaulēs Dievo vaikams. Kas myli Dievą, tas tur mylēt ir prisakymus Kristaus. Męs esame Kristaus (arba krikščioniško) mokslo pasekējais, išpažindami, kad turtai gamtos negal but valioj kelių ypatų, bet tur but nuosavybe komunos (gmino)."

Šv. Augustinas: "Namai, stubos ir laukai negal but pasisavinti keliatos ypatų. Tas, kursai nori pasilaikyt turtų įplaukimus savo ypatiškai naudai, negal prigulēt prie mųsų apaštališkos draugijos ir vadintiesi save krikščionim!"

Šv. Jieronimas: "Turčių luomos daromi sopuliai tai juodas taškas, daug reiškiantis protaujantiems žmonēms, ir laikui begant varguoliai supras blogą ir gerą, pažis savo išnaudotojus!"

Šv. Bazilijus: "Turtingieji žmonēs yra kaip ir kokį žmogžudos! Jie ant suvargusiųjų, neturinčių nē duonos kąsnio, visai nepaiso."

II.

Kiti apaštalų prirodymai, paimti iš senosios Teoliogijos: (*"Old Theology Quarterly*, Chicago, Ill. January 20, 1907 – Pastor C. T. Russell.")

Šv. Genesis, (8:22.): "Dievas sutvērē šią žemę ne niekams, bet naudai ir gerovei visų žmonių!"

Šv. Mataušas, (13: 11 – 13.): "Teateina karalystē tavo, tebuna valia tavo, kaip danguj taip ir ant žemēs."

Šv. Kornelijus, (3:11,18.): "Ginti paprastus reikalus gyvenimo vargšo žmogaus, tai mųsų vienatinē filozofija.

Šv. Jonas Krikštitojas, (12:10.): "Dabartinē idēja, kuri tarpe mus randasi, išsidirbo vien tik dēl nedoraus turtingųjų elgimosi su mumis; teisingai sakant jie yra kaip ir koki vagįs, kad savinasi vargšų žmonelių darbo vaisius!"

Šv. Petras, (1:10,11.): "Męs gi dabar taip pat stovim blogiausiam padējime tik dēl to, kad norime palikt gerą pavyzdį kitiems, žinodami gerai, kad dangaus karalystē tai mųsų yra Dievas, kad jį apturēt, turime žengt teisingais doros keliais, kurią skelbē ir mums paliko mųsų išganytojas Jezus Kristus."

Šv. Lukošius, (8:44.): "Jųs veidmainiai (hipokritai), jųs esate piktos dvasēs nedoriausiųjų veidmainių veislē, ar jos įrankiai: vienaip kalbate, kitap darote, o dar biauriau mislinate! Tokis jųsų pasielgimas yra biaursenis už atviras žmogžudystas!"

Šv. Jonas, (15:16,18,19): "Išganytojas mums apreiškē, kad svietas, tai esame męs. O mųsų gyvenimas taipgi yra svietu! Dievo, gamtiški turtai yra tik mums. Męs

gi ir leisti ant svieto tik sunaudojimui gamtiškų Dievo turtų."

— (8:32:17.): " Męs turime žinot šventos doros teisybę, o ji mus padarys laisvais! Mųsų maldavimai nuo mųsų tēvo taipgi yra teisingi; kiekvienas maldavimas tegul bus išklausytas!"

Tai dabar matome, kad žodis "krikščionybē" (Kristaus mokslas) reiškia tą patį, ką ir socijalizmas: tik tame skirtumas, kad tuose Kristaus ir apaštalų laikuose nebuvo suprasta tokia politika, kokią šiandien darbininkai veda. Apaštalai sako: "Lai visoki turtai buva valdomi komunos (gminos) reikalams koliekų, biednų ir nuskriaustųjų."

O socijalizmas reiškia draugiškumą, visų bendrą nuosavybę naudai kiekvieno žmogaus, gyvenančio ant žemēs.

Prof. Ely, knygoj Encyclopeadia Britanica sakó: "Socijalizmas atnaujina pirmasias krikščionybēs dienas, arba antraip sakant: "socijalizmas apgina kasdieninio žmonių gyvenimo reikalus."

Tēmijant gerai, matai, kad Kristus ir apaštalai likosi nukankintais vien tík už skelbimą teisybēs tarpe žmonių. Bēgyje trijų šimtų metų – 13,14 ir 15-tam šimtmetyje ponai, ciesoriai ir kunigai su davatkomis nužudē kankynēse 10,220 žmonių; o 104,311 ant stirtų gyvus sudegino. Viduriniuose amžiuose daug išžudē niekam neprasikaltusių žmonių, jai bent kurie buvo ne paklusniais ponams, kunigams ir tyronams. Jų skaitlius siekia nemažiaus kaip 10,001,700. Tokią žmogžudystą popiežius Povilas V. 1605 – 1621 metais apšaukē įkvepimu dvasēs šventos. (Liudija apie tai knyga "Encyclopeadia

Britanica," XIII. p.p: 596 ir 710).

Ir šiandien kiekvienas žino, kaip žmonija yra valdžios teriojama Rusijoj ir kituose kraštuose vis per norą keliatos ypatų. Sukilusioj Rusijos revoliucijoj 1905 metais tik per du mēnesiu caras su pagelba savo šnipų ir budelių sušaudē 2000 susipratusių žmonių, vien tik dēl to, kad visi gynē savo gyvenimo teises (kaip apaštalai) išpažindami už reikalinga sistemą permainyt bei šaukdami: "Lai gyvuoja socijališka revoliucija! Socijalizmas tai vienatinis mųsų kuno ir dušios išganymas!"

Tokiam atvējuje, man rodosi labai mažas skirtumas tarpe pirmesniųjų dienų "krikščionybēs" skelbējų ir šiandieninio "socijalizmo" skelbējų, kurie dabar yra persekiojami visose šios planetos šalyse.

Dabar męs paklausykime ką sako šiandieninis genijus ir socijalistas Upton Sinclair, savo straipsnyj į darbininkus: (per "Wilshire Magazine," 1905) "Sukilk pasaule sužavētoji luoma alkanų žmonių!"

"Prie tavęs darbininke, prie tavęs išdirbējau! Jųs, kurie apdirbate šį apskritą žemēs kamuolį ir neturite tiesos pakelt balsą savo reikaluose! Prie jųs aš šaukiuosi, kurie matote vienatiniai tik vargingą gyvenimą, prie jųs, kurie pusbadžiai ir pusnuogiai priversti esate dirbti sunkius darbus vien dēl kąsnio duonos, kad nenusprogtum nuo alkio! Prie jųs, kurie atitolinti nuo žmoniško gyvenimo, nulemti vien skurdui, dējavimui ir vargui! Prie jųs ir aš glaudžiuosi, kalbēdamas apie žmonių reikalus, iš socijalistiško ekonomijos mokslo, kurs mums lemia, taisydams geresnę tvarką, idant kiekvienam žmogui netruktų duonos, drabužių, pastogēs; trumpai sakant

dēl luomos darbininkų kuno ir dušios išganymo ant žemēs! Tik su tavim, darbininke, galiu kalbēt, protaujant kokiu budu galim išsigelbēt iš dabartinio blogo mųsų padējimo. Aš žinau kaip yra brangus užklausimas, kad da tu ne ikivaliai supranti šiandieninį mokslą, kaip ir artimiausius savo reikalus; žinau dēl to, kad aš patsai esmi buvęs tavo vietoj ir aš esmi gyvenęs tavo gyvenimu, dēl to manau, kad nēra žmogaus, kursai gieriaus žinotų tavo gyvenimą. Aš žinau, kaip reik gatves šluot, čeverykus juodint, gyvent sklepuose ar pašiurēse maitintiesi duonos kriaukšlēmis ar išmetoms surinktoms nuo gatvių. Aš žinau, kaip reikia jieškot darbo ir koks užmokestis už jį. To visoko aš patsai esmi patyręs gana; mane prie to privertē blogos gyvenimo sąlygos, alkis, šaltis, dantų skaudējimas, visokia nesveikata, ligos, nuolatinis keliavimas iš vietos į vietą, jieškant darbo, už ką žmogus tikiesi gaut duonos kasnį. Aš žinau kaip yra brangus vargšui darbininkui kokio nors amato prasimokinimas ir kokis vēliaus už jį buva atlyginimas. Aš patsai už mokslą brangiai esmi mokējęs nuolat kęsdams vargo persekiojimą, kiaurų naktų nemigą. Kaip fiziškomis, taip dvasiškomis jiegomis, per dienas ir naktis stengiausi pasiekt augštesnį protavimo laipsnį, šiandien rašau tau gyvų žmonių istoriją, užvardindamas "The Jungle" (Pelkē — Raistas), kurioje remiuosi ant tikrai ištirtų faktų, dēl kurių nesibijau, kad ir gyvaščia reikētų primokēt, tai butų kaipo žingsnis nužengtas plačiam sviete už tiesą!! Rimtas teisingas pasakojimas apie šiandieninio surēdymo tvarką ne vieną varguolį pastebįs ir be pēdseko praeit negalēs. Žinau gerai, kad da šiandien tikrai

laisvos civilizacijos nēra šioje ašarų pakalnēje. Kokios priežastįs žmoniją priveda prie skurdo, vargo ir rupesčio, kas padaro puikum ir purvinu, gudriu ir nebyliu? Šiandien męs turime progą pamatyt visus mēšlų kratikus, prezidentus, carus, ponus, kunigus ir davatkas, kaip ir artimiausius darbininkų reikalus. Vienok galiu šiandien tart džiaugdamas, kad jau darbininkų luoma artinasi prie galutinio susipratimo, ką liudija jų solidariškumas ir sąjungos visuose kraštuose. Teisingai pasakius, šiandien visos pasaulēs gamtiški turtai yra pasisavinti keletos ypatų (milijonierių), taigi ir mųsų gyvastis priklauso vien nuo jų noro. Šimtai metų prabēgo, o jie nekaltus žmones kaip vergē, taip tebevergia, kaip kankino taip tebekankina visus, kurie tik stoja apginti darbininkų reikalus.

Žmogus, kursai kalba apie vargus, bet pats jųjų nepatyręs, neatjaus pilnai tos sunkenybēs; bet tas, kursai dar jaunose dienose perleido gyvenimą už geležinių grotų kalējimuose arba tas, kurs buvo pastatytas prie kartuvių ar pririštas prie stulpo sušaudymui, o bet kalba tiesą trokšdamas laimēs, meilēs, tikrojo mokslo ir šviesos darbininkų susidraugavimo, tikrosios socijališkos respublikos—žmonių valdžios,—tas pildo šventą pareigą... Mums šiandien jau nieko nebelieka, kaip eit socijališkos revoliucijos takais, kuriuos pramynē Rusijos darbininkai... Turime mokintis patįs ir mokint kitus, pažint socijališką ekonomiją, lavintis socijalizmo filozofijoj ir visuose draugijos moksluose. Tik mokslas tobulina žmoniją, veda ją ant augštesnio laipsnio, supažindinant su teisēms tikrosios civilizacijos. Kiekvienas

žmogus, susipratęs, pažinęs reikalus, tuii lut kaip ir koks kareivis apgynime šventos teisybēs! Jis atlieka tą, ko gamtos teisēs reikalauja. Dēl to aš ir sakau: Mielas darbininke! Pakilk iš letargiško miego ir apsižvalgyk apie save ir pamatyk, kad tavo toji menamoji laisvē, darbas ir gyvenimas yra vien tik tai skurdas tavo nelaimēse. Didžturčių, carų kunigų ir ponų prižadai jokio pagerinimo da iki šioliai nesuteikē ir nesuteiks, kolei nestosit visi po socijališkos revoliucijos veluku!

Jau devyniolika šimtų metų prabēgo, kaip pradējo skelbt apie lygybę teisių ir "artymo meilę" didysis genijus, Kristus. Šiandienykščiai bažnyčių sielotojai jo tarinius perkreipē visai į kitą pusę ir vienok dengdamiesi jo vardu eina ranka rankon su didžturčiais (kapitalistais) taip šiame laisvēs krašte, kaip kitose šalyse svieto.

Carai, kapitalistai su kunigais ir ponais, pasisavino didžiausius žemēs plotus, girias ir plačiausius vandenynus, kasyklas anglių, sidabro, misingio, geležies, naujausias elektrikos prietaisas, gatvekarius, geležinkelius, traukinius, laivus, tiltus ir telegrafus; jie pasisavino mokyklas, laikraščius, redaktorius ir mokintojus, jie juos privertē prie to, kad tik jiems tarnautų. Jie privertē darbininkus dirbt už mažiausią užmokestį, jie padarē sveikus stiprius vyrus dvasiškais ir kuniškais elgētoms, gyvus numirēliais, sveikus lyguistais. Jie ištraukē vaikus iš mokyklų sukišdami juos į darbavietes. Tokia tai kapitalistų mums teikiama labdarystē.

Apie kares nekalbēsiu vien dēl to, kad karēs svarbesnēs ne gal but, kokią męs čionai ant vietos laisvoj šalyj turim. Pavyzdžiui imkime Chicagos miestą. Čionai šian-

dien yra dešimt tukstančių moterių, kurios atskirtos nuo šeimyniškai draugiško gyvenimo. Blogos gyvenimo sąlygos, badas ir nuogybē jas priverčia parsidavinēt ant miesto gatvių praeinantiems už kelioliką centų, kad laimēt duonos kąsnį. Tikrai yra žinoma, kad tai vienos yra jųsų motinos, antros seserįs, trečios dukterįs, ketvirtos tai jųsų draugēs, kurias palikote, išeidami darbo jieškot. Dabar Chicagoje yra 60,000 tukstančių vyrų neturinčių pastogēs ir nuolat jieškančių kasdieninio darbo, bet jo niekur nesuranda. Čionais yra jaunų vaikinų kurie dēl duonos kąsnio priversti yra dirbt sunkius darbus darbvietēse, per ilgas dienas. Čia yra šimtas tukstančių moterių, kurios elgētaudamos pelnosi sau maistą. Čia yra šimtas tukstančių senukų, kurie dēl blogų gyvenimo sąlygų maitinasi vien išmetomis ant gatvių. Čia yra milijonas vyrų, moterių ir vaikų, kurie dirbdami per dienas ir naktis negal užsidirbt nē ant žmoniško pragyvenimo: drabužių ir maisto.

Čia yra apie tukstantis turčių (kapitalistų – milijonierių), dešimt tukstantčių darbdavių, kurie paragina darbininkus prie darbo, nors už darbą užmoka vos tik ketvirtą dalelę uždirbto pelno. Vienok pats kapitalistai kaip ir jų sebrai jokiu darbu neužsiima, bet gyvena kuopuikiausiai ir paleistuviškiausiai. Jiems nupirkimas poros čeverykų lēšuoja šimtą dolerių; už nosinę skepetaitę jie moka 50 dol., jiems milijonai lēšuoja statymas namų katēms ir šunims; jiems kasmetai šimtai tukstantčių atseina įtaisymas vaistinyčių, užlaikymas daktarų, lekajų ir t.t. ir vis tik tai dēl reikalo šuniškos veislēs. Sakau, jie tiems žvēreliams namus ištaiso gra-

žiausiais divonais, užlaiko tam tikrus tarnus — saugotojus, užlaiko tam tikrus daktarus, kurie pagelbsti šunims apsireikalaut, - tas viskas jiems atseina šimtus tukstančių kas mets. Jie praleidžia milijonus dolierių pirkdami visokios rųšies automobylius, elektriškus vežimus; važinėja jais iš miesto į miestą užganėdindami savo biaurauš kuno pageidimus. Jie daugiausiai laiko praleidžia puotose prie šokimo, prie mergų, prie gerimo skaniausių vynų, kaziravimo kortomis, atliekantį laiką praleidžia vaikščiodami po puikiai ištaisytus blizgančius namus, daržus, kvietkomis išsodintus. Jie maudosi ir prausia savo žvērišką kuną brangiausiu vynu; jie mano, kad jie tik dēl to ir leisti, kad lēbautų ir naudotųsi kitų darbo triusu. Kur tik šiandien pažvelgsi, tai vis jųjų nuosavybē ir iš visur jiems plaukia milžiniška nauda. Žibalo ir gazo šaltiniai, upēs ir didžiausi ežerai, tai vis jųjų nuosavybē; didjuriai Atlantikos, Ramusis oceanas, ir tie jiems priklauso. Ir kur tik pažvelgsi, tai vis jųjų nuosavybē ir iš visur jiems plaukia milžiniškas skarbas, milijonai dolierių ir tai vis darbininkų triuso! Sakau tau, brangusis darbininke, viskas yra sutaisyta automatiškai, ir visas draugijos turtas pereina per keletos ypatų rankas.

Teisingai kalbant: "Kamgi tasai gamtiškasa draugijos turtas turētų priklausyt?" Tēmijant gerai, męs matome kiekviename mieste ar kaime triusianties prie sunkiausių darbų vien darbininkus. Ukininkai išdirba žemę, kalnakasiai išgilumos žemēs iškasa anglis; audējai išaudžia gražiausias gelumbes ir visokeropas šilkines raipotes; varguoliai išrausia pavandeninius perkasus, nulieja geležį stato namus, dirba traukinius, laivus, automobilius ir naujau-

sios mados vežimus. Teplioriai, rašējai, siuvējai, dailydēs, mašinistai, molderiai ir visokios rųšies darbininkai triusiasi per dienas ir naktis, kad pelnyt duonos kąsnį (dagi kiti tikisi susitaupyt juodajai dienai, senatvei,) bet dēl išdirbystēs perviršio tankiausiai atleidžia nuo darbo; vienus atleidžia visai, — likusiems gi užmokestį numuša ir duoda dirbt vos tiktai kelias valandas per dieną. Žodžiu sakant, žmogus nē penktos dalies negauna už darbą, ką jis padaro. Taigi likusios keturios dalįs jo darbo vaisiaus nugarma į rankas keletos ypatų, — kurios gyvena kuogašliausiai, neišmano kaip milijonus praleist. Jie darbininkus prisispiria; priverčia balsuot už jųjų bernus — kandidatus į kongresmanus, legistratorius, prezidentus, gubernatorius ir miestų majorus ir t.t. Visur jie savo sēbrus giria, stengdamiesi savus bernus padaryt šalies valdovais. Kad geriau prisiviliot darbininkus prie balsavimo, jie girdo kiekvieną degtine, rukina cigarais, valgydina saldainiais, o kurie nesiduoda suviliot, tuos iš darbviečių prašalina. Jie platina visokią nesantaiką žmonių tarpe, veisia kuodaugiausiai šnipų, kunigų, veidmainių ir davatkų. Jie tvirtina, kad jiems priklauso darbininkiškos luomos žmonių prigimtis, ugys, gyvenimas, darbas, senatvē ir myris. Jie taip šiandien valdžią ir turi sutaisę, tik tai — dēl savų reikalų. Dēl to sakau tau, Amerikos proletarijate: Pabuskie iš taip gilaus letargiško miego; apsižvalgyk apie savę, suprask, kad tu esi žmogus ir reikalauk savo prigimtų žmoniškų teisių! Man rodosi, kad draugija tur but rēdoma ne su pagelba nuodų, mikrobų ar bastilijų, bet tik doru teisingu mokslu, meile artimųjų, rēmianties ant teisybēs ir doros!

Žodis "Socijalizmas" turētu but suprantamas kiekvienam žmogui gyvenančiam ant žemēs, kad tai reiškia "Draugiškumą" arba antraip sakant susirišimą viso svieto žmonijos į vieną milžinišką draugovę, ryšį, padarant kiekvieną žmogų savininku tarptautiško gamtos turto, suteikiant kiekvienam pilnas teises naudotis laisve, mokslu, laime, lygybe. Kiekvienas žmogus bus už žmogų laikomas, kiekvienas žmogus bus laisvas ir mokintas! Tada tai bus galima svietą vadint civilizuotu, kada persimainis ši sistema, kada pranyks šitie barbarai ir žmogēdžiai! Kada bendrai bus veikiama, kada vienas dirbs dēl visų, visi dēl vieno! Tada prasidēs palaima socijališkos revoliucijos visoj pasaulēj! Tada pražydēs laukiami siekiniai socijalizmo visoj svieto padangēj!"

II.

Socijalistų Katekizmas

Pagal C. E. Cline, ("Socialist Catechism").

Kas tai yra civilizacija?

Trumpai sakant, civilizacija yra tai kultura (culture), švietimasis, lavinimasis augšteniuose moksluose. Ta žmoniją vadina civilizuota, kurios visokia pramonē augštai pakilus, pagal naujausius atradimus, kur gamta yra tyrinējama ir pritaikoma prie draugijos gyvenimo. Tikrąją civilizaciją tik tada bus galima matyt, kada visi gyventojai lygiai dalįsis augštesniais mokslais, kultura, kada visi suaugę, nežiurint į lytį turēs lygų balsą ir visi lygiai naudosis kasdieniniais darbo vaisiais, kaip ir gamtiškais žemēs turtais.

Koki privalumai civilizacijos galētų but geriausi?

Pagal išreiškimą gerai žinančių žmogaus teises ir priedermę yra šiaip: "Paprastieji darbininkai daugiausiai padirba išdarbystēje vaisių gyvenimo reikalams, negu atskiri amatninkai." (Rodbertus.)

Tēmijant į gyvenimą ir myrį: "Kiekvienas žmogus tiek išdirba produktų, kad gražiai galētų pragyvent. Bet, prileiskim, tegu visi tieji žmonēs bus įkorporuoti. susitelks į draugišką socijališką organizaciją, tada ir jų darbo vasiai pasididįs, tas perviršis bus sunaudojama ant padauginimo šalies turto, įrankiams, kaip ir kitiems butiniems reikalams." (Vandervalde.)

Koki trįs žingsniai civilizacijoj svarbiausi?

Nelaisvē, tyraniškumas, kapitalizmas.

Kas tai yra tyraniška nelaisvē?

Kad valstybē buva slaptingai kēleto ypatų rēdoma

kuobarbariškiausiai. Viskas, beveik visus žmones darbininkus, esančius nelaisvėj, pasisavino su kunu ir dvasia dėl naudos keletas kapitalistų.

Priešais tai spiriasi žmonės ir jų reikalai susitelkt į visuotiną žmonių sąjungą (fedualism), bet šiandien darbininkai priklauso prie žemės o žemė yra nuosavybe keletos carų ir kunigaikščių.

Kas tai yra kapitalizmas?

Dabartinys draugijos surėdymas, kuriame darbininkas dirba kuo užmažiausį užmokestį ir dar turi but dekingas darbdaviui, ir visi tieji įrankiai, kurius darbininkas vartoja darbe, priklauso dirbtuvės savininkui, kuris ir yra vadinamas kapitalistu.

Kas tai yra tyranija?

Didžiausi tyranai tai ciesoriai Maskolijos ir Turkijos; toliaus visi kunigaikščiai ir ponai, kapitalistai, kurie savais paliepimais priverčia armijas šaudyt nieku nekaltus darbininkus, senelius, moteris ir vaikus, kurie reikalauja maisto. Šitie ir jiems panašųs yra tyranai.

Kaip socijalizmas panaikįs privatišką nuosavybę?

Socijalizmas privatiškos nuosavybės nenaikina, bet socijalizmo laikuose patįs savininkai ją panaikįs. Męs šiandien gerai žinome, kad tveriant draugystę ar bendrovę, kuri savo vardu taiso darbvietėje kokius nors daigtus išdirbt, tur butinai turėt išsiėmę čarterį (charter), su Jungtinių Valstybių paliudijimu, kad turi teisę tuomi užsiimt. Socijalizmo laikuose duodant čarterį, bus plačiai paaiškinta, kad darbavietė bus po priežiura Jungtinių Valstybių valdžios. Socijalizmas netiki į išnadojimą žmonių. Ir visos šiandieninės bendrovės, kurios skriau-

džia ir išnaudoja milijoninę darbininkų luomą. Įvykus gi socijalizmui, turint tasias teises, kad "Nevalia šešioms ypatoms, devyniasdešimt keturias išnaudot; visi tur lygiai dirbt ir darbo vaisiais pasidalint," turint kongresą, legistraturą ir visą militarišką jiegą socijalizmo pusēj, apginimui virš minētųjų teisių, kapitalistai ir milijonieriai, labai gražiai patįs perduos darbininkiškai žmonių valdžiai (socijalistų sąjungai), visokias savo privatiškai užlaikomas darbavietes, kerosino šaltinius, geležinkelius, teleponų vielas, anglies kasykles, aukso ir sidabro ir t.t. Socijalizmas tvirtai stovi skelbdamas faktišką tiesos idejalą, kad: "Kiekvienas gyvuojantis žmogus ant žemēs, turi but savininku tarptautiško gamtos turto." (Kaip liudija savuose raštuose C. E. Wyman, Dr. Aley, ir C. Vail.)

Koks gi kitas gamtiškas progresas bus žmonijoj!

Socijalizmas.

Kas tai yra Socijalizmas?

"Darbaviečių sudemokratinimas." (Stark.) "Valdžia bus savininku ir vadovaus visą tautos turtą per darbviečių pramonēs darbininkus." (Wilshire.)

Kas tai yra tieji socijalistai?

"Socijalistas yra tasai, kurs trokšta kad visuomenēs turtas butų nuosavybe visų žmonių ir jų pačių sutvarkomas koalektyviškoj sistemoj, o ne kokių prigavikų (fraction) — (Wilshire.)

"Socijalistai tai tie, kurie tiki, kad: "Tieji gyventojai, kurie draugiškai (socially) įrankius darbvietēse vartos, turi turēt draugišką visų gyventojų ir nuosavybę." (J. Stitt Wilson, ir Leibknecht.)

Kas tai yra teisė?

"Žmonės butinai norėdami užlaikyt savo gyvastį, papročius ir užsiėmimą talkininkaujasi gelbėdamiesi vieni kitiems. Kasdieninis užsiėmimas darbvietėse (industrial) suteikia visokius netikėtus likimo padėjimus. Svarbiausieji reikalai jau surėdė santikius visų darbininkų pasikrutinime. Ir šiandien kiekvienas darbininkų judėjimas gaminant produktus gyvybei palaikyt tur kitonišką išvaizdą. Gerai tėmijant, pasirodo, kad pramonės sudaro ekonomišką surėdymą ir draugijos pagrindą.

Ant tokių pat pagrindų, ir politika yra sutaisyta.

Čia męs atrandame tankiai pavydalus draugijos sąmonės arba vadinama visuomenės, kuri tinka prie tųjų pagrindų.

Visoki geresni mųsų gyvenimo pragumai yra prašalinami per kapitalistiškos tvarkos įrankius...

Be tikrojo apsišvietimo negalima suprast svarbiasniųjų reikalų teisės. Antraip sakant, kiekvienas susidraugavimas tur but suprastas per visuomenišką politiką visos žmonijos apsigynime nuo skriaudėjų.

Visoki darbo įrankiai šios dienos kapitalistų betvarkėj, tur but paimti naudai visų žmonių; privatiška nuosavybė pasiliks visuomeniška. Tada tik prisiartįsime prie tikrosios surėdymo draugijos, pervartos arba socijališkos revoliucijos ir teisės.

O, kad ekonomijos mokslas, kiekvienam bus prieinamas ir suprantamas, kada kiekvienas žmogus turės progą tyrinėt, suprast, tobulintis, tad išgamų, melagių ir veidmainių už vadovus nepersistatys. Jau darbas yra pradėtas, tik reikia jį laimėt.

Dar geriau tēmijant į žingsnius tokios pervarios turime tik džiaugtis, kad jis klius ankśčiaus ar veliaus į visos draugijos rankas, ir bus paremta ant prigimtų žmogaus teisių. Taip tai evoliucijos keliu eis pagerinima-buvio iš atžvilgio įstatymų politiškos religijos, dailės, ir filozofijos.

Pervarta toji turi vietą klesų kovos lauke. Nors męs mažai apie tai svarstome, bet visgi galime nuspręst ką numanome link visos revoliucijoniškos gadynēs.

Męs patįs turime sau aiškintis tuos priešginumus, kurie šiandien egzistuoja tarpe pramonijos žmonių. Ant darbo vaisių visokių šalių įstaigos tik ir rymo.

Draugija, nežiurint kokia jos forma butų, niekad negal pakrikt. Kol žmonēs gyvena ir jiems darbo vaisiai yra reikalingi. Tikrų draugiškai moksliškų įstaigų dar męs neturime dēl to, kad blogas padējimas vieši, reikia pagerint sąlygas gyvenimo, leist visiems apsišviest, ir apie svarbesnius reikalus daleist svarstyt, lai visos draugijos, žmoninija, teiriauja, svarsto ir rupinasi.

Šiandieninēj kapitalistiškoj sistemoj nēra žmogaus, kurs butų pats savo valdonu, laisvas arba kad nepriklausytų kito nuomonei, kiekvienas pataikauna tam, kas jam duoda duoną, kad gal tuo tarpu pragynent.

Ir juo arčiaus prisiartįsime, išnagrinēsime reikalą, juo geriaus pažįsime ir priežastis žmogaus buvio; prigimtis, ugys, ir gyvenimas, senatvē ir mirtis sudaro gyvenimo sąlygas. Šie dalykai nēra valdomi jokios ypatos; tai yra gamtos dalykai, reikia tik sistemos, kuri butų rankose visos žmonijos, o ne kelių ypatų, kuri rupintųsi visais žmonijos reikalais ir kiekvienai ypatai gyvuojančiai

gvarantuotų gyvenimą.

Esant geresnėms sąlygoms, butų sveikesnis prigimimas, švaresnis auklėjimas, nebut tiek ligonių; senatvē butų trumpesnē, amžis žmogaus pasiilgintų iki šimto penkerių metų.

Męs galime imt pavyzdį iš praeitų laikų Azijos kapitalistų vienijimąsi, kur viens kitam padavē ranką susijungiant bendru ryšiu savo darbvietes, kad galētų geriau išnaudot savo pavergtąją minią, tokis pat kelias liekasi ir darbininkams eit ne apribuotais takais evoliucijos, pažinus socijališkos ekonomijos (draugijos) gaspadoriavimo mokslą, pakelt savo buvio sąlygas, tobulinant draugijos ir ypàtos gyvenimo santikius.

Taip tai mums butinai reikia susiryšt į tam tikrą visasvietinę darbininkų sąjungą, kuri žengs sparčiai evoliucijos keliu, platindama idejališką laimę per draugijos pervartą, be kurios šiandieninē barbariška, nedaugelio kapitalistų civilizacija, jų laimingoji valdžia negal but palaiminta. (K. Marx.)

Koki didžiausi principai arba pamatai, kurius socijalistai platina?

“Sujungimas arba suorganizavimas darbininkiškos klesos į vienatinį politikišką ryšį, kuris apimtų visus žmonijos reikalus, turētų valdžią, kurioje butų tam tikros teisēs, užgint pavienēms ypatoms išnaudot šimtus ir tukstančius darbininkų luomos žmones; visokias išdirbystes, valdžia pati stengsis įtaisyt labui ir gerovei visų žmonių. Svarbiausiu pamatu mums yra naudotiesi koalektyviškoms teisēms dēl labo daugumos gyventojų.” (Soc. Par. Pla.”)

Ar Amerikos socijalistai toki jau pat kaip Europos?

Taip! Amerikos Jungtinių Valstybių socijalistai visados siunčia delegatus į tarptautiškus socijalistų kongresus.

Su kokiais įrankiais socijalistai tikisi atsiekt savo uždavinius?

"Su susipratusių darbininkų pritariančiais rinkimų balsais, kuomet gali paimt visą politikos galę į savo rankas per socijališką revoliuciją." (Vail.)

Kaip męs suprantame socijališką revoliuciją?

"Visiškas persimainymas žmonių surēdymo, draugijos ir draugiško veikimo pavidalų." (Kautsky.)

Ar yra aiškus apibriežimas socijališkos revoliucijos socijalistų pripažintas?

Taip! Karl Marx sako: "Tai yra daugiaus ar mažiaus, umas ir rimtas persimainymas draugijos teisių ir politikos surēdymo formos, kas priguli nuo persikeitimo jos ekonomiškų pamatų."

Kalbant iš ekonomiško atžvilgio, koks yra skirtumas. tarpe draugijos evoliucijos ir draugijos revoliucijos?

"Pirmoji nuolatai perkeičia pagerinimą išdirbystoje; antroji perkeičia padarytus reikalus, politikoj, religijoj ar idejoliogijoj bei institucijose. Žmonija šias permainas sutaiso tik per nenuoalsų protišką darbavimąsi bei klesų kovą.

Kas tai yra darbininkų klesa?

"Tai ne vien tik rankų darbo žmonēs, bet ir kiekvienas, kurs tik negyvena iš kito darbo. Proletarijatas (proletarai); darbo įrankių belaisviai." (Leibknecht.)

Iš ko susideda kapitalistų klesa?

"Iš samdytojų; iš buržuažijos; iš duonos ponų."

Kas tai yra proletaras?

"Proletarijatais yra tie, kurie nieko daugiaus netur parduot, kaip tik tai patįs save prie darbo, kad padaryt sau gyvenimą, parduoda savo spēkas, sveikatą, kuną, dvasią ir jausmus keliems arba vienam kapitalistui." (Aley.)

Kas tai yra buržuazas?

"Buržuazas, priklausąs prie šios gadynēs kapitalistų, visuomenēs išdirbystęs turtų savininkų ir algaujančių darbininkų; samdytojų klesos." (Marx ir Engels.)

Kaip seniai kapitalistiškoji tvoma egzistuoja?

Tarp keturių ar penkių šimtų metų, į kai kurias svieto dalis da jie savo kojos ne įkēlē.

Kaip išrodo trumpoj prasmēj socijalizmo programas?

"Musų dabartinē draugija permainyta į darbo žmonių draugiją, per jų pačių sukylimą; visokios mašinerijos bus paimtos į pačios draugijos priežiurą (kontrolę) taip, kad išdarbystē ir darbo vaisių pasidalinimas bus koalektyviškai sutvarkytas reikalams pačių išdirbējų." (Simons.)

Kas tai yra susipratusioji klesa?

Ir kokia yra "Klesų Kova"?

"Kova tarp darbdavio ir jojo vergo bei samdininko, tarp dvarponio ir žemdirbio darbininko, tarp kapitalisto ir darbo įrankių vergo. Tai kova kuri nuo pradžios civilizacijos eina tarp savininkų ir neturinčių nē jokios nuosavybēs, trumpai sakant kova tarp žmonių, kurie viską padaro, o nieko neturi, kiti kurie nieko nēdirba, visoko perpilnai turi.

Kas tai yra turtas?

"Žemē ir visoki gamtos dalykai, kuriuos gali žmonēs išnaudot savo darbu. Prie kapitalizmo tai susikrovimas

tavorų.

Socijalizmo laikuose svarbiausiu žmonių reikalu bus pagerinimas savo buvio. Oras bus paverstas į tarną, ugnis į vergą, vanduo į galiuną, supagialba naujausios mašinerijos—gamtos veikliai veiks, o žmonija ilsėsis." (Aley.)

Kas tai yra išnaudojimas?

"Šioje kapitalistiškoj sistemoj reiškia turtų gaminimą; darbo vaisių krovimą.

Kokios trįs veikmės reikalingiausios turtams išdirbt?

"Pavidalas; laikas; vieta." (Simons.)

"Gērybēs išdirbimas užima tam tikrą žemēs (ar oro) dalį, padarant tam pavidale, koks žmogui reikalingas, imant vietą, kur tas gal but pavartojama tuo laiku, kada to reikalaujama." (A. M. Simons.)

Kodēl socijalistai šaukia darbininkus prie savo reikalų supratimo?

"Todēl, kad jie supranta, kad be darbininkų triuso niekas nesistoja. Darbininkai žemę apdirba, namus sutveria, anglis iš gilumos žemēs iškasa, iš medžio ir geležies daiktus ir įrankius ištaiso, geležinkialius nutiesia. urvus pavandeninius, perkasa šilkus ir gelumbes išaudžia. vienok patįs sunkiausiame padējime gyvena, nors jie turētų but pirmutiniais ant šios žemēs ir jos savininkais." (Herron.)

Kas tai yra kapitalas?

"Irankiai, namininiai ir visokios kitos prietaisos, vartojamos darbe.

Kapitalas tai yra turto dalis vartojama ir prisisavinta kapitalistų, kurie su įrankių pagelba baisiai vergia ir išnaudoja proletarų luomą!" (Aley.)

Kursai yra progresyviškesniu, darbas ar kapitalas?

Karl Marx, savo rašto knygoj "Kapitalas" skirsnyj III ir VII-tam sako: "Darbas yra pirm visoko progresyviškiausiu, kuriame žmogus dalinasi gamtiškai, savo ranka tverdams ir regulinodams tarptautiškai naudai visokią žaliąją medēgą."

Adomas Smith, savam rašte "Turtas ir žmonija," skirsnyj V sako: "Naudingasis triusas darbo žmoniškojo, pritaikomas prie žemēs ir jos žaliųjų medēgų, tveria visokį turtą ir visą tą žymioj vertybēj progreso pakelia."

Davidas Ricardo, savam rašte tvirtina: "Kapitalas, tai dalis turto, kuri naudojama dēl padauginimo didesnēs vertybēs turtų, arba visi dalykai, reikalingi dēl naudos visuomenēs reikalams, ir jaigu kapitalas yra maža dalelē turto, ar gi negalima butų spręst liogiškai dardininkų judējimo šitus dalykus, kurie patis sutveria savo triusu viską, kaip ir tają dalį kapitalo."

Henrikas Eawcett, savo užrašų knygoj "Prie politiškosios ekonomijos," sako: "Kapitalas tai viskas tas, kurs per darbą stojasi, kas yra ir užlaikoma rezultatais triusiančiojo darbo ir jo tikslų, dēl padauginimo turtų ateityj."

Ar galima vadint pinigus kapitalu?

James Allman, savo raštų knygoj "Gods Children," sako: "Pinigai yra neskaitomi už kapitalą. Kuomi jie yra? Jie užima vietą tokią pat kaip iždaženkliai, akcijos, didelių korporacijų ar pramonių raštinēse, susirinkimuose, pažymi mierą turto vertybēs, kaip iždažankliai ar akcijos, bet juos vadint kapitalu negalima! Jie tik užima vidurinį valdymą kapitalo bet ne kapitalas! Taip kaip vadžias negalima vadint arkliu. Antraip sakant, juos gali

ma bus suprast kaipo suotarmes kantraktų, nuosamdas žemēs. Statymą arba jų pardavinējimą. Jųs negalite ap seit be tam tikro popieros šmotelio, kuriame nebus surašyta sutartis. Be tojo sutarties popierēlio jųs negalite gyvent stubose, sutvert turtą, nē kelia pataisyt, nē arklį pirkt, parduot ar išmainyt. Tasai popieros dokumentas. tai yra kaip ir kokia pečvietē, žymianti valdžią ir kapitalą, bet nesivadina kapitalu! Taip jau panašiai kaip ir toji rykštē mušanti šunį nesivadina šunim." Tas pats raštininkas dar priduria apie privatišką savastį skirsnyj VIII, tos pačios knygos yra sakoma:

"Privatiška savastis kapitalo, rankose kelių ypatų tai auksas; bet rankose visuomenēs žmonių valdžios, tai deimantas iš tarpo aukso."

Ar butinai yra reikalingas mokslas darbininkams?

Taip! (Mųsų dienų tautiečiai kurie save vadina buk esant demokratais, bet priešinasi socijališkai demokratijaj, suvisoms keturioms! Sakydami: "Reikia šelpt nors kelias ypatas einančius aukštesnius mokslus!") Bet socijalizmas nori suteikt moksla kiekvienai žmogiškai ypatai vyrui ar moterei.

Kaip kapitalas susitveria?

"Per pasisavinimą perviršio vertybēs; neužmokējimą už darbą kiek verta. Paimkim pavyzdžiui Juugtinių Valstybių sąskaitą 1900 metų, parodo kad kiekvieno darbininko darbo vertē buvo nemažesnē, kaip $8,16 per dieną, o skaitant už metus $2,445,00 — Vienok darbininkas iš tojo savo darbo vertēs apturējo vos $1,46 centus; kitos penkios dalįs nugarmējo į kešenes kapitalistų ir taip iš tokių tai ne išmokējimų susitvērē kapitalas; dalįs turtų.

Kas tai yra vertybē?

Tai išdirbių dalis, kuri tenka kapitalui be užmokējimo už darbą. Neapmokētas pelnas. (Surplus value.)

Kas tai yra kapitalizmas?

Tas draugijos surēdymas, kur tam tikras žmonių skaitlius yra savininkais įrankių, namų, mašinerijų, darbviečių ir visokių kitų naujų atradimų, kurie yra sutaisomi darbininkų luomos.

Koks tai paskutinis tikslas socijalizmo nurodomas?

"Mųsų užbaiga laisvoji demokratija, sulygainis, pilnoms ekonomiškoms ir politiškoms teisēms; laisvoji draugija, susidraugavimas darbininkų; visų reikalai mums yra lygųs; vienos valstybēs susidraugavimas rymo ant visos šalies, dēlto reikia visos šalies darbo žmones suorganizuot į tam tikrą žmonių valdžią." (Leibknecht.)

"Koalektyviškas užlaikymas išdarbystēs įrankių, draugiškas darbo suorganizavimas, pasiskirstyjimas per viršijamosios vertēs tarpe darbininkų, taipo kaip svarbiausieji draugijos reikalai yra pakakinti." (Vanderveldc.)

"Socijalizmo pabaiga tai visokių luomų pabaiga, o susitaisymas į vieną žmonių klesa, kur kiekvienas žmogus turēs progą daryt sau gyvenimą ir tuo patim laiku but, kaip Charles Kingsley pasakē: "mokslinčium, pasišventeliu ir viešpačiu." (Herron.)

Kas tai yra uždarbis?

"Kaina užmokēta už darbininko darbo spēką." (Aley.)

Koki yra pamatiniai socijalistų reikalavimų dalykai?

Jų yra keturi:

"Žemē, darbo įrankiai, mašinērija ir politikos galē...

Kodēl męs reikalaujame žemēs?

Todēl kad žemē, tai žmonių giminēs namas ir viskas, ką męs vartojame paeina iš jos; męs negalime be jos gyvent.

Kam męs reikalaujame pramonēs įrankių?

Dēl to, kad jie priklauso žemei. Su jais męs paimame iš žemēs viską, kas mųsų gyvenimui reikalinga.

Ar kiekvienas gyventojas turēs savo mašineriją?

Turēdami įrankius, męs reikalausime taip gi ir geležinkialių, laivų, traukinių, kanalų, telegrafų ir visokių mašinerijų, męs galesime, pergabent daiktus ne tik tai mųsų pačių reikalams, bet ir ten kur tik jie bus reikalaujami.

Kodēl męs norime politiškos jiegos?

Dēl to, kad per politiką męs galim paimt ir palikt visuomenēs kontrolēj žemę su visais jos mašinerijos įrankiais, (pavyzdžiui imant nuo lopetos iki didžiausių pataisytų, pabrikų kaip ir mašinerijos).

Kaip socijalistai žiuri lyčių santikiams?

Męs reikalaujame lygių pilietiškų ir politiškų teisių kaip vyrams taip moterims. (Tautiška socijalistų platforma.)

"Socijalizmas suteiks liuosybę moterims taip kaip ir vyrams, socijalistai stovi už pilną moteries politiškų ir draugīškų teisių lygybę ir lygų jos padējimą su vyro padējimu." (Leibknecht.)

Kaip socijalistai žiuri į šliubą?

"Išimtinai socijalizmas nieko taip svarbaus negal turēt dēlei apsivēdusiųjų ar norinčių apsivest, tai yra liuosas reikalas abiejų lyčių; tik socijalizmas paliuosuos mo-

teris nuo medžiagiškos priklausomybēs.

Tas reiškia kad moteris nebus priversta dēl turtų tekēt ir gyvent su nepatinkamu vyru." (Mila Tupper Maynard.)

Ar krikščionybēs ir socijalizmo mokslai klausyme doros yra priešingi vienas kitam?

Ne! Auksinēs krikščionybēs teisēs gali but socijalistų reiškiniu (Motto).

Ar socijalizmas priešingas religijoms?

"Šiandienykštēs religijos rupinasi žmogaus reikalais tik jam numirus. Socijalizmas rupinasi pagerint sąlygas buvio dar gyvo žmogaus dabartiniame sugyvenime.

Socijalizmo laikuose kiekviena ypata turēs laisvę, tikēti arba netikēti, galēs turēt kiekvienas savotišką religiją arba jokios neturēt, tai bus tame kiekvieno liuosas noras, bet religijų skelbējai neužgaudinēs ir neniekins vieni antrus." (Kun. G. Woodbey.)

Ar socijalizmas panaikįs privatišką nuosarybę?

"Ne! Išēmus tik tuos dalykus, kurie turi but laisvai prieinami žmonių gyvenimui. Žemē, įrankiai ir mašinērijos. Žmonēs pridirba gerybių, patįs jas ir pasiims sunaudoti (paliekant dalį priaugantiemsiems ir silpniemsiems), ir tą paimtą gerybę kaip ir stubą bus jų privatiška nuosavybē." (Aley.)

Ką galima bus daryt socijalizmo laikuose, kad kartais kitas žmogus nenorēs dirbt nē keturių valandų per dieną?

Toksai negaus jokios koalektyviškų produktų akcijos (bendros gerybēs dalies). Sako rašte šventam (Genesis): "Dēl savo veido prakaito valgysi savo duoną."

Ar "Socijalistai" ir "Anarkistai" yra tai tie patįs?

Ne! Anarkistai tvirtina, kad ypatos valia turi but augščiaus draugijos gerovės. Socijalistai pripažįsta, kad turėtų but draugijos reikalai vyresni už atskirų ypatų reikalus.

Anarkistai pripažįsta, kad turi but panaikinta valdžia ir įstatymai bei prieštarauja visokiam darbui politikoje!

Socijalistai gi stato pirmoj vietoj politikos veikimą visokioj propagandoj, remdamiesi ant klesų kovos, ir kaipo paskutinę sąlygą, stato visišką klesų panaikinimą.

Kas yra klesų (klesinė) valstybė?

Valstybė, kur egzistuoja klesų kova, yra klesų valstybė; ji daro visokius pagerinimus didžturčiams, klesai, kuriai priklauso tokios valstybės valdžia.

Valstybė, tai tam tikros apyrubės žmonių draugijos, visuomeniška galybė kuri tveria ir sprandžia savo aprubėj žmonių reikalus pagal luomas, padaro įstatymus ir uždeda mokesčius." (Deville.)

Kokiai klesai socijalizmo laikuose bus vieta valstybėje?

"Valdžia išimtinai bus pramonės administracija. Toksai išsitarimas dar nereiškia, kad valdžia bus kaip ir koks didelis "darbdavis," sakantis "daryk tą;" arba: "eik ten". Tai bus kaip ir koksai pramonės valdininkas, pranešantis visokias pramonės žinias.

Koaperatyviško surėdymo valdžia išrodys kaip ir kokio milžiniško darbo susinešimų ar pranešimų biuras, pramonės piliečiams, kur darbas reikalauja žmonių." (Simons.)

"Socijalizmas neturi savyje proletarų diktatorystės

įstaigos, bet yra panaikintojum buržuazijos diktatorystēs." (Leibknecht.)

Ar socijalizmas mokina pasidalint kitų turtais?

Dar niekur ir niekad socijalistai nepatarē atiminēt turinčių turtus ir išdalint tarpe tų, kurie nieko neturi. Ir da tokio mokslo niekur neskelbē, kad maitintų sveikus, kurie gal da dirbt; toks mokslas da lupoms niekur ir niekad nebuvo socijalistų skelbiamas.

Kokis socijalistų uždavinys link svaiginančių gērimų ir karčiamų?

Prašalinus pelną iš svaiginančių gērimų, žmonēse mažįsis noras gerti.

Svaiginanti gērimai bus geriau išdirbami, nes draugija iš jų nedarys sau pelną; geriau išdirbant, nebus taip svaiginanti—mažiau turēs savyję nuodų.

Kaip socijalistai žiuri į kitų rasų žmones?

Socijalistai nedaro skirtumo tarp odos parvų. Visi žmonēs: Juodi ar balti, rudi ar geltoni, vyrai ar moters—mųsų broliai ir sesers. Visi turime lygias teises gyvent ant šios planetos.

Su kokia taktika socijalistų partija mano savo idejatiškus siekinius išplatint tarpe žmonijos, kad įgaut valdžią?

Mųsų taktika rodo laikytis gryno klesos budo. Socijalistų partija yra toli proletarų (darbininkų) partija.

Socijalistų tikslu mokint proletarų armiją; kad suprast savo klesos reikalus, susitelkt į milžyniškąjį ryšį, kuris išgelbēs žmoniją iš vergijos kapitalistiškų tyronų.

Ką socijalistai mano padaryt su trustais?

"Kapitalo nusimetimas (centralizacija) yra eilēje

draugijos progreso, kaip privatiška nuosavybē. Kapitalas neša naudą tik keliems didžturčiams. Kapitalo decentralizacija arba suardymas trustų butų taip gi grįžimas atgal prie smulkiosios išdirbystēs ir tas butų nesuomone. Ekonomiškojo išsiplētojimo tyrinētojai žiuri į "trustą" kaipo į paskutinį laipsnį kapitalistiškos sistemos." (Coming Nation.)

"Lai visuomenē pasisavina trustus." (Wilshire.)

Ne socijalistams tinka šitos kelios klausimų eilutēs, ant kuriu gali atsakyt:

Ar tu turi kokią naudą, kada tave apiplēšia?

Ar tu nori but apiplēštas arba apvogtas?

Ar tau butų skriauda, kad jeigu gautum pilną vertę to, ką tu uždirbi?

Ar gi tai negeros teisēs luomai turčių, kurie jokiu darbu neužsiimdami gyvena pertekliuje?

Ar *negerai surēdyta, kad tie kurie dirba, gyvena skurde?*

Jaigu tu atsakysi ant šių klausimu:

"Ne"!!! Tai tau bus vieta politiškoj partijoj, kuri užsidavus dabartinę tvarką perkeist į bendradarbinę valstybę arba koaperatyvinę respubliką: Toji partija yra socijalistų partija." (Leffingwell.)

Ar kapitalistai pažįsta gēda?

Ne! Jaigu pažintų gēdą, tai nejieškotų nuolatos vaikų ir moterių prie darbo—ir stiprių sveikų vyrų neatleistų nuo darbo. Dabar jie tēvus atleidžia, o vaikus ir jų motinas šaukia darban dēl to, kad tie dirba pusdykiai, taip jau atlikdami darbą prie pagerintų naujai atrast mašinerijų.

Kas tai yra nuomonē?

Tankiai girdēti žmonelius kalbant: "Tu nori kad visi žmonēs turētų kaip tu pats,— to niekad nēbus." Dr. Gibs sako: "Nuomonē (opinion) darbininkų žmonių proletarų klesos yra vienoda! Kiekvienas žmogus rupinasi surast sau maistą, drabužį ir pastogę pasilsiui. Kad tą įgaut kiekvienas jieško darbo, kiekvienas maloni lengviau ir trumpiau dirbt, kiekvienas susičēdijęs keletą šimtelių taikosi užsidēt sąkrovēlę ar tai svaiginamųjų gērimų karčiamą arba perka stubas ir parandavoja kitiems, o jai ne, tai keliauja į senąjį kraštą, į savo tēvynę, iš kur atkeliavo, manydams, kad jam tenai bus lengviau pabaigt gyvenimą."

Kaip privatiška nuosavybē pereis į vysuomenēs rankas?

"Kada visuotina darbininkų sąjunga turēs jau pilnai įsigyvenusią draugišką socijališką sistemą, turēs prezidentą ir valstybių atstovus (kongresmanus), čarterį ir konstituciją, tada kanstitucijoj bus aiški pasarga: kad nevalia naudotis iš kito darbo, darbininkas privalo gaut tiek kiek jis uždirba! Duokim sau, šiandien tavo darbas vertas 10 dol., tu gauni tik tai 1,50c. Aštuoni ir penkesdešimts centų nugremzda į kapitalistų kešenes. Socijalizmo laikuose gal iš dešimt dolerių tavo darbo vertēs palaikys dolerį užlaikymui sistemos darbo įtaisų, darbviečių, namų, kelių, gatvekarių, mokyklų, daktarų, ir vaistinyčių; o likusius tu patsai apturēsi. Tokiu budu turčiai gražia valia perduos privatiškas savastis valdžiai visų žmonių." (Wyman.)

III.

Popiežių Chronoliogija.

264 popiežių: 196 italai, 7 siriečiai, 3 aprikonai, 4 išpanai, 15 graikai, 14 prancuzai, 4 bavariečiai, 2 borgundai, 6 vokiečiai, 2 saksonai, 1 anglas, ir vienas belgietis.

40 popiežių yra paskaityti šventais.

37—Kankintiniais.

77—Palaimintais. Šimtas ir dešimts nepaskatyti nē jokiais svarbunais. (Popiežiai daugiausiai yra kilę iš karališkos ponų giminēs).

Šventas Petras, buvo žvējys (medējas).

Adrijano IV-to, 1561 mete, motyna maitinosi iš suelgētautos duonos, Troyes mieste, Prancuzijoj.

Celestinas V-tas, 1294 mete, taip gi buvo iš pavargēlių, jo tēvas dirbo darbvietēj prie laivų statymo

Sixsto V-to, 1585 mete, šitojo tēvas pas ukininką kiaules ganē.

Kalikstas I-mas, 221 mete, užgynē kunigams vesti pačias, (ženytis su motere).

Benediktas III-čias, 855 mete, patsai save vadinosi įpedinių švento Petro, vēliaus jau net 13-tam šimtmetije, popiežiai susitarę vadinosi įpediniais Kristuso.

Sergijus III-čias, 904 ir 911 mete, buvo po įtekme T..eodoros ir josios dukters, kurios tuose laikuose buvo didžiausiomis paleistuvėmis ant viso svieto.

Jonas IIX-tas, 956 mete, likosi popiežium turėdams vos tik 16 metų amžiaus. Pagal norą savo motynos, jis laike 2,000 arklių, kurius šērē abraku vyne mirkytu, ir patsai gyveno kuogašliausioj paleistuvystēj.

Kalikstas II-ras, 1119 ir 1124 mete, tapo išrinktas per šešis kardinolus, turēdamas savo globoj Romą, savo priešininką Grigorių VIII-ta, pasodino ant nugarkuprio ir atbulą vedēsi su savim visaip jį biaurodams ir išjuokdams.

Andrijonas VI-tas, 1522 ir 1523 mete, netikētai pasimirē; suprantamai jisai buvo gana linkes prie Liuter'io reformacijos; manoma kad jis tapo nunuodintas ar mirē umai, be jokios priežasties.

Klemensas XIV-tas, 1769 ir 1774 mete, išnaikino iškeikdamas jiezujitų, supaikējusį zokoną, dēl to gi umai pasimirē (matomai likosi nunuodintas).

Inocentas III-čias, 1198 ir 1216 mete, įvedē torturas, (prietaisas mašinerijos) kankinimui tų žmonių, kurie buvo nepaklusnųs kunigijai ir jas maloniai su šventa garbe pašventino.

Povilas IV-tas, 1555 ir 1559 mete, įvedē raštų cenzurą.

Bonifacas XIII-tas, 1294 ir 1303 mete, įvedē šventą inkvizicija. (už mušējistę žmonijos) neva tai apginimui ir platinimui katalikystēs. Tame laike vien Išpanijoj, nukankino torturomis 10,220 žmonių 104,311 ant styrtų gyvus sudegino. Viduriniuose amžiuose užmušē žmonių

10,001,700.

Tokia žmogžudystą Povilas V-tas, 1605 ir 1621 mete, pavadino įkvepimu dvasēs šventos.

Urbonas II-ras, 1095 mete, įvedē atlaidus kad ir už nedoriausius pasielgimus.

Inocentas IV-tas, 1215 mete, įvedē ausinę išpažintį (spaviednį), kurią tur atlikt kiekvienas geras katalikas.

Benediktas IX-tas, 1033 ir 1056 mete, tapo popiežiumi budamas dar tik vaikēzu, tai yra tik 12-kos metų amžiaus.

Benediktas XIII-tas, 1724 ir 1730 mete, buvo riamemas nuo Prancuzijos kardinolų. Italijos kardinolai rēmē *Inocentą XIII-tą*, abudu popiežiavo per kelis metus.

Jonas VIII-tas, 882 mete, pagal kitus VII-tas, buvo tai mergina, ir popiežiavo per du metus ir 34 dienas.

Jonas—Joana Gilberta Agnieška, paejo iš Angliškos giminēs ir gimē Ingelheim, Moguncijoj. Dar jaunose dienose Joana susipažino su vienu minyku Benediktinų zokono. Persirēdē į vyriškus drabužius ir gyveno kliostorinje, mieste Fulda, vēliaus mokinosi Athenuose, Greikijoje. Iš kur pargryžus į Rymą, o kad tuom tarpu mirus popiežiui Leonui IV-tam, vienbalsiai tapo išrinkta popiežium. Joana popiežiavo gana labai pasekmingai — iki nelaimei, kuri atsitiko per procesiją einant į Lioteranišką bažnyčią *pagimdant vaiką* ji tapo akmenais užmušta, ar mire nuo palaigo. Liudija: (— Encyclopedia Britanica, knyga XIII. p.p. 695 ir 740.)

IV.

Mašinerijos Klausime.

(Pagal F. W. Cotton.)

Ką mašinerija yra nuveikusi? Šiandien mašinerija moteris suvarē į darbvietes, vyrus paleido lauk, moters ir jauni vaikeliai užēmē jų vietas. Tēvai vaikšćioja gatvēmis, niekur darbo negaudami, o dirbtuvēs priima darban vaikus 13-kos metų ir kuo toliau da daugiau jų reikalauja. Ir šiandien tikrai yra žinoma, kad "Jungtinēse Valstybēse" randasi milijonas jieškančių darbo.

Jungtinių Valstybių darbo komisijos pranešimas parodo aiškiai tas žinias. Kas matyt iš trylikmetinio pranešimo, tai yra dar 1898 mete, kur yra išrodoma darbas rankų ir mašinerijos ir jų vertybē.

Norint rankoms padaryt 10 žagrių, turētų du žmonēs dirbt per 1408 valandų ir tos žagrēs atseitų 54 dol., 46 centus ($54,46). Tokias pat žagres padaryt su mašinoms reikia tiktai 37 val., ir 28 minutų ir jų darbas atseis tik 7 dol. ir 90 centų.

Vienas šimtas popieros lankų knygoms, $2,19,79 vertēs, rankoms padirbt reikētų trims vyrams per 1,272 val., tas pats skaitlius mašinomis padaromas per 245 val.,

ir atseina tik $69,97.

Linijuotos popieros 100 arkužų (reams) vienai ypatai reikia dirbt rankomis per 4,800 val., ir tas darbas atseina 400 dol.; tas pats vyras su mašinerija padaro tiek pat popieros į dvi val., ir 45 minutas ir ta popiera atseina tik 85 centus.

Vienas šimtas porų vyriškų čebatų vienai ypatai rankomis dirbt reikia per 2,225 val., ir atseina $556,24. Su mašinerijos pagelba šimtas keturiosdešimt darbininkų padirba į 296 val., kas lēšuoja tiktai $74,39 centus.

Vieną šimtą porų moteriškų čeveryką pasiut viena ypata gali per 1,996 val., kas lēšuoja $4999,16. Su mašinerijos pagelba šimtas keturiosdešimt ypatų pasiuva į 173 val., ir lēšuoja tik $54,65 centus.

Padaryt šimtą tuzinų šluotų devyníų ypatų rankomis reikia 445 val., ir jos atseina $73,19. Su mašinerija reikia tik tai 295 val., dirbti šimtui ir penkiems darbininkams ir lēšuoja tiktai $47,93.

Vienas tukstantis mastų (brusel) karpetų padaromos rankom aštuoniolikos ypatų per 4,047 val., vertēje $270. Su mašinerijos pagelba pasidirba į 500 val., ir lēšuoja 91 dol., ir 25c.

Vežimų išdarbystoj, vieną vežimą rankoms padaryt galējo šeši vyrai per 200 val., ir atsējo $45,66. Su mašinerija šimtas ir 16-ka darbininkų padaro į 39 val., ir tas atseina tiktai $8,09 centus.

Padaryt tukstantį laikrodžių rankomis lēšuoja $80,822. Padaryt su mašinerija jie verti tiktai $1,799 centus.

Vienas šimtas gražių vyriškų žiponų, padirptų rankomis lēšuoja $803,91. Su mašinērija dirbant (pabrikiniu

budu) galima parduot už $201 dol.

Vienas tukstantis pēdų pušinių medžių išpiaut į lentas rankomis lēšavo $2,666,66. Sumašinomis darbas atliekamas už $52,75 centus.

Barzdaskučiai (cirulninkai).

Pora metų atgal barzdaskutys Melchair Forkes, nelaisvio Šedgiros kalējime, Vengrijos šalyj, išrado mašiną, kurią jau užpatentavo. Ta mašina nuskuta 150 barzdų į vieną val., arba viena barzdą į 25 sekundas.

Duonkepiai.

Su vēliausio išradimo mašina trįs vyrai per dieną gal iškept 20,000 (20 tukstančių) kepalų duonos; rankom negal iškept nē 500.

Tikros žinios yra pranešamos iš Cincinati, Ohio, kad tenykštys duonkepių trustas atrado naujas mašinas, kurios padaro tiek jau darbo sutrimis darbininkais, kaip pirmiaus su šešioms dešimtimis.

Grazus ir greitas darbas moteriškų Čeverykų.

Čeverykų dirbtuvēj, mieste W. Lynn, Mass., viena pora moteriškų batų yra padaroma į 13 minutų (tas yra užrašyta pas teisdarį kaipo tikras paliudijimas). Tame darbe dalivauja penkesdešimt septyni operatyviški pataisymai ir 42 mašinos. Čeverykas susideda iš 25 šmotelių skuros, 14 šmotelių audeklo, 24 guzikų, 80 šriubų, 20 vinių, 2 antpirščių ("toes"), 2 guzikēlių ir 20 mastų siulo.

Abelnai šiandien paprastų čeverykų pora pasidaro į pusę val., vienok jų padirbējas, norēdamas nusipirkt porą, tur dirbt dvi dienas.

Audimas gelumbēs, aksomų ir raikščių (kaspinų) dirbtuvēj.

Vienas audējas šiandien išaudžia 400 mastų audeklo. Penkesdešimt metų atgal neišaudē daugiaus, kaip 10 mastų.

Šiandien šimtas penkesdešimtįs ypatų išaudžia tiek audeklo, kiek pirmiaus išausdavo devyniosdešimt penki tukstančiai audējų.

Čia paminēsime nors mažesnę dalį išdarbystos šilkinių raikščių (ribbons).

Kelios dešimtįs metų atgal rankų darbu galima buvo išaust ne daugiaus, kaip 50 mastų per dieną (10 val.,). Šiandien (29 sausio 1907 m., Easton, Pa.,) su pagelba naujai išrastos mašinerijos, darbininkas išaudžia 460 mastų. Bendrovēs (kumpanijos) krautuvēse mastą parduoda po 25 centus; darbininkui už išaudimą trijų mastų teužmoka tiktai vieną centą! Kasdieninis darbas vertēje šimtą penkioliką dol., ($115,00) iškyrus trečdalį už produktus, mašinerijos pataisymo, ir t.t.—išviso pasidaro 38 dol. ir 33 centai išleidimų, o pelno lieka $76,66 iš kurios sumos darbininkui primeta vieną dolerį ir 25 centus, kaipo atlyginimą už dienos darbą.

Abelnai skaitant darbininkas išdirbystoj šilkinių raikščių ir raipočių (kaspinų ar ribinų) uždirba per dvi savaiti nuo $10 iki 16 dolerių.

Tuom tarpu apart visokių iškaščių dirbtuvēs užlaikytojui, kapitalistui lieka nuo 300 iki 500 dol., darbininko uždirbto turto. O ką jau bekalbēt apie aksomus ir gelumbēs audimus, čia darbininkas dar daugiau apkrauna

kapitalistą, palaikytoją dirbtuvēs, savo darbo turtais. Reikia atmint, kad prie siulų verpimo ir audimo šilkų, daugiausiai yra naudojamos moters ir vaikai. Taip gi turime žinot ir tą, kad aklai tarnaujanti bendrovēms užveizdos, tankiai prispiria dailesnēs išvaizdos mergeles ar moteris kad sutiktų dalintiesi su jų biaurais kuno pageidimais, kurios nesusitaiko, toms numuša mokesnį už darbą, vēliaus ir nuo darbo atleidžia; nors tai yra priešinga ir krikščionybei, bet tamsos sutvērimai ant to nepaiso.

Cigarai.

Philadelphia, Pa. Cigarų išdarbystoj, kur pirmiaus dirbo vyrai, dabar reikalaujama nuo 11 iki 13 metų mergaičių, kurios, su pagelba naujų mašinēlių taip pat gerai atlieka darbą, kaip ir vyrai.

Cigaretai (papierosai).

Mieste Liverpool, Anlijoje, tapo išrasta mašina, kuri jau prašalino iš darbvietēs 1,500 merginų nuo darbo, nes dabar viena ypata, su pagelba mašinerijos, per dieną susuka cigarētų nuo 500 iki 800.

Telegraphiška mašina.

Jau yra išrasta ir už patentuota pagal F. Hochman, elektrotechnikos inžinierių iš Whitesfish Bay, Wis. Ji revoliucijonizuoja visus šios dienos telegraphus. Ji susidēs iš šešerių skirtų, operatyviškų dalių ir bus galima prie jos dirbt vaikui ar jaunai mergaitei. Išradimas jau yra paimtos vakarinēs bendrovių sąjungos ir yra suprantama, kad toji mašina sutaupos, kas mēnuo milijonus dolerių.

Garsusis elektriškų mašinų išradējas Tesla, šiomis dienomis pranešа, kad jis gal telegraphuot tukstančius mylių be vielų. Kitas tuo pat laiku rašo, kad jis išrado mašiną, su korios pagelba į vieną valandą 2,000 veidraščių (fotografijų) nutraukia nakties laike ir jis dar neabejoja, kad išras dar geresnę mašiną.

Iš Akron, Ohio, valgyklų savininkas išrado mašiną su kuria vienas žmogus atlieka aštuonių darbą.

Draugovē geležies išdarbių (Bryant Iron works, Chicago, Ill.,) išrado naują mašiną, kuri užims vietą molderių; ji padarys tiek darbo, kiek 10 vyrų molderių.

"The Link Belt Electric" draugovē turi naujai išrastą mašiną, kuri prikirs anglių į dvidešimt keturias valandas 212 tonų. Ji susidēs iš keturių operacijų. Ji tiek iškas anglies, kiek trįs šimtai kalnakasių šiandien iškasa.

Zemēs apdirbimas.

Šiandien ukininkas sutrims arkliais prie naujai išrastų mašinų, "plugų", gal išarti 150 akrų žemēs į penkesdešimt dienų; per 12-ka dienų du kart gal perakēt. Keturi vyrai su tam tikrom mašinom gal javus nukirst ir į pēdus surišt. Abelnai skaitant į 113 dienų turime kviečius gatavus maiše, rokuojant 20 bušelių nuo akro pasidaro 3,000 bušelių arba 150,000 svarų miltų, ko pakanka vienai šeimynai per šimtą penkesdešimt metų.

Rašo, iš miesto Buffalo, N.Y. lapkr., 1892 m., kad komisorius Jungtinių Valstybių, Carl D. Wright, tvirtina savam pranešime, kad užvedant darbus pagal senąją sistemą—imant kelioliką metų atgal, — šiandien truktų 50—100 milijonų darbininkų.

Dar keli nurodymai.

Rašo iš miesto St. Luois, Mo.,: Tenykštē apautuvų dirbtuvē, jau yra išradus naują mašiną su kurios pagelba vienas žmogus pasiuva 400 porų čeverykų per dieną. Pirmesnēs mašinos reikalavo nuo 18 iki 20 darbininkų, kad tiek darbo galētų padaryt.

Jau artinasi laikai, kad mašinas įtaisis visur anglekasyklēse; kiekviena mašina padaris tiek darbo, kiek 10 darbininkų supikiais kasdami anglis. 1891 m., mašinoms buvo iškasto anglies tiktai 2,739,743 tonai; 1896 m., tokių mašinų prisitaisē daugiau ir anglies iškasē net 12, 553,522 tonus.

Raštininkas "Arenoje" sako: "Visokius darbus šiandien gali atlikt 500,000 žmonių, naudojanties mašinerijos pagelba. Keliolika metų atgal, kada dar neturējome pramonēje tųjų stebuklingųjų mašinerijos jiegų, kad išdirbt tiek pat produktų, butų reikēję 16,000,006 (16 milijonų) žmonių daugiaus.

John Stuort Mill, sako: "Lábai yra abejotina, kad mašinerija turētų atimt nuo darbininko žmogaus paskutinį duonos kąsnį, pavarydama jį į varginga padējimą, paverčiant į elgētą. Reikia tik pasirupint kuogreičiausiai, kad žmonēs susiprastų ir permainytų surēdymą; kad žmonių valdžią kontroliuotų visus gamtiškus šalies turtus, kurie yra duoti visai žmonijai.

Naujausi išradimai mašinerijos nereikalaus pavaryt iš darbavietēs dēl to, kad jau per daug pridirbta yra; kai daug pridirbs, tai bus dirbama triumpesnis laikas. Užteks dirbt per dieną gal kelias valandas. Socijališka valdžia

ne vergs žmoniją, bet tykius gamtiškus gaivalus: orą, vandenį ir t.t. Suteiks teises visiems žmonėms ilsėtis, oru gėrėtis, meile artimo žmonėtis, laisve naudotis, mokslo tobulintis, tikruoju tikėjimu tiktai džiaugtis! Kiekvienas galės tapt genijum mokslo, gamtažiniu, rastininku ir kalbėtoju! Socijališka sistema išnaudos vien tiktai gamtiškas spėkas mašinerijos, kuri bus priversta dirbt, sukt, traukt, stumt, nešt, tęst, ir t.t."

Socijalizmo plianai nėra abejotini; tik tu varguoli darbininke, sukruskie iš savo nelemtų gyvenimo sąlygų, supraskie kas tai yra krikščioniška civilizacija ir ką tai reiškia tyroj prasmėj socijalistų programas!

Supratęs gerai socijalizmą ir politiškosios ekonomijos mokslą, kurs surištas iš didesnės dalies su kasdieniniais žmonijos reikalais.

Adomas Jakštas, savo pasakoj tvirtina kad: "Kirvys be koto nekerta!" Mat jis suprato: kirvį prilygino prie socijalizmo, kotą prie tikėjimo. Ir ištikrųjų tas gal but teisingai. Męs visi tikime tik į savo veikiamąjį darbą: laisvę, dorą ir tiesą! Netikėt į nieką labai aišku, kad negalima but tikru sandraugu naujosios civilizacijos!

V.

Socijalizmo Piramidos. *)

(Pagal F. D. Warren.)

Šitas raštininkas piramidoms paskaito gyventojų tokius reikalus, kurie labiaus paliečia ir stovi artimiau ir yra svarbėsni už kitus. Jis plačiai išdėstė, laikraštyj "Appeal-to-Reason", (18-tą lapkričio 1905 m.,) remdamasis ant Jungtinių Valstybių sąskaitos, kad beveik šeši milijonai šeimynų negauna didesnio užmokėsčio kaip 400 dolerių. Kiti gi šeši milijoni gauna nedaugiau kaip 900 dol., taigi šita 12-ka milijonų tur išmaitint 60 milijonų gyventojų. 22,000,000 gyventojų netur jokio įplaukimo. iškurio galetų žmoniškai gyvent.

Ukininkų, kurie yra paėmę ukes ant lengvo išmokėjimo (easy payment) yra 1,004,573
Ukininkų kurie pasirendavoję žemę 2,013,903
Geležkialių darbininkų ir raštininkų 3,719,672
Ukių darbininkų 4,449,346
Kalnakasių (anglekasių ir k.) 6,404,349
Paprastų darbininkų, ... 5,691,746

*) Tarptautiškas žodynas "Webster International Dictionary" ant puslapio 1168 sako: "Eigipte. piramidoms yra vadinama aukšti statuvai, keturkampiai stiebai. (monument) bokštai ir t.t."

Mažų koaperatyviškų darbviečių užlaikytojų 500,000
Pavienių.................................572,707

Kurie užlaiko produktų krautuves vertybėje dešimt tukstančių dol.,...........................842,197

Turčių, kurie tur tik po sklypelį žemės....1,213,703

Žmonių, kurie bandę užsiimt apgavysta (visokiais kvailais kaziriavimo lošimais kitus išnaudojant, apvagiant ir t.t.)...............................1,264,734

Žmonių, kurie turi nedaugiaus kaip šimtą tukstančių dol., jų skaitlius siekia.............................3,340
(Ištrauka iš "New-York World")

Didelių turčių (kapitalistų) kurie skaito savąjį turtą keliais šimtais tuksančių jų yra apie 18,000
(Ištrauka iš "Red Book of America.")

Pati aukščiausoji luoma šioj šalyj, kuri valdo ir taiso visokius įstatymus milijonams gyventojų jųjų randasi tiktai 072
(Tai yra šio krašto didieji milijonieriai, kurie taiso teises šalyj. (Ištrauka iš "Truth About the Trust.")

Abelnai skaitant Jungtinių Valstybių statiskos pranešimą, randame 1,891 didelį miestą, kuriuose daugiaus randasi moterių darbininkių negu vyrų ant 201,959. 1890 metais tose pat vietose vyrų darbininkų buvo daugiaus ant 6,929.

1903 m., mēnesiniame laikraštyje "Wilshire Magazine", numaryj 62 rašoma: "Jungtinių Valstybių visuomenē yra pasiekusi augščiausį laipsnį turte. Į trisdešimt du metu nuo 1870 iki 1902 m., — šalies turtas pasididi-

no nuo 436 milijonų iki 903 milijonų, į tą patį laiką mųsų exportavimai užaugo nuo 376 iki 1,335 milijonų; podraug skaitant visokius įplaukimus, grynais pinigais su turtu $452,000,000 (452 milijonais dol.,) — taigi dusyk tiek, kiek visų tautų šios planetos sudējus į daiktą.

Iš 1903 m., męs matome, kad padirbome ir pardavēme kitoms šalims vien naminiams reikalams produktų už $1,392,087,672. Tarptautiškoj tarnystoj darbininkų žmonių dalyvauja 500,000,000 milijonų."

Šalies turtas; pagal Henry Call: "Pirmutinis prezidentas George Washington'as 1799 m., buvo tai turtingiausias žmogus tuose laikuose "Jungtinēse Valstybēse", jo turtas siekē iki 800,000 dol., vieną penktą šimtinę dalį visos Virginijos valstybēs, kuri tuom syk buvo verta $400, 000,000 (400 milijonų dol.,).

Šiandien jau šitos valstybēs turtas siekia 1,102,300, 676 dol., dabar tik vienos ypatos Thomas Fortune Ryan, turtas vertas $100,000,000 (100 milijonų dolerių).

1854 m., New-York'o mieste radosi 25 milijonieriai. Kiekvieno turtas siekē nedaugiaus kaip po 6,000,000 dol., podraug skaitant visų turtą, suma buvo $43,000,000dol., rių.

Tam laike Philadelphia, Pa., milijonierių radosi devyni, kurių turtas siekē nedaugiaus kaip 15,000,000 (15 milijonų dolerių).

Boston'e ir visoj Mass. Valstybēj turčių luomo kapitalas buvo vertas $20,000,000 (20 milijonų dolerių).

Aiškiai matosi, kad penkiosdešimt trįs metai atgal Jungtinēse Valstybēse radosi tik 50 milijonierių, jų kapitalas nesiekē daugiaus kaip $80,000,000 (80 milijonų dol.).

1907 m., tai yra preitais metais New-york'o mieste randasi trįs ypatos kurių turtas siekē 500,000,000 dol., bet gerai mums žinant kad dvylikos didžiausių valstybių turtas tiktai 7,000,000,000 dol., (7 bilijonus dolerių).

Šiandien gēda ir prisimint. Dabar męs turime šešesdešimt šeimynų kurie daugiaus tur pasisavinę tautos turto negu šeši milijonai gyventojų darpininkiškos luomos."

Angliškas raštininkas Thomas Lawson, rašo į "Evrybody Magazine", lapkričio menasyje, 1907 m., kad jau tautos turtas susidedas iš $120,000,000,000 (120 bilijonų dol.,) pusē tojo turto panaudoja 4000 milijonieriai, geriau sakant tųjų keturių tukstančių milijonierių šiandien turtas vertas $67,000,000,000 (67 bilijonus dol.,).

Tam pačiam laike matome kad darbininkiškoji luoma skaitliuje 20,393,139 ypatų turtas siekē tiktai $4,000,000 (4 milijonų dolerių).

Moters darbininkēs pagal vēliausias paduotas žinias "Appeal-to-Reason", 27 spalio 1907 m., moterių darbininkių dikčiai pasidaugino. Dabar jų randasi darbvietēse 4,833,630.

VI.

Kaip bus socijalizmo laikuose?

(Pagal Chas. E. Wyman, knygoje: "The Greatest Monopoly on Earth.")

Daugeliui labai įdomu žinot "kaip bus socijalizmo laikuose?" Todēl aš nors tik paviršutiniškai pabriežiu šiuse lapeliuose, nors rimtēsnius klausimus paaiškindams, kaip aš juos bestudijuodams supratau. Šitie mano aiškinimai šios dienos kapitalistiškoj sistemoj nebuvo patvirtinami; bet gi da ir šiandien niekas negalējo parodyt mano klaidas ir pasakyt kad taip negalēs but.

Ir ištikrųjų, norint kalbēt plačiaus apie tai, kaip bus socijalizmo laikuose, turiu prisipažint, kad man rodosi jog šiame sviete svarbiausia žmonēms kasdieniniai reikalai, kurius nuolat aiškina socijalistai prirodydami, kad mokslas "politiškos ekonomijos" tai yra pamatas "socijalizmo" ir "socijalistų partijos." Kada visos šalies rēdymas turi but "koperatyviškas," valdžioje ir nuosavybēje visų gyventojų; kiekvienam paprastasis dienos darbas ir gyvenimas tur but užtikrintas (gvarantuojamas).

Valdininkų rinkimas.

Reikalams vest, mes išsirinksime prezidentą ir vice-

prezidentą vieną kart į ketverius ar aštuonerius metus, o gal ir dvylikai metų. Tas prigulēs nuo metinio susivažiavimo. Visus kitus viršininkus: sekratorius, raštininkus, mokytojus, miestų majorus, kunigus, daktarus, teisdarius ir t.t., visus juos valdys sistema (tvarka) ir bus renkami per referandumą visos darbininkų klesos; taip minētų ypatų, kaip ir visų kitų užlaikymas bus panašiai šiandieninēs krasos (pačto) darbininkų.

Teisdarių bus labai mažai, dēlto, kad išsilavinęs mokytas žmogus neblogiaus supras teises ir reikalus, kaip šių dienų teisdariai. Atsitikus kokiam nesutikimui, umai trįs ypatos, mažiaus ar daugiaus išsilavinusios galēs nuspręst ir nereikēs teisdarių pagelbos. Visi, baigę aukštesnius mokslus užims darbo vietas gaudami kiekvienas metinį užmokestį už triusą taip jau kaip ir visi kiti darbininkai pabriknose. Tie, kurie išras naujas mašinerijas, ar kitoniškus gamtos veikimus visuomenēs labui, bus ypatingai gerbiami.

Męs turēsime kiekvienam paviete (mažiaus ar daugiaus) vieną sekretorių, tris išlavintus teisdarius; didesniuose miestuose turēsime po kelioliką tokių vietų, kur teisdariai susidēs iš trijų ypatų ir vieno raštininko, kurie spręs apie visokius užmušējus ir blogdarius. Du teisdariai visada stos apkaltinimo pusēj, kaipo advokatai, savoms diskusijoms išaiškįs kur yra kaltē, o trečias laikysis teisingosios pusēs. Tokiu pat budu bus surēdyta ir augščiausieji teismai (supreme court), jeigu jie tam laike bus reikalingi.

Trylika tukstančių penki šimtai ypatų atliks visus tuos teisdarių užsiēmimus, visoj Jungtinių Valstybių šalyj.

teisdariai nieko neturēs bendro su geležinkelių ar bendrovių teisēmis, kaip šiandien yra, bijosi, kad kartais neperžengtų jųjų sutaisytų teisių.

Tokis užvedimas paliuosuos septinesdešimt devynis tukstančius advokatų ir vieną šimtą penkesdešimt aštuonis tukstančius ypatų, kurios šiandien ješko nuolatos prie teisdariškų namų užsilaikymo. Visi tieji ras užsiēmimą darbvietēse. Socijalizmo laikuose advokatai ("lawyer'iai") visai bus nereikalingi, dēl to, kad jų vietas užims teisdariai. Kongresas (parlamentas) susidēs iš trisdešimts ypatų priskaitant ir prezidentą. Jie kas metas sušauks vieną susivažiavimą ir visus begančius reikalus apsvarstys, atsiradus naujiems užmanymams visuomenēs reikaluose, paduos tai nubalsuot per referandumą. Miestai ar pavietai galēs sau turēt tokias teises, kokios jiems išrodys parankesnēms, bet tai vis su žinia žmonių valdžios.

Mokyklos likimas.

Valstybē suteiks mokslą priauganČiai gentkartei dykai iki dvidešimt metų; iki aštuoniolikos metų mokįsis paprasto mokslo; skaityt, rašyt, rokuot ir t.t., o du metu mokįsis darbo amato. Vaikai bus aprupinami nuo trįjų metų senumo, maistu, drabužiais ir pastoge; reikalui atsitikus daktaru ir vaistais bei visais kitais reikalais.

Kiekvienas, kurs dirbs purvinesnį darbą, dirbs trumpesnį laiką ir gaus brangiaus užmokēt, dēl to tųjų darbų, taip nesibijos žmonija, kaip šiandien: kuo sunkiaus ir purvinesnį darbą dirba, tuo mažesnį gauna užmokēsnį.

Apsivedimas.

Socijalizmo laikuose bus tam tikros mokyklos mo-

kintiesi merginoms, kurios norēs apsivesti: kiekviena butinai mokēs stubos darbą,. ypatingai nemokēdama taisyt valgius, arba neturēdama gero išmanymo, kaip reikia kudikiai augint ir auklēt visai netekēs.

Posmertinių susivienijimų nereikēs.

Vien dēl to, kad valdžia rupįsis visokiais šeimyniško žmonių gyvenimo reikalais; sergantieji gaus vaistus ir daktarą, seneliai, negalinti dirbt gaus maistą, drabužius ir pastogę. Atsitikus kokiems gaisrams, tvarka bus vedama miesto ugnasargių, kurie ir išduos tuose reikaluose tam tikras apyskaitas kas mēnuo. Tokių budu žmonēs sučēdys šimtus milijonų dolerių Jungtinių Valstybių ižde. Preitais metais vien tik New-Yorko valstybēj palicijos užlaikymas atsējo tris šimtus milijonų dolerių, o priskaitant ir kitas valstybes, turētume milžinišką sumą, siekiančią bilijonus dolerių.

Nereikēs agentų.

Agentai bus visuomenei nereikalingi; darbo produktai gana gerai žinomi, kur yra išdirbami, dar geriau bus sužinoma, kur ko bus reikalaujama, į tas vietas bus pasiunčiama viskas be jokių agentų. Tokis mainykavimas, siuntinējimas bus lengvas vien dēlto, kad viskas bus tos pačios valdžios kontrolēj. Knygoj "International Encyclopedia," yra prirodyta, kad agentų užlaikymas bendrovēms, atseina kas metas ne mažiaus kaip tris šimtus milijonų dolerių, kaipo metinē mokestis, o priskaitant rabato (com-mission) procentus vieną milijoną ir penkesdešimt tuksančių dolerių. Taip gi skaitant visokius mažus pašalinius agentelius, kurių užlaikymas atseina per metus vie-

ną bilijoną tris šimtus ir penkesdešimt milijonų dolerių. Tai visi šitie pinigai atliks iżde valstybēs, arba visuotinos-żmonių valdżios.

Valkatos ir elgētos.

Šiandien Jungtinēse Valstybēse yra du milijonai elgetaujančių vyrų ir moterių; tie elgētos ir valkatos mums atseina tris šimtus milijonų dolerių kas metas. Socijalizmo laikuose visi sveikieji turēs eit dirbt, darbas bus gerai apmokamas už trumpas darbo dienas; kitaip sakant visi tinginiai, kurie nenorēs dirbt, turēs mirt badu, niekas jų nešelps.

Pieno sistema.

Šiandien tankiai matytis, kaip pienininkas, su keliolika pieno stiklinių, važiuoja dvidešimt mylių kelio, kad galētų parduot pieną. Na, ar-gi jau tas gal apsimokēt? Ir šiandien turime Jungtinēse Valstybēse tris šimtus tukstančių tokių žmonių, kurie užsiima pardavinējimu pieno. Socijališkame surēdyme tuos darbus atliks labai lengvai penkioliką tukstančių darbininkų. Gana tankiai matyt šiandien kaip kokia dešimtis pieno pardavējų atveża pieną į tą patį namą, kas labai lengva atlikt vienam darbininkui.

Panašiai bus ir su ukēmis. Ukēs bus padalintos į dalis, su tam tikru skaitlium darbininkų, kurie apdirbs żemę, persimainydami į dvi eiles per dieną; dienos darbas bus keturios ar penkios valandos; atsitikus kokiam svarbiam darbui, darbininkas galēs dirbt ir ilgiaus, praējus tam dideliam darbui, darbininkas atsirokuos per virš dirbtas valandas. Iš ukių visoki produktai bus tiesiok

siunčiami tenai, kur jie yra reikalaujami, neleidžiant kelių savaičių laiko jų pardavinėjime. Tokiu budu susitaupįs valdžios iždė kasdien du šimtai tukstančių dolerių.

Šiandien yra dešimt milijonų žmonių, užsiimančių tokiais darbais, kurie visai nereikalingi visuomenei, lengvai galima apseit be jų. Prisidedant visiems tokiems šalavalkoms prie tikrųjų darbų, turėtų butinai susitrumpint ir darbo laikas visiems darbininkams. Visi darbininkai ir darbininkės, gyvendami geresnėse sąlygose, beabejonės galėtų gyvent kokią dvidešimt metų ilgiaus, negu dabar.

Užmokestis už dienos darbą vyrui ar moterei bus mažiausiai $6,50. Visoki daiktai bus pigesni, negu šiandien.

Valdžios pranešimas.

Jungtinių Valstybių statistikos sekratorius Carl D. Wright, pranešē da 1890 m., kad jau tuo laiku kiekvieno darbininko dienos darbas buvo vertas $6,50. Vienok ištojo savo uždarbio gaudavo tik 1 dol., ir 48 centus. Tam pačiam pranešime už 1900 metus yra pasakyta, kad darbininko uždarbis pasidaugino iki $8,16 per dieną, o per metus $2,449,78. Vienok darbininkai gavo užmokēt už dienos darbą tik $1,46 t.y. dviems centais mažiaus uždarbio negu pirmiaus gaudavo. Likusios penkios dalįs uždarbio nugarmējo į kešenes milijonierių: Rockefeller'io, Morgan'o, Harrim'o, Carnegie's, Hill'o, Wanderbilt'o, Rodshild'o, ir kitų. Socijalizmo laikuose tokią sumą, kokią tau šiandien kapitalistai užmoka, palaikys valdžia savo iždē apmokējimui visokių netikētų lēšų užlaikymui pramonēs, o tasias penkias dalis tu apturēsi kaipo savo

uždarbį.— Bet jaigu tau rodysis kad tai negal but teisybē, kad kapitalistai mus taip nuskriaudžia, tai nueik persitikrint į miesto viešą knygyną ir žiurēk: "United States Report, volume 7, part 1, page CXXIV. Of the Twelfth Census Report for 1900."

Taip-gi reikia atmint, kad socijališkam surēdyme bus viskas pigiaus kas reikalinga gyvenimui. Šiandien, važiuojant geležinkelių męs esame priversti mokēt tris, keturis ar penkis centus už mylią. Socijalizmo gadynēj važiuojant geležinkeliu nereikēs daugiaus mokēt kaip vienas centas už mylią.

Vokietijoj jau šiandien tu gali keliaut už vieną ketvirtdalį cento už mylią, o vienok gryno pelno atlieka valdžiai dvidešimt penki milijonai. Naujoj Želandijoj, tu gali pirkt pirmos klesos tikietą (bilietą) už tris ketvirtdalis cento už mylią ir vaikus veža dykai į mokyklas ir iš mokyklų, o vienok dar turi iš to didelius įplaukimus į valstybēs iždą. Glasgow mieste, Skotijoj, gatvekarių bendrovē veža tiktai už pusantro cento už mylią ir dar aštuoniems šimtams tukstančių gyventojų duoda toji bendrovē dykai šviesą, šilumą ir vandenį. Kava tenai parsiduoda tik už penkis centus svaras, męs Jungtinēse Valstybēse mokame už tokią pat kavą 15 centų.

Pinigų sistema.

Kiekvienas pavietas turēs tam tikrą skaitlių raštininkų, kurie bus prie dirbtuvių ir surašinēs, kiek kursai darbininkas tur uždirbęs, jam bus aiškiai pažymēta čekių knygutēj, kaipo paliudijimas kiekvienos dienos darbo. Tenai bus ant tųjų čekių knygelēs atspauda skaitlinēs de-

šimčių dolerių ir centų. Kad tu dirbsi tai turēsi tą čekių knygutę. Važiuosi geležinkelių viena mylią, tau iškirps iš knygutēs vieną centą; pirksi ką iš krautuvēs, tau iškirps kiek bus vertas pirkinys; valgysi valgykloj pietus taip pat iškirps iš knygutēs ir tokiu budų milijonai dolerių susitaupįs Jungtinių Valstybių iżde. Kiek šiandien yra žinoma, kad vienas milijonas popierinių dolerių padarymas atseina dešimt tukstančių dolerių. Tai gi pinigai šiokio ar tokio metalo, svarbos neturēs. Auksas, sidabras ar popiera su šilku atseina brangiai padirbt, dēl to, jų vietą užims čekių knygutēs, kurių atspaudinimas nelēšuos daugiaus, kaip šešesdešimt penki doleriai už vieną milijoną čekių knygučių (egzempliorių).

Ir ištikrųju, kada išnyks piniginē sistema, tada tik susimažįs ir žmogžudystēs, tinginiavimas ir vagystē.

Darbininkai, kurie norēs kartais kur išvažiuot ant vakacijų, galēs prieš tai ilgiaus padirbēt: kokią vieną savaitę padirbęs kasdien po 8 valandas, vieton keturių valandų. Tokiu budu pasidarys sau liuoso laiko, vieną sąvaitę.

Laikraščių uždavinys.

Mųsų laikraščiuose, lapeliuose ir kitose brošiurose tilps pirmiausia svarbesnieji straipsniai, tobulinanti publiką; ypatingai darbininkų reikalai bus apkalbami pirmutinēse špaltose; skiltyse, visuomeniškoji politikos ekonomija kaip ir sekcijoliogija; (auklējimas jaunosios kartos) ir gamtos apsireiškimai žmogaus kune —šie mokslai rimtai bus aiškinami ant antrųjų puslapių.

Turime žinot, kad socijalizmo laikuose tuzinai kas-

dieninių laikraščių vienoj vietoj nebus išleidžiama kaip yra daroma šiandieninėj kapitalistiškoj sistemoj,— o tai dėl to, kad vienas laikraštis rytmetinis, kitas vakarinis labai gerai praneš visas dienos žinias, atsitikimus.

Laikraštyje joki apskelbimai nebus talpinami, taip kaip nematai šiandien skelbiant, garsinant krasos (pačto) ženklelių (markių), taip nepamatysi socijaližmo laikuose skelbiant kokių nors krautuvių. Šiandien Jungtinių Valstybių krasa neskelbia, o vienok visi žmonės žino kur galima gaut pirkt krasos ženklelius, kur išpirkt ar iškeist "Money order'ius" ir t.t.

Toksai laikraščių išleidinėjimo budas sučėdys kas mets tukstančius milijonų dolerių visuomenės ižde.

Redaktoriai bus renkami per visuotiną slaptą lygų balsavimą, geriau sakant per referandumą. Jaigu kartais butų išrinktas redaktorius neatsakantis, tad umu laiku jo vietoj butų renkamas kitas, kurs geriaus suprastų visuomenės reikalus.

Kunigų likimas.

Socijalizmo laikuose kunigai, kaipo dvasiški mokintojai, bus užlaikomi tos pačios sistemos. Bet reikia atmint tą, kad socijalizmo laikuose kunigai neskelbs tarpe žmonių, vaidus, nesantaiką, melus, nekeiks vienus, negirs kitų, o tai dėl to, kad nieks jiems už šnipinėjimą neužmokės ir medalių neduos. Jokia pirklyba su auksiniais dievukais bei miltų piragaičiais, vardu dievo kuno ir kraujo, nebus daroma; visokis viešas išnaudojimas pavienių ypatų bus sustapdytas. Kunigai bus tiktai toki, kurie tam tikroj dvasioj susipratę, ir savę pasišventę skelbt

žmonijai teisingają idēją, kurie stovēs ant teisybēs pamatų ir gerai tuos dalykus supras, — bus visų mylimi ir guodojami, kad gerai užsilaikys ir kitiems gerą pavizdį duos. Šiandien eina į kunigus tik dēl to, kad turtus susikraut; kaip palieka kunigu, tai skubina kuogreičiausia aklint, kvailint savo parapijonus, kad tik iš jų išgaut paskutinius centus, o padaryt save ir savo artimiausius gimines turtingais bei milijonieriais. Apie krikščionybę ir Kristaus mokslą jie negalvoja ir neprisimena, kad Kristus patsai buvo nuskaręs, turtų neturējo ir jų nerinko ir kitų rinkt nemokino, bet kalbino pasekējus, kad turtus išdalintų biedniemsiems ir eitų skelbdami lygybę ir meilę artimo tarp nesusipratusiųjų.

Šios dienos popiežiai, vyskupai, pralotai, kunigai, minyškai ir davatkos pasižabojo sinagogijos formulomis, sulindę į bendroves kraujančias kapitalą apgina jas ir dar džiaugiasi kad jie yra krikščionimis! Bet ką reiškia krikščionybē ir socijalizmas, tai turime tik kelis kunigus, ką nors kiek paaiškina apie tai.

Socijalizmas be Kristaus.

Daugumas kalba, kad socijalistai megįs įgyvendint socijalizmą be - Kristaus mokslo. Tokis užmetinējimas yra visai be faktiškas ir neteisingas! Socijalistai gal tiki ir į Kristaus mokslą, bet ne į kunigus ir jų prilipinimus prie Kristaus mokslo. Kiek iš rašto švento yra žinoma Kristus buvo užtarējas vargingosios luomos žmonių. Liudija mums visuotinos istorijos knyga, "Ensyclopedia Britanica", kur sakoma: "Ateinantis socijalizmas yra svarbus, prilyginus prie praējusių krikščionybēs dienų."

(Prof., Ely.)

Tiesa, Kristus buvo gana tikējimiškas, bet to jam niekas nepavydējo pirmiaus ir dabar niekas nepavydi; tai buvo jo liuosas noras tame, bet kartu jisai buvo ir varguolių, darbininkų lnomos reikalų apgynējas ir jaigu šiandien atsikeltų, ištikrųjų eitų ranka rankon su visais socijalistais agituot tamsias minias.

Šiandien męs turime dvi luomi: darbininkų luomą, kurios skaitlius yra 88 iš kiekvieno šimto, abelno žmonių skaitliaus (kitaip sakant 88 proceutai), ir turčių (kapitalistų) luomą, 12 iš šimto (12 proc.,). Šie paskutinieji, nors ir neužsiima jokiu darbu, bet gauna dešimt kartų didesnę dalį visuomenēs turto, negu darbininkų luoma, luoma kuri yra devynis kartus skaitlingesnē. Tie, kurie viską užpelno, tur dirbt nedavalgę, pusnuogiai, pusbasiai, per dienas ir naktis be jokio pasilsio kunui ir dvasiai. O mųsų dienų kunigai tojo blogo nemato. Nors jų, kaipo Kristaus pasekēju, priedermē į tai žiurēt.

Socijalizmas tai vienatinis vaistas nuo šitos supuvusios žmogžudiškos civilizacijos, kuri dar ir šiandien, 20 tam šimtmetyj, karia, smaugia, žudo ir kankina žmones reikalaujančius laisvēs! Ar'gi tokis pasielgimas ne barbariškiausiu šioje ašarų pakalnēje?!

Ar kandidatai parsiduos?

Vienas, kitas atsiranda su savoms pasakoms, kad ir socijalistai parsiduosią už pinigus, kaip įgis atstovybēs galę kongrese, kaip tai daro senųjų partijų atstovai. Trumpai ir aiškiai galima sakyt kad *ne!* Dēlto, kad kaip socijalistai rašo ir kalba, pinigų sistema bus panaikinta,

dēl to, nebus už ką ir parsiduot. Be to męs žinomē, kad socijalistai išrinkti tik toki į kandidatus, kurie gerai supranta pagrindos (platformos), principus, kad juos tobulintų ant toliaus ir visada stotų juos apgint, o ne laužyt. Priešingai elgiantis, kandidatas umai buva atšauktas, jo vieton buva renkamas kitas. Kiek yra žinoma šiandien socijalistų partijos kandidatai, kaipo smarkiausi vadai agitacijoj, savo kalbose, rimtuose raštuose, tyroj doroj ir teisingume pasirodanti ir nē už kažin ką neparsiduoda; tą rodo ir praējusieji idejališkos socijalistų partijos augimo laikai.

Ar reikalingi bus įstatimleidžiai (legislatoriai)?

Ar reikēs mums butinai atstovų legislaturoj arba įstatymų leidimo įstaigoje kaipo valstybių valdininkų, su kuriais męs kitoniškų reikalų neturime, kaip tik rinkt juos, o kad kartais pradeda kalējimo sienos lužt, tai prašome ar klausiame jų ar pavelija, ar galima jas pataisyt; kai priseina kada teisdariškas namas pataisyt arba kartais daržas valyt ir vēl prašome jų pavelijimo.

Ir ištiesų, jaigu dēl tokių niekų męs užlaikome legislatorius, tai aiškus mųsų nesusipratimas!

Ar reikia leist milijonus kas mets užlaikymui visokių dykaduonių kaip va: mokesčių (taksų) rinkējų, asesorių, slaptų žandarų, ar šnipų ir kitų menkos vertēs sutvērimēlių? Kada valdžia kontroliuos žemę, dirbtuves, namus, geležkelius, ir visokias naujausias įstaigas ir įtaisas, tai tie visi poneliai bus nereikalingi.

Ar mums reikēs užlaikyt šeši šimtai tukstančių knygu vedējų, stenograpų (graitarašių) ir rankspaudžių, kada

tą patį darbą gal gana gerai padaryt du šimtai tukstančių!

Ar mums reikēs taisyt dešimt krautuvių su tais pačiais produktais vienoj vietoj, kad vienoj krautuvēj juos galima turēt, vienoj prieżiuroj ir vienoj tvarkoj? Ar gi jau butinai mums bus reikalinga tie platųs kalējimų namai nepaklusniems, akliems, kurtiems, sukvailējusiems, biedniems ir našlaičiams, żinant gerai, kad visuomenē Jungtinių Valstybių įvalei turi turto, ką rodo skaitlinēs kad 452 milijonus dol., daugiaus, kaip visos kitos šalįs, sudējus į kruvą. O virš minētieji nelaimingieji stojosi iš didesnēs dalies dvasēs ir kuno lygoniais, tik dēl blogų gyvenimo sąlygų, dēl šios kapitalistiškos sistemos!

Kam reik šiandien dirbt po dešimt, dvyliką ar tryliką valandų kasdien, kad gana dirbt keturias valandas, kaip tvirtino ir prirodē faktais dar 1790 metuose didisis raštininkas Benjaminas Franklin. Jis tais metais rašē: "Keturios valandos dirbt kasdien — to užtenka kiekvienam darbininkui, kad apturētų produktus tolesniam gyvybēs palaikymui, kad tik grażiai jie butų suvartojami."

Bet męs turime atmint ir tą kad jau nuo tojo laiko prabēgo šimtas aštuoniolika metų, anuose laikuose pramonē nebuvo taip augštai pakilus, kaip šiandien, visoki geriausi pataisymai nebuvo atrasti ir nebuvo taip gabiai, kaip jie šiandien suvartojami. Šios šalies visuomenē per tą laiką tukstančius bilijonų praturtējo, o darbininkai—sutvertojai tarptautiškojo gamtos turto — pavirto netinkančiais, neturinčiais darbo, elgētoms ir valkatoms, keliaujančiais iš vietos į vietą jieškant darbo. Socijalizmo laikuose, kada mašinerija veiks, żmonija ilsē-

sis, gērēsis tais laikais! Be to, gal kartais atsiras ir iš moteriškių lyties darbininkēs, bet gal iš kelių šimtų viena ir tai gal užsiims tik naminiu darbu, vaistinyčiose, valgyklose ir t.t., bet niekad geležinēse išdarbystose, ar prie anglies kasymo. Moters bus paliuosuotos nuo tokių sunkių darbų, kokiais jos šiandien butinai tur užsiimt.

Ištikrųjų, jaigu męs nesistengsime pasiimt visą tarptautiškąjį gamtos turtą į savo rankas, jis klius į nedaugelio ypatų rankas, 3,987 milijonierių, kurių rankose randasi turtas šiandien vien nejudinamais namais vertybēje $12,000,000,000 (12 bilijonų dolerių).

Septynių valstybių turtas siekia nedaugiaus kaip 7,000,000,000 dol., vienok New-York'o mieste yra trįs ypatos, kurių turtas siekia penkis šimtus milijonų dolerių ($500,000,000). Šešiomsdešimtims šeimynų Jungtinēse Valstybēse daugiaus priklauso gamtiško visuomenēs turto, negu 6,594,796 darbininkams varguolių luomai, kurie dirba prie sunkiausių darbų šioje šalyj, k.a. kasyklose, geležies lejiklose, prie namų statymo, girių kirtimo ir t.t. ir t.t.

Socijalizmo laikuose išnyks karēs iš tarpo tautų; dings neapykanta tarp darbininkų luomos; nesiniekįs viens kito, nesivaržys žmonēs vaizboje, tik dēl to, kad visokia vaizba bus rankose valdžios. Pranyks privatiškos pramonēs valdžios globoje. Visokios išdarbystos, namai, žemē, vandens ir girios, su visokiais pramonēs išradimais, bus valdžios globoj.

Socijalizmo laikuose nereikēs šimtus tukstančių išleist statymui palocių, kur plēčiasi ištvirkimas ir paleistuvystē kapitalistų luomos.

Šiandien kapitilistas Schvab'as, tur prisistatęs tokių brangiai išpuoštų namų vertēje $3,500,000 ir juos telanko tik kelios kapitalistų šeimynos. Toki namai darbininkų luomai visai yra nereikalingi; šiandien darbininkai, dirbę sunkiai, atējus nakčiai, netur kur pernakvot, pastogēs nesurasdami.

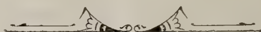
Šiandien męs tankiai girdime kalbant kapitalistus, kad mažai randasi pinigų visuomenēs ižde; negalima esą, nē svarbiausių visuomenēs reikalų aprupint, tik dēl to, kad piliečiai esą, per mažai temoką į Jungtinių Valstybių iždą, kuriame randasi vos 600,000,000 dolerių.

Bet męs gerai žinome, kad šios šalies piliečiai sumoka pašaliniams bendrovių trustams daugiaus, negu visų kitų tautų turtas, sudējus į kruvą.

Męs savo sunkiai uždirbtais centais užlaikome "Standard Oil" bendrovę, kurios turtas siekia $12,000 000,000; geležinkelių bendrovę — 227,000,000 dol., telegraphų bendrovę — $600,000,000. Ištikro, męs šiandien šelpiame privatiškas bendroves, kurių turtas vertas $40, 000,000,000 (40 bilijonų dol.). Telephonų bendrovēs turtas siekia iki $3.000,000. Reikia tik atmint, kad tai vis tieji milijonai yra sukrauti tik per triusą darbininkų luomo. Gerai išskaitliavus, matome, kad kiekvienas šios šalies pilietis, įmoka palaikymui šių bendrovių nemažiaus, kaip 5,000 dol. kasmet. Matomai nēra kito krašto, kur darbininkai išmokētų taip daug mokesčių, kaip Jungtinēse Valstybēse. Nors tą visoki dvasiškieji ponai ir šnipai, jaučia ir mato, kad tik darbininkas savo sunkiai uždirbtais centai palaiko visokias bendroves, vienok jie

nieko nepaisydami, nuolatos stengiasi palaikyt visuomenę nežinēje, pakreipt darbininkų protą nuo geresnio susipratimo ir protavimo; nes mat tie, kurie susipranta, tai yra nepageidaujami piliečiai jųjų bendrovēms. O jaigu kartais sužino kokį tai socijalistą, kurs pataiko aiškiai išpasakot kapitalistų šelmystas, tai tokį jie stengiasi įmest į kalējimą arba jaib galima ir gyvastį atimt.

Gerai pasakē Kansos Valstybēs, senatorius Burton, (kątik parējęs iš kalējimo): "Politiškas turtų pasidalinimas yra naudai dvylikos ypatų: septynių senatorių, keturių kongresmanų ir prezidento. Šitie dvylika ypatų šiandien gali paimt nekaltą žmogų iš stubos ir jį įmest į kalējimą arba nužudyt; jie turi galę ir lengvai gali atsiekt savo tikslus,— to jiems nieks neužgįs." Bet socijalizmo laikuose tokios biaurybēs nebus.

VII.

Amerikoniškas cirkus.

(Atsišaukimas filipiniečiams. Pagal W. S. Morgan, Hardy, Arkansas.)

Jųs filipiniečiai, nežinote, ką jųs pralaimite, nenorēdami but mųsų garbingosios šalies piliečiais. Niekur po saule nēra panašiai, kaip čia. Jums vertētų atvažiuot ar atsiųst delegatus ir prisižiurēt į mus—į laisvēs žemę — žemę su puikioms bažnyčioms ir šimtu aštuoniasdešimčia tukstančių karčiamų; su biblijoms, kariškoms tvirtovēms, kanuolēms ir paleistuvystēs namais; su milijonieriais ir skurdžiais; su teoliogais-dieviškais tarnais ir vagimis; su pasileidēliais ir melagiais; su politikieriais ir skurdu; su krikščionimis ir apretežiuota gauja—katarginiais; su mokykloms ir nedorēliais; su trustais ir valkatoms su pinigais ir nelaimēms; su namais ir badu; su dorybe ir ištvirkimu.

Ištirkite jųs šią šalį - čia jųs galite gaut gerą bibliją už penkioliką centų ir blogą degtinēs gurkšnį už penkis centus; čia męs turime kongrese (parlamente) vieną vyrą su trims pačioms ir daugybę vyrų pataisos namuose turinčius po dvi pačias; čia ne kurie vyrai dirba iš savo pačių dešras, o kiti nori jas žalias suvalgyt; čia męs marinuojame jautieną iš arklių ar liguistų karvių ir iš žmonių lavo-

nų ir viską suvalgome; čia męs įkišam į kalējimą žmogų už tai, kad jis netur pinigų savo gyvybēs užlakyme, ir pakabinam jo dantis ant akmeninio stulpo, kaip paprašo darbo; čia męs užpatentuojame paleistuvystēs namus ir gerus žmones už Kristaus mokslo skelbimą ant gatvių kampų; čia męs turime susidedanti iš 400 žmonių kongresą įstatymams leisti ir augščiausiajį teismą iš devynių vyrų, kurie tuos įstatymus atmeta; čia gera degtinē padaro blogus žmones, o blogi žmonēs padaro degtinę; čia laikraščiai gauna užmokēt už perkreipimą teisybēs ir nuolat mokina meluot; čia profesoriai gauna savus persitikrinimus iš tų pačių šaltinių, iš kurių gauna algas; čia pamokslininkams mokama po 25 tukstančius dolerių per metus, kad sumaišytų velniui pēdsaką ir kad pakutentų didžturčiams ausis; čia biznis susideda iš nuosavybēs, įgytos įvairiais keliais, tik apsižiurint, kad jais nenuvažiuotumēt į pataisos namus; trustai vis "pakelia", o skurdas vis "nupuldo"; čia žmonēs balsuoja už tai, ko jie nenori, bijodami kad per balsavimą jie gaus tą, ko jie nori; čia "negrai"— buvusieji vergai gali balsuot, o moters negali; čia prasiradusi mergina paverčiama į draugijos išmétą, o jos nuopuolio dalininkas vyriškis žydi kaip bijunas ir gerbiamas, kaip dżentelmonas; čia moters dēvi netikrus plaukus ir vyrai nukerpa savo arklių vuodegas; čia politiškieji virvebēgiai užima patrijotiškųjų valstybēs vyrų vietas; čia žmogus, vieną dieną balsavęs už kokį dalyka, keikia jį per 364 dienas; čia męs turime pamaldas mųsų Tautos namo viduje, o degtinę sklepe; čia praleidžiame 500 dolerių laidotuvēms valstybēs vyro diplomato, kurs yra turtingas, ir 10 dolerių pakasimui darbinin-

ko kurs yra beturtis; čia norint but doru, turi but apšauktas nuobodeliu ir negeistinu ir norint but teisingu, turi but pavadintas papaikēliu; čia męs esame užsēdę enērgijos (spēkos) dangtį ir plačiai atidarę sąžinēs geraleidį; čia auksas yra esybē—vienatinys jieškinys; čia męs mokame 15 tukstančių dolerių už šunį ir 15 centų vargdienei moteriškei už pasiuvimą tuzino marškinių; čia męs "netikēlius" indijonus mokiname iš biblijos apie amžinąjį gyvenimą ir užmušame juos blogaja degtine; čia męs įmetame į kalējimą žmogų už duonos kepalaičio pavogimą, o įvedame į kongresą (parlamentą) už pavogimą geležinkelio; čia iždų čekių knygutē kalba, nuodēmēs vaikščioja dienos šviesyj, teisdarystē yra užmigus, piktdarystē galvatrukčiais nešasi, sugedimas perdēm apēmęs visus draugijos ir politikos išdirbinius, ir dar velnias juokiasi ant kiekvieno gatvēs kampo.

Eikit šią filipiniečiai! Męs turime didžiausį pasirinkimą gerų daiktų ir blogų daiktų, šiltų ir šaltų daiktų, įvairaus didumo, rųšies ir spalvos, ir visada galim jums užganēdyt kiekvienam pamēginime.

Prisidėjusieji draugai prie išleidimo šios kygelės.

Wilkes-Barre, Pa. A. Valinčius ir K. Slapikaitis, $50.00. Chicago, Ill. J. K. Vasiliauskas & Co. $50.00. Baltimore, Md. V. Litvaitis, 5.00. Red-Lodge, Mont. A. Gustas, 5.00. Minersville, Pa. M. Bevardė, 2.50. Monte-Criste, Wash. P. Kietis, 2.00. W. Frankfort, Ill. 73 kp., L.S.S. 1.50. Alhambra, Cal. Marė Elk, 1.00. Johnston City, Ill. 63 kp., L.S.S. 1.00. Kensington, Ill. Juozupas Čiapas, Karolius Sitavičė, - po 1.00. J. K. Vasiliauskas, 50c. Niagara-Falls, Ig. Kudlauckas, 1.50; J. Norkus, 1.00; K. Bakutis, 50c. Chicago, Ill. P. Galskis, 1.00. Clinton, Ind. J. Skinderis, 1.00; T. Mockus, 50c. Grand Rapids, Mich. T. Klesiavičė, 1.00; F. Stankus, 50c. San-Francisco Cal. M. V. Jusaitis, B. Steponkus, T. Pagee, A. Dumbris, -po 1.00; Mrs. M. Pagee, S. Cherry-po 50c. Springfield, Ill. 29 kp., L.S.S. 1,00; J. Gugas, A. S. Raulinaitis,-po 50c. A. Makrickas, 25c. Wilmerding, Pa. B. Kundrotavičius, 1.00. Kankakee, Ill. Fr. Gerles, 1.00. Brighton, Mass. J. Kugis, 1.00. Shenandoah, Pa. V. Balčiunas, M. Vakrina, - po 1.00. Herrin, Ill. 21 kp., L.S.S. 1.00. Ketchikan, Alaska. F. Dulskis, 1.00. Troy, N. Y. A. Da.iunas, 1.00. So. Bethlehem, Pa. F. Masiulevičius, 50c. Petronė Masiulevičiutė, 25c. Hazleton, Pa. K. Merkevičius, A. Remeikis, J. Kirtiklis, P. Butkevičius, - po 50c. Pana, Ill. J. Kaminskas, 50c. Riverton, Ill. A. Baravykas, 25c. Rochester, N. Y. K. Vaivada, . Sirus, A. Kašiuba,- po 50c. A. Daubas, 35c. S. Valiukas, 25c. P. Onuškevičius, 20c. J. Višniauskas, K. Ski-

lius,-po 15c. V. Breškus, T. Mičias, S. Valiulis, J. Žemaitis, B. Dauba, -po 10c. Mahanoy city, Pa. J. Mickunas, A. Apanikas, V. Žemaitis, J. Merkusiaviče,-po 25c. J. Overaitis, M. Draugelis, V. Savickas, P. Virbickas, - po 10c. Allgheny, Pa. A. Velioniškis, 65c. Columbus, Ohio. V. Valeika, J. Miliauckas, S. Laurinaitis, A. Ardišauckas, J. Gečiauskas, - po 50c. J. Strazdauskas, J. Mienius, - po 25c. Minersville, Pa. J. Mikolavičiute, M. Tampauckiene, P. Sausanaviče, T. Samuolis, A. Danielius, J. Šeparnis, B. Mikolavičiene, K. Neverauckas, M. Ramašauckas, F. Jasaitis, K. Bražukas,- po 25c. J. M. Jasiulevičius, J. Naravas,- po 50c. V. Linauckas, S. Grebliauckas, J. Bernotas, M. Vitkauckas, Jieva Čiudiniene, Ona Gustaitiene, Barbora Mikolavičiene, Elžbieta Šeparniene Mare Kundrotavičiene,- po 15c. Mare Mikolavičiene, 25c. J. Kasperavicius, Jieva Čiudiniene, - po 30c. Harwood Mines, Pa. J. Bartosevičius, P. Vasiukonis,- po 50c. Coaldale, Pa. J. Stanelis, 25c. Red Lodge, Mont. J. Bokons, P. Miliauckas, F. Pečelingis, - po 50c. A. Urbons, Ch. Gustaitis, St. Garliauckas,- po 25c. Dubois, Pa. Katarina Degutiene, 50c. Westville, Ill. V. Vitkus, Mrs. Katarina Vitkus,-po 50c. Worcester, Mass. V. Narijauckas, 50c. A. Gelgota, J. Baltusis, - po 25c. Philadelphia, Pa. A. Bernotas, 50c. P. Balzaris, 30c. Jieva Velykiene, 25c. K. Velykis, A. Velykiute, A. Balzaris, V. Preikštas, V. Balčiunas,-po 15c. Melrose Park, Ill. J. Demantis, 50c. Austen, W. Va. J. Petrauckas, Ona Petrauckiene, J. Thompson, F. Maslinas,- po 25c. Kensington, Ill. M. Algminavičius, 30c. Collinsville, Ill. V. J. Raudonius, 75c. Opperman, O. A. Lukšys, 1,00.

Draugai ir draugēs, platinkite socijalistų raštus!

Svarbiausias mųsų išganymas tai apsišvietimas ir supratimas savo reikalų. Tik susipratę męs pamatome savo skriaudas ir atrandame savo pareigas bei teises. Bet kaip męs, vargšai apsišviesime? Kaip męs įgysime mums reikalingą mokslą, jaigu nē savo mokyklų turime, pagaliaus, nē liuoso laiko turime į mokyklas vaikštinēt? Man matosi butinai mums reikia rupintis sutaisyt kuodaugiausiai lietuviškoj kalboj gerų raštų, tuos raštus patiems atydžiai skaityt ir juos visur tarpe brolių platint. Reikia kad mųsų broliai atmintų, jog mums vargdieniams nēra kitokio išganymo, ant šios planetos, kaip tik susivienyjimas po tarptautinio socijalizmo vēluku arba revoliucijinis socijalizmas bei galutinas draugiškas susipratimas.

Tam tikslui yra jau nuo keliatos metų pradēta išleidinēt sērijoj "Socijalisto knygynēlis" ir vardan "L.S.S." Nors menkoms teēsant sumanytojų spēkoms ypač piniginēms, da te tapo išleista tik kelios knygutēs su pašelpa aukautojų: "Agitatorius", "Kaip aš tapau milijonierium", ir "Krikščionybē ir Socijalizmas", kitos knygelēs likosi išleistos pačių sumanytojų ir L.S.S. "Lit. Fon." lēšoms.

Taigi, draugai ir draugēs, nuo jumis priklauso ir tolesnis išleidinējimas agitativiškų, socijalizmo propagandai raštų. Jųsų grašiai prisidējo prie išleidimo virš paminētų raštelių kurie sklieja tarpe visuomenēs tikrąjį laisvēs žodį. Dabar dar randasi rankraštis gatavai sutaisytas "Kovos" išleistuvēje "Dievo Vaikai" ("Gods Children") pagal James Alman. Veikalas vertas butų atspaudinimo. Knygelē bus 125 puslapių stora, aptaisytais drutais viršukais. Turinys gana svarbus: 8-se perskyrimuose, pasikalbējimas Dangaus Dieviškojo pasiuntinio su žemēs gyventojais, Dievo vaikais. Pavienys egzemplioriaus lēšuos 50c. Apgailētina kad negalių savom lēšom ją išleist. Ji butų verta perskaityt kiekvienam lietuviui.

K. Rutkus,
1815 E. Moyamensing Ave.,
Philadelphia, Pa.